

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
Факультет суспільних наук
Кафедра політології**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

«ПОЛІТОЛОГІЯ»

Ужгород – 2011

ББК Ф 01 я 73
УДК П 50

Методичні вказівки до навчального курсу «Політологія» / Підготували В.І. Басараб, В.Л. Боднар, В.В. Буркало, М.М. Вегеш, В.І. Гиря, М.П. Зан, А.Ю. Ключкович, М.М. Колодій, М.О. Лендьел, Н.В. Марадик, В.В. Марина, Ю.О. Остапець, В.С. Петрінко, М.О. Сорока, О.А. Сурніна-Далекорей, М.Ю. Токар. – Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. – 190 с.

Упорядники та відповідальні за випуск:

Остапець Юрій Олександрович, кандидат політичних наук, доцент, декан факультету суспільних наук;

Зан Михайло Петрович, кандидат історичних наук, доцент, голова методичної комісії кафедри політології;

Сурніна-Далекорей Ольга Анатоліївна, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології;

Марадик Наталія Василівна, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології;

Сорока Марина Олександрівна, викладач кафедри політології

Рецензенти:

Денисенко Валерій Миколайович, доктор політичних наук, завідувач кафедри історії та теорії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка;

Круглашов Анатолій Миколайович, доктор політичних наук, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Затверджено на засіданні кафедри політології _____ 2010 р., протокол № _.

Рекомендовано до друку методичною радою факультету суспільних наук _____ 2010 р., протокол № _.

© УжНУ, кафедра політології, 2011
© Басараб В.І., Боднар В.Л., Буркало В.В., Вегеш М.М., Гиря В.І., Зан М.П., Ключкович А.Ю., Колодій М.М., Лендьел М.О., Марадик Н.В., Марина В.В., Остапець Ю.О., Петрінко В.С., Сорока М.О., Сурніна-Далекорей О.А., Токар М.Ю., 2011.

ЗМІСТ

Передмова	4
Тематичний план навчального курсу «Політологія»	14
Загальна підручникова література до курсу	15
Навчальна програма курсу	19
Плани семінарських занять	102
Індивідуальна робота студента	115
Орієнтовний перелік запитань на іспит	118
Тестові завдання	122
Політологічні кросворди	162
Додатки (схеми і таблиці)	183

ПЕРЕДМОВА

Історія виникнення та предметне поле вивчення науки про політику. Термін “політологія” походить від двох грецьких слів “politika” – державна діяльність і “logos” – слово, вчення і в конкретному розумінні означає вчення про політику, науку про політичне життя суспільства.

Згідно з реально існуючими численними джерелами, знання про політику налічує близько двох з половиною тисячоліть, а на Сході, в Стародавньому Китаї та деяких інших країнах – ще більше. Однак у найрозвинутіших формах знання про політику виникає у європейському обширі, точніше – з політичної думки античності (“Республіка” Платона, “Політика” Арістотеля, “Про республіку” Цицерона). Упродовж двох з половиною тисячоліть з’явилося чимало досліджень наукового змісту з різноманітних проблем політології, серед яких назвемо трактат Фоми Аквінського “Про государеве правління”, працю Марсілія Падуанського “Трактат про передання влади” (XIV ст.), “Шість книг про республіку” Жана Бодена, класичну роботу Нікколо Макіавеллі “Державець”.

Зародження політології як науки припало на другу половину XIX ст. У 1857 р. в Колумбійському університеті була створена кафедра історії та політичної науки, після чого почали діяти ряд інших кафедр політологічного профілю. Саме в 1857 р. професор історії та політичної економіки Френсіс Лібер започаткував читання курсу лекцій з політичної теорії в Колумбійському університеті, а в 1880 р. його наступник на посаді Дж.Берджес заснував при Колумбійському університеті школу політичної науки. У 1903 р. створено “Американську асоціацію політичних наук” і засновано журнал “Анали американської академії політичних наук”. У 20-х рр. XX ст. з ініціативи Чарльза Едварда Мерріама виникла “Школа політичних наук” в Чикаго, а згодом “Комітет по дослідженням в галузі суспільних наук”, серед завдань якого була фінансова підтримка найбільш перспективних проектів чиказьких учених.

У Європі виникнення політичної науки як академічної дисципліни пов’язується з Німеччиною. Перші кафедри були відкриті при університетах Мюнхена (1814), Тюбінгена (1817) та В’юрцбурга (1822). В 1923 р. у Франкфурті був створений “Інститут соціальних досліджень”, який увійшов до історії як “Франкфуртська школа політології”. Перші кроки політології в Німеччині були зроблені під значним впливом класичної німецької філософії, зокрема праць І.Канта і Г.Гегеля. Однак, незабаром політична наука переживає спад.

Лише в 1946 р. при університеті Кельна була створена перша кафедра політології, а в 1949 р. виникла “Німецька вища школа політики”.

Одна з найперших установ, яка спеціалізувалась у галузі політичних наук, виникла 1871 р. у Франції під назвою “Вільна школа політичних наук” (сьогодні – Інститут політичних досліджень Паризького університету). Становлення британської школи політології пов’язують з часом заснування Лондонської “Школи економіки і політичних наук” при Лондонському університеті. Згодом політологічні дослідження та навчання студентів з цієї спеціальності були запроваджені в Оксфордському, Кембріджському, Манчестерському та інших університетах (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Уже значно пізніше, в 1950 р., була заснована “Асоціація політичних досліджень З’єданого Королівства” як філіал “Міжнародної асоціації політичної науки”.

Однак, активне утвердження політичної науки, по суті, починається тільки після Другої світової війни. Велику роль у поширенні політології відіграла міжнародна організація ЮНЕСКО, яка санкціонувала автономність політичної науки як самостійної галузі знань і сприяла її розвитку. На міжнародному колоквиумі політологів, організованому ЮНЕСКО в 1948 р. у Парижі, було вирішено вживати термін “політична наука” і визнано, що предметом політичної науки є:

- політична теорія;
- політичні інститути;
- партії, групи і суспільна думка;
- міжнародні відносини.

Нині незаперечним авторитетом користуються “Міжнародна асоціація політичної науки”, “Міжнародна студентська асоціація політичної науки” та “Європейський консорціум політичних досліджень”.

Як бачимо, політологія зароджується майже одночасно на різних континентах. Це свідчить про те, що вивчення і розповсюдження політологічних знань – гостра суспільна необхідність, без задоволення якої неможливо досягти високого рівня розвитку суспільства.

Предмет політології. Кожна наука має свій об’єкт і предмет. Об’єктом дослідження політології виступає політична сфера життєдіяльності суспільства, яку вивчають і аналізують у поєднанні з особливостями її функціонування та зв’язками з економікою і духовною сферою суспільства.

Загалом предмет політичної науки, як уже відзначалось вище, було окреслено на колоквиумі політологів у 1948 р. в Парижі. Упродовж ХХ ст. політологія безперервно розширювала свій діапазон досліджень. До кола інтересів цієї складної та динамічної науки сьогодні входять:

- групи інтересів та групи тиску;
- політичні системи, інститути і процеси;
- політична діяльність;
- політична свідомість і культура;
- громадська думка і засоби масової інформації;
- історія політичних вчень, політична філософія, політичні ідеології;
- виборчі системи і процеси;
- етнополітичні процеси і етнополітика тощо.

Зміст та особливості української політології. Українська політологія – це нова наука і навчальна дисципліна, яка почала свій процес становлення з 90-х рр. ХХ ст. Предметом української політології є сутність, форми, закономірності політичного життя українського суспільства, політика й політична система України в їх історичному розвитку.

У Радянському Союзі політологія як наука не визнавалася. Від 1917 р. до кінця 80-х рр. на неї було накладено ідеологічне “табу”. Її називали “лженаукою”, “буржуазною наукою” тощо. Тривалий час забороненою і недоступною для читачів була наукова політологічна спадщина визначних українських вчених Михайла Драгоманова, В’ячеслава Липинського, Михайла Грушевського та багатьох інших. Це стосується і праць визначних російських дослідників минулого.

Політологія в Україні, Росії та інших колишніх республіках СРСР одержала імпульс до бурхливого розвитку лише на початку 90-х рр. ХХ ст. До цього часу були спроби окремих вчених надати політичній науці статус як окремої та необхідної для суспільства науки, але вони інтенсивно гальмувалися владними структурами і не давали можливості їй інституційно сформуватися.

З проголошенням Україною незалежності, політологію як навчальну дисципліну почали викладати в українських вищих навчальних закладах, а відтак були відкриті кафедри політології в Київському, Одеському, Дніпропетровському, Харківському, Львівському, Ужгородському університетах та інших освітніх закладах.

Процес інституціоналізації політичної науки пов’язаний її функціонуванням у наукових установах. В Україні плідно діє Інститут

політики, який очолює Микола Томенко. Інститут видає щомісячний інформаційно-аналітичний огляд “Політичний календар”, щорічні довідники “Абетка української політики”, аналізує політику влади та суспільну думку про владну політику, соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні, геополітичні та економічні трансформації в сучасному світі.

Позитивно заявили про себе наукові установи, що досліджують політичні проблеми: академічні – Інститут політичних і етнонаціональних досліджень та Інститут держави і права ім. В.Корецького, Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут проблем міжнародної безпеки, ряд суспільно-політичних центрів. Зокрема, плідно працюють Український центр економічних і політичних досліджень (УЦЕПД) ім. О.Разумкова, який видає щомісячний журнал “Національна безпека і оборона”. Громадська організація “Лабораторія законодавчих ініціатив”, головним завданням якої є підготовка методичних матеріалів та проведення експертних оцінок з питань державної політики та законодавства. Центром видається часопис “Парламент”. Створені й діють Українська академія політичних наук, Українська асоціація політологів, Асоціація молодих політиків і політологів України.

В Україні та країнах СНД виходять чимало політологічних часописів та інших видань, що вміщують статті з різних проблем політичної науки: “Віче”, “Генеза”, “Державність”, “Кентавр”, “Нова політика”, “Політика і час”, “Політична думка”, “Розбудова держави”, “Політичний менеджмент”, “Сучасність”, “Соціологія: теорія, методи, маркетинг”, “Людина і політика”, “Політика і культура”, “Политические исследования”, “Политический маркетинг”, “Социологические исследования”, “Общественные науки и современность”, “Полития” та багато інших.

Кафедра політології Ужгородського національного університету була створена в 1991 р. До цього часу вона кілька разів змінювала свою назву і статус. У 1964 р. вона носила назву кафедри наукового комунізму, а з 1989 по 1991 рр. іменувалася кафедрою теорії соціалізму. З 1991 по 1994 рр. кафедра політології мала статус загальноуніверситетської, а з вересня 1994 р. вона переведена на історичний факультет і стала виконувати дві функції: читання курсів політології та соціології для студентів усіх факультетів університету і читання спецкурсів з політології для студентів історичного факультету.

9 червня 1998 р. рішенням Державної акредитаційної комісії Міністерства освіти і науки України було видано ліцензію на право

підготовки спеціалістів-політологів. А перший випуск зі спеціальності “Політологія” кафедра здійснила в червні 2002 р., коли 18 студентів-політологів успішно захистили наукові роботи і здобули вперше в історії Закарпаття дипломи бакалаврів-політологів. Наступного року відбувся перший випуск студентів спеціальності “Політологія” освітньо-кваліфікаційного рівня “Спеціаліст”. 2004 рік став першим для кафедри роком випуску студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “Магістр”; тоді ж уперше відбувся набір студентів на заочну форму навчання.

Таким чином, кафедра політології забезпечує підготовку фахівців за трьома освітньо-кваліфікаційними рівнями (напрямок 0403 – “Політологія”): “Бакалавр” – з нормативним терміном навчання 4 роки (8 семестрів), кваліфікація “Бакалавр політології” (6.040300); “Спеціаліст” – з нормативним терміном навчання 1 рік (2 семестри), кваліфікація “Політолог, викладач” (7.040301) та “Магістр” – з нормативним терміном навчання 1 рік (2 семестри), кваліфікація “Магістр політології” (8.040301).

Кафедра укомплектована науково-педагогічними кадрами, які мають належний науковий та навчально-методичний рівень підготовки, забезпечують якісну підготовку фахівців-політологів. Сьогодні до її складу входять 25 викладачів, 1 провідний спеціаліст та 1 лаборант. Серед них доктор політичних наук, професор Валерій Миколайович Денисенко, доктор історичних наук, професор Микола Миколайович Вегеш, шість кандидатів політичних наук, доцентів (Віктор Степанович Петрінко, Юрій Олександрович Остапець, Анатолій Юрійович Ключкович, Ольга Анатоліївна Сурніна-Далекорей, Наталія Василівна Марадик та Стелас Антипович Асланов), п’ятеро кандидатів історичних наук, доцентів (Василь Васильович Марина, Мирослава Олександрівна Лендзел, Михайло Петрович Зан, Маріан Юрійович Токар та Іван Олександрович Стряпко), двоє кандидатів філософських наук, доцентів (Володимир Лаврентійович Боднар та Валентин Васильович Буркало), троє старших викладачів (Володимир Іванович Гиря, Володимир Ілліч Басараб та Маріанна Михайлівна Колодій), сім викладачів (Марина Олександрівна Сорока, Наталія Ласлівна Шестак, Євгеній Іванович Гайданка, Ганна Ігорівна Мелеганіч, Ігор Миколайович Вегеш, Ганна Василівна Глухова та Віктор Миколайович Бульчак), також провідний спеціаліст Ганна Михайлівна Повханіч та лаборант Надія Михайлівна Кічера.

Першим завідувачем кафедри політології в університеті був кандидат філософських наук, доцент В.Л. Боднар. А з 1 червня 2002 року її очолює доктор історичних наук, професор М.М. Вегеш.

Сьогодні кафедра політології забезпечує читання таких спеціальних дисциплін як «Історія зарубіжних політичних вчень», «Теорія політичного конфлікту», «Сучасний парламентаризм», «Елітологія», «Політична антропологія», «Політична ідеологія», «Політична психологія», «Соціальна філософія», «Порівняльна політологія», «Політична культура», «Теорія міжнародних відносин», «Філософія політики», «Технологія політичного процесу», «Сучасна зарубіжна політологія», «Державне управління і місцеве самоврядування», «Методи політичних досліджень», «Історія і теорія демократії», «Політична соціологія», «Політична регіоналістика», «Партологія», «Етнополітологія», «Світовий процес і геополітика», «Технології виборчого процесу», «Аналіз державної політики», «Паблік рилейшнз» та ін.

Матеріально-технічна та інформаційна база спеціальності доповнюється підготовленими професорсько-викладацьким складом кафедри навчально-методичними посібниками. Це, до прикладу, такі колективні видання викладачів кафедри політології як «Людина і суспільство» (1994), «Політологія. Конспект лекцій» (1999), «Основи політології» (2000), «Навчальні програми кафедри політології Ужгородського національного університету» в 2 частинах (2002), «Політологія. Навчальна програма нормативного курсу і плани семінарських занять (Методичний посібник)» (2006), «Конкурсні тестові завдання для вступників: Людина і світ» (2006), «Конкурсні тестові завдання для вступників: Людина і суспільство» (2007), «Наукова робота студентів факультету суспільних наук: організація, виконання, оцінювання» (2007, 2009), «Політологія: Підручник» (2008), «Політична наука: Навчально-методичний посібник» (2009).

Відзначимо, що навчальний підручник «Політологія», затверджений Міністерством освіти і науки України, побачив світ у видавництві «Знання». Він містить п'ять основних розділів: «Теоретико-методологічні та історичні засади науки про політику»; «Інституційний вимір політики»; «Політичні процеси»; «Соціальні та ціннісні аспекти політики»; «Світовий політичний процес. Система міжнародних відносин». Новизна підручника полягає у висвітленні таких тем, які прямо пов'язані з реалізацією владних відносин в політичній системі України. До прикладу, це – «Система органів державної влади в Україні» (А.Ключкович), «Місьцеве самоврядування» (М.Лендшел), «Виборчі системи і процеси»

(Ю.Остапець), «Етносоціальні спільноти та етнополітика» (М.Зан) та ін. Своєрідною «родзинкою» навчального підручника є додаток у формі CD-диску, де представлені програма навчального курсу «Політологія», методичні матеріали до написання наукових робіт студентів а також тестові завдання для самоконтролю.

Колективом кафедри політології окреслена наукова проблема «Трансформаційні в Україні та країнах Центрально-Східної Європи», в рамках якої розробляється тема «Електоральні, політичні, культурні, етнонаціональні проблеми розвитку України та країн Центрально-Східної Європи». Науково-дослідна робота кафедри політології відбувається у формі написання кандидатських та докторських дисертацій, участі в міжнародних грантових програмах, публікації наукових статей та монографій.

Серед останніх наукових монографічних видань варто відзначити «Закарпаття через призму політичних виборів» (Ю.Остапець, М.Токар), «Громадські організації Закарпаття в боротьбі за державність України» (М.Басараб, М.Токар), «Карпато-українське державотворення: до 70-річчя проголошення державної незалежності Карпатської України» та «Карпатська Україна на шляху державотворення» (М.Вегеш, М.Токар).

Чисельні наукові статті як викладачів, так і студентів-політологів публікуються в таких фахових виданнях як «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія», «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія», «Регіональні студії», «Історичні студії», «Carpatica-Karpatika».

Окремо наголосимо, що видання «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія», яке виходить із 2004 року, вже давно вийшло за рамки власне вузівського наукового збірника. Редакційна колегія наукового видання включає зокрема відомих докторів політичних наук, професорів О.Бабкіну, І.Варзара, В.Денисенка, А.Круглашова, А.Пахарева, М.Примуша, А.Романюка. У п'ятнадцяти збірках «Наукового вісника», які видано впродовж семи років (2004 – 2010 рр.) вміщені наукові статті вчених як з різних навчально-наукових центрів України (Львів, Івано-Франківськ, Тернопіль, Чернівці, Луцьк, Київ, Дніпропетровськ, Донецьк, Суми), так із-за меж нашої держави (США, Канада, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія, Білорусь).

Попри те, що збірник включає наукові статті соціологічного та філософського спрямування, переважна більшість наукових праць відображає проблематику саме політичної науки. Наукові публікації

присвячені широкій проблематиці методології та теорії політики, партології та псефології, етнополітології, питанням демократичних трансформацій на теренах постсоціалістичного простору Центрально-Східної Європи. В останній період завдяки активній редакторській та організаційній роботі доцента кафедри політології А.Ключковича збірник розширює свою авторську географію, стає доступним у наукових бібліотеках провідних вищих навчальних закладів України.

У березні 2008 року побачив світ перший випуск вісника наукової думки студентів факультету суспільних наук під назвою «Соціально-політичні студії» (відповідальний редактор – доцент Маріан Токар). У цьому збірнику студентських наукових робіт студенти-політологи солідно представили свої наукові статті в рубриках «Історія і теорія політології»; «Практика політичного життя», «Сучасна українська політика». Серед авторів – найкращі студенти спеціальності «Політологія» (Михайло Удут, Євгенія Романко, Наталя Коваль, Катерина Келемен та ін.). Наразі підготовлено до друку третє видання наукової збірки, де студенти представляють результати не тільки теоретичних, але й прикладних політологічних та соціологічних студій.

На базі кафедри політології 2-3 листопада 2006 року пройшла міжнародна наукова конференція «Ціна свободи й незалежності: трансформація політичних систем в країнах Центральної та Південно-Східної Європи до і після 1989 – 1991 рр.», а 2-3 жовтня 2009 року науково-практична конференція «Країни Центрально-Східної Європи в модерну і постмодерну добу: теоретичні концепції й політичні реалії». На цих наукових форумах зібралася майже вся наукова політологічна еліта України.

У 2009 році колектив кафедри політології виступив співорганізатором міжнародної наукової конференції «Карпатська Україна в контексті українського державотворення». В цей ювілейний для Закарпаття рік викладачі кафедри брали участь у низці акцій з відзначення 70-ліття проголошення Карпатської України. Зокрема, виступали на радіо та телебаченні, брали участь в роботі круглих столів, семінарів, конференцій, які відбувалися в Закарпатській області та м. Пряшів (Словаччина).

Упродовж останніх років викладачі та науковці кафедри захистили десять кандидатських дисертацій. Зокрема, на здобуття наукового ступеню кандидата історичних наук:

- М.П. Зан “Етнічні процеси на Закарпатті (1989 – 2001 рр.)” (2003 р.);

- М.Ю. Токар “Становлення і розвиток політичних партій Закарпаття в 1919 – 1939 рр.” (2004 р.);
- І.О. Стряпко “Товариство “Просвіта” і його роль в громадсько-політичному та культурному житті Закарпаття 1920 – 1939 рр” (2010 р.);
- В.І. Гиря “Закарпаття та вплив угорського фактора на його політичний розвиток між двома світовими війнами (1918 – 1939 рр.)” (2010 р.).

На здобуття наукового ступеню кандидата політичних наук були захищені наступні роботи:

- В.С. Петрінко “Вплив “Політики” Арістотеля на становлення і розвиток європейської політичної думки” (2003 р.);
- Ю.О. Остапець “Регіональні особливості парламентських виборів в Україні в умовах трансформації політичної системи суспільства (на прикладі Закарпатської області)” (2004 р.);
- А.Ю. Ключкович “Партійна система Німеччини: політологічний аналіз механізму взаємодії органів державної влади та політичних партій (1990 – 2005 рр.)” (2006 р.);
- О.А. Сурніна-Далекорей “Політична участь жінок країн Центральної і Східної Європи у період системної трансформації кінця ХХ – на початку ХХІ століття (на прикладі Словаччини, Польщі, Росії)” (2009 р.);
- Н.В. Марадик “Перехід до демократії в Чеській Республіці” (2009 р.);
- С.А. Асланов “Політико-правові засади державної етнонаціональної політики в Україні” (2010 р.).

Зауважимо, що з 2009 року розпочався важливий для кафедри політології етап захистів кандидатських робіт вже її безпосередніх випускників та нинішніх викладачів (О.А. Сурніна-Далекорей, Н.В. Марадик та І.О. Стряпко). На початку 2010 року кандидатську дисертацію на тему “Інтеграція України до Європейського Союзу: суперечності та шляхи їх розв’язання” захистила ще одна випускниця спеціальності “Політологія” А.М. Костенко. Вже у грудні 2010 року аспірант кафедри Д.Б. Грегірчак успішно захистив кандидатську дисертацію на тему “Інституційні засади становлення та функціонування місцевих органів публічної влади на Закарпатті в складі Першої Чехословацької республіки”.

Над написанням кандидатських дисертацій працюють аспіранти денної (І.М. Вегеш, О.І. Шафраньош, Н.М. Кічера, А.Д. Стряпко та І.О. Меренич) та заочної форми навчання (Г.І. Мелеганіч, Б.В. Попович, К.Ю. Олас-Декет, Г.І. Пуйо, В.П. Ворон та К.С. Папп).

Доцент кафедри М.О. Лендьел успішно працює над темою докторської дисертації “Становлення інституту місцевої демократії у Центральній і Східній Європі: порівняльний аналіз”. По темі видано десятки наукових статей, підготовлено наукову монографію. Дослідниця часто виступає на міжнародних наукових конференціях, бере участь у міжнародних програмах та грантах.

Викладачі кафедри активно співпрацюють із вченими сусідніх держав у рамках заключених двосторонніх міжнародних угод з Педагогічним факультетом імені Дьюлі Югаса Сегедського університету та Ниредьгазьким педінститутом (Угорська Республіка), філософським факультетом Кошицького університету імені П.Шафарика (Словацька Республіка), Академією Наук Угорщини, Академією Наук Чехії, Університетом м. Клуж-Напока імені Бабеш-Бояї та Музеєм Історії Сату Маре (Румунія).

Ще досить молода кафедра політології факультету суспільних наук займає одне з чільних місць серед гуманітарних навчально-методичних і наукових центрів вузу. Своєю роботою вона сприяє примноженню наукового авторитету найстарішого в Закарпатті вищого навчального закладу, що робитиме і в майбутньому.

Пропонована методична розробка є своєрідним результатом роботи кафедри політології впродовж останніх років. Відзначимо, що в цій програмі, планах семінарських занять, тестових завданнях врахована і специфіка Закарпатської області. Методичні вказівки рекомендовано студентам неполітологічних спеціальностей УжНУ з метою більш комплексного та виваженого засвоєння предмету «Політологія».

ВЕГЕШ
МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри політології,
ректор УжНУ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ “ПОЛІТОЛОГІЯ”

№	ТЕМА	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Всього
1.	Історія виникнення, предмет та методи дослідження науки про політику	2		2
2.	Політика як соціальне явище	2		2
3.	Історія світової політичної думки і становлення сучасної політології	4		4
4.	Розвиток політичної думки в Україні	2		2
5.	Політична влада	2		2
6.	Демократія як спосіб і форма організації суспільно-політичного життя		2	2
7.	Політична система суспільства	2		2
8.	Держава – основний інститут політичної системи суспільства	2	2	4
9.	Система органів державної влади в Україні	2		2
10.	Місцеве самоврядування	2		2
11.	Політичні партії та партійні системи	2	2	4
12.	Громадські організації та рухи. Групи тиску		2	2
13.	Політичні еліти та політичне лідерство	2		2
14.	Соціально-етнічні спільноти та етнополітика	2		2
15.	Політична свідомість і політична культура	2		2
16.	Політична ідеологія. Основні ідеологічні доктрини сучасності	2	2	4
17.	Політика і засоби масової інформації		2	2
18.	Політичні конфлікти і кризи в суспільному житті		2	2
19.	Виборчі системи і процеси	2	2	4
20.	Світовий політичний процес. Система міжнародних політичних відносин		2	2
21.	Основи геополітики	2		2
22.	Практична політологія	2		2
ВСЬОГО		36	18	54

ЗАГАЛЬНА ПІДРУЧНИКОВА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ:

1. Азаркин Н.Н., Левченко В.Н., Мартышин О.В. История политических учений. – М., 1994.
2. Бебик В.М. Базові засади політології: історія, теорія, методологія, практика. – К., 2000.
3. Боднар В.Л., Вегеш М.М., Худанич В.І. Історія української державності. – Ужгород, 1996.
4. Боднар В.Л., Вегеш М.М., Худанич В.І. Основи політології. Видання друге. – Ужгород, 2000.
5. Боднар В.Л., Вегеш М.М., Худанич В.І. Становлення і розвиток політичної думки в Україні. – Ужгород, 1995.
6. Бодуен Ж. Вступ до політології. – К., 1995.
7. Борцов Ю.С., Коротец И.Д., Шпак В.Ю. Политология в вопросах и ответах для студентов вузов. – Ростов-на-Дону, 1998.
8. Брегеда А.Ю. Політологія. – К., 1999.
9. Введение в политологию: Учебное пособие в 2-х частях / Под общ. ред. Н.И.Горлач, Г.Т.Головченко. – Харьков, 1994.
10. Вегеш М., Остапець Ю. Основи політології. – Ужгород: Видавництво Ужгородського національного університету, 2003. – 422 с.
11. Вегеш М.М., Остапець Ю.О. Політологія. Конспект лекцій. – Ужгород, 1999.
12. Вершинин М.С. Политология русского консерватизма (XIX – начало XX в.). – СПб., 1997.
13. Выдрин Д. Очерки практической политологии. – К., 1991.
14. Гаджиев К.С. Введение в политическую науку: Учебник для высших учебных заведений. Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: ЛОГОС, 2000.
15. Гаджиев К.С. Введение в политическую науку. – М., 2000.
16. Гаджиев К.С. Политическая наука. – М., 1995.
17. Гаевський Б.А. Сучасна українська політологія. – К., 1999.
18. Гаевський Б.А. Українська політологія. – К., 1995.
19. Гелей С., Пастушенко Р., Рутар С. Українська політологія: В 2-х частинах. – Львів, 1995-1996.
20. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навчальний посібник. – 5-е вид., перероб. і доп. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2004.
21. Головатий М.Ф. Політична психологія. – К., 2001.
22. Голосов Г.В. Сравнительная политология. – М., 1995.
23. Дегтярев А.А. Основы политической теории. – М., 1998.
24. Демидов А.И., Федосеев А.А. Основы политологии. – М., 1995.
25. Денкен Ж.-М. Политическая наука. – М., 1993.
26. Дилигенский Г.Г. Социально-политическая психология. – М., 1994.
27. Ерышев А.А. История политических и правовых учений. – К., 1998.
28. Ерышев А.А. История политических и правовых учений. 2-е изд. – К., 2001.
29. Замалеев А.Ф., Осипов И.Д. Русская политология: Обзор основных направлений. – СПб., 1994.

30. Зеркин Д.П. Основы политологии. Курс лекций. – Ростов-на-Дону, 1999.
31. Зеркин З.П. Основы политологии: курс лекций. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 544 с.
32. Иванов В. Политическая психология. – М., 1990.
33. Ильин В.В. Политология: Учебник для вузов. – 2-е изд. испр. – М.: Книжный дом, 2000.
34. Исаев И.А., Золотухина Н.М. История политических и правовых учений России XI – XX вв. – М., 1995.
35. История политических и правовых учений / Под ред. В.С. Нерсесянца. – М., 2001.
36. История политических и правовых учений / Под ред. О.Э. Лейста. – М., 1991.
37. История политических и правовых учений. Хрестоматия / Составитель и общая ред. Г.Г.Демиденко. – Харьков, 1999.
38. История политических учений / Под ред. О.В. Мартышина.-Вып.1-3. – М., 2000.
39. Камінський А. Вступ до міжнародних відносин. – Львів, 1995.
40. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера / Під редакцією Є.Причепія. – К., 2002.
41. Куликов Л.М. Основы социологии и политологии. – М., 2000.
42. Кухта Б. З історії української політичної думки. – К., 1994.
43. Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Теорія політології. – К., 1996.
44. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Політологія міжнародних відносин. – К., 1997.
45. Мангейм Дж.Б., Рич Р.К. Политология. Методы исследования. – М., 1997.
46. Матвеев Р.Ф. Теоретическая и практическая политология. – М., 1994.
47. Мельник В.А. Политология. – М., 1999.
48. Мир политической мысли. Хрестоматия: В 2-х томах. – М., 1994.
49. Муляр В.І. Політологія. Курс лекцій. – Житомир, 1999.
50. Мурадян А.А. Двумікий Янус. Введение в политологию. – М., 1994.
51. Мухаев Р.Т. Политология. – М., 1997.
52. Назарова Н.С. Политология: Материалы к курсу. – Одесса, 1992.
53. Наукові студії з політичної психології. – К., 1995.
54. Ніконенко В.М. Політологія. Курс лекцій. – Тернопіль, 1992.
55. Общая и прикладная политология / Под общ. ред. В.И. Жукова, Б.И. Краснова. – М., 1997.
56. Основи політичної науки. Курс лекцій за редакцією Бориса Кухти: В 4-х частинах. – Львів, 1998-1999.
57. Основы політології / Кирилук Ф.М., Корж М.О., Федірко І.П. та ін.; За ред. Ф.М. Кирилюка. – К., 2000.
58. Основы політології : Курс лекцій. – Харків, 1993.
59. Основы політології : Навч. посібник / Керівник авт. кол. Ф.М. Кирилук. – К., 1995.
60. Основы політології: Конспект лекцій для студентів усіх спеціальностей. – Ч.1-2. – Львів, 1994.
61. Основы політології: Курс лекцій для студентів вищих учбових закладів. 2-е вид. В 2-х ч. / Ред. кол.: Б.Л. Кухта та ін. – К., 1992.
62. Основы политической науки / Под ред. В.П. Пугачева: В 2-х частях. – М., 1995.

63. Основы политологии (Наука о политике): Учебник для вузов / Под ред. Артура Боднара. – К., 1991.
64. Основы политологии / Под ред. А.Боднара. – К., 1991.
65. Основы политологии. Курс лекций / Отв. ред. В.Д.Бабкин, Н.И.Козюбра, В.В.Копейчиков. – К., 1991.
66. Основы политологии: Курс лекций / Под ред. В.Д. Пугачева. – М., 1992.
67. Основы политологии: Курс лекций для высших учебных заведений / Авт. кол.: В.Д. Бабкин и др. – К., 1991.
68. Панарин А.С. Политология. – М., 1997.
69. Піча В.М., Левківський К.М., Хома Н.М. Політологія. Типові питання та відповіді з лекційного курсу. – Київ-Львів, 2002.
70. Піча В.М., Хома Н.М. Політологія. – Київ-Львів, 2001.
71. Пойченко А.М. Політика: теорія і технологія діяльності. – К., 1996.
72. Политология (конспект лекций). Авт.-сост.Оганесян А.А. – М.: Приор, 2000.
73. Политология (Курс лекций). Составитель А.А.Радугин. – М.: ИЗД-ВО Центр,1997.
74. Политология / Под ред. В.Н.Лавриненко. – М., 1999.
75. Политология / Под ред. М.А.Василика. 2-е издание. – Санкт-Петербург, 1999.
76. Политология / Под ред. Решетникова С.В. – М.: Приор, 2000.
77. Политология. Учебное пособие/Под общ. ред. Д.С.Клементьева. – М.: Знание, 1997.- 224 с.
78. Политология. Учебное пособие/Под ред. Тадевосяна Э.В. Изд. 2-е, перераб. и доп. - М.: ЗНАНИЕ, 2000.
79. Политология. Энциклопедический словарь. – М., 1993.
80. Политология: Курс лекций / Под ред. М.Н. Марченко. – М., 1999.
81. Политология: Методика комплексного изучения вузовского курса. В 2-х вып. – К., 1991.
82. Политология: наука о политике / Под ред. В.П. Андрущенко. – Киев-Харьков, 1999.
83. Политология: Практикум / Под ред. А.В. Миронова. – М., 1993.
84. Политология: Практикум /Под ред. М.А. Василика. – М., 1999.
85. Политология: Справочник студента. – М., 2001.
86. Политология: тексты лекций. В 3-х вып. / Под общ. Ред. И.С. Дзюбка, Т.М. Мельник. – К., 1991.
87. Політологія / За науковою ред. Антоніни Колодій. – К., 2000.
88. Політологія / За ред. О.Бабкіної, В.Горбатенка. – К., 1998.
89. Політологія / За ред. О.І. Семківа. – Львів, 1994.
90. Політологія / Упоряд. та ред. М.І. Сазонова. – Харків, 1998.
91. Політологія / І.С. Дзюбка, К.М. Левківський, В.П. Андрущенко та ін. – К., 1998.
92. Політологія : Навч. посібник для студ. вузів / І.Д. Курас та ін. (керівн. авт. кол.). – Миколаїв, 1995.
93. Політологія у схемах, таблицях, визначеннях / За ред. І.С. Дзюбка, І.Г. Оніщенко, К.М. Левківського, З.І. Тимошенко. – К., 1999.
94. Політологія. Кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.: Хрестоматія / За ред. О.І. Семківа. – Львів, 1996.

95. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004.
96. Політологія. Наука про політику/ Ред. Андрущенко В.П., Горлач Н.І. – К.: 2000.
97. Політологія. Терміни. Поняття. Персоналії. Схеми. Таблиці / Наукова ред. В.М. Пічі. – Київ-Львів, 2001.
98. Політологія: історія та методологія / Андрущенко В.П., Антоненко В.Г., Ануфріїв Л.О. та ін. / За ред. Ф.М. Кирилюка. – К., 2000.
99. Політологія: Навч. посібник для вузі/ Упорядн. Та ред. М.Сазонова. – Харків: Фоліо, 1998. – 735 с.
100. Політологія: Навчальний посібник. – К.: ВД “Професіонал”, 2004.
101. Політологія: Навчально-методичний посібник. – К.: КНЕУ, 2000.
102. Політологія: Наука про політику / За заг. ред. В.Г. Кременя, М.І. Горлача. – Київ-Харків, 2001.
103. Політологія: Підручник / І.С.Дзюбка, К.М.Левківський, В.П.Андрущенко та ін. / За заг. ред. І.С.Дзюбка. – К.: Вища школа, 1998.
104. Політологія: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О.В.Бабкіною, В.П.Горбатенка. – К.: Академія, 1998.
105. Потульницький В. Історія української політології. – К., 1992.
106. Потульницький В. Нариси з української політології. – К., 1994.
107. Потульницький В. Теорія української політології. – К., 1993.
108. Пугачев В.П., Соловьев А.И. Введение в политологию. – М., 1995.
109. Рябов С.Г. Політологічна теорія держави. – К., 1996.
110. Рябов С.Г. Політологія: Словник термінів і понять. – К., 1996.
111. Рябов С.Г., Томенко М.В. Основи теорії політики. – К., 1996.
112. Санистебан Л.С. Основы политической науки. – М., 1992.
113. Себайн Дж., Торсон Т. Історія політичної думки. – К., 1996.
114. Скиба В., Горбатенко В.П., Туренко В.В. Вступ до політології. – К., 1996.
115. Скиба В.Й. Політологія. Теорія і методика навчального курсу. – К., 1992.
116. Тадевосян Э.В. Словарь-справочник по социологии и политологии. – М., 1996.
117. Українська політологія: витоки і еволюція / За ред. Ф.М. Кирилюка. – К., 1995.
118. Фоменко С.А. Политология. Учебное пособие. – М., 2000.
119. Халипов В. Введение в науку о власти. – М., 1996.
120. Шляхтун П.П. Політологія. Підручник. – К., 2002.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ

ТЕМА 1. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ, ПРЕДМЕТ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКИ ПРО ПОЛІТИКУ

Політика, політичне як особлива сфера суспільного життя. Політика як об'єкт вивчення політології. Протополітологія. Особливості розвитку політичної думки на різних етапах розвитку людства.

Причини виникнення політології як науки. Утворення перших кафедр політичної науки в США та європейських країнах (1857 р. – в Колумбійському коледжі, 1903 р. – утворено Американську асоціацію політичних наук, 1871 р. – утворена Вільна школа політичних наук у Франції та інші). Інституціоналізація політичної науки після Другої світової війни. Конгрес ЮНЕСКО про предмет політичної науки (1948 р.): а) політична теорія; б) політичні інститути; в) партії, групи і суспільна думка; г) міжнародні відносини. Утворення під егідою ЮНЕСКО Міжнародної асоціації політичних наук (1949 р.).

Предмет політичної науки. Структура курсу політології. Основні розділи політичної науки на сучасному етапі її розвитку: загальна теорія політики; теорія політичних систем; політологічна теорія держави, політичних партій та партійних систем; політичні режими; електоральні процеси; теорія міжнародних відносин та геополітика; демократичні процеси та транзити; теорія соціального управління (політичний маркетинг і менеджмент); політичні ідеології.

Система категорій політичної науки. Методи політології. Принципи політології. Функції політології: теоретико-методологічна, світоглядна, прогностична, управлінська та інші.

Становлення і розвиток української політології. Предметне коло вивчення та особливості української науки про політику. Основні завдання української політології. Розробка теоретико-методологічних засад дослідження українських політичних реалій. Фундаментальне теоретичне обґрунтування шляхів побудови української суверенної правової держави. Дослідження діяльності українських політичних партій та громадських організацій. Електоральні процеси. Україна у міжнародних відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алмонд Г. Политическая наука: история дисциплины // Полис. – 1997.– № 6. – С.174-183.
2. Адорно Т. К логике социальных наук // Вопросы философии. – 1992.– № 10.
3. Алексеева Т. Современные политические теории. – М., 2000.

4. Беляев А. Политика и её роль в развитии общества // Социально-политические науки. – 1991. – № 9.
5. Бодуен Жан. Вступ до політології. – К., 1995.
6. Вебер М. Политика как призвание и профессия // Вебер М. Избранные произведения. – М., 1990.
7. Габріелян О. Політична наука в Україні // Політична думка. – 2001. - №4.
8. Гаджиев К. Введение в политическую науку. – М., 1997.
9. Гаєвський Б. Українська політологія. – К., 2000.
10. Гончаров Д.В., Гонтарева И. Введение в политическую науку. – М., 1995.
11. Денисенко В., Матвієнків С., Штерн В. Політологія. Вступ до спеціальності. – Львів, 2007. – 360 с.
12. Ильин М.В. Десять лет академической политологии – новые масштабы научного знания // Полис. – 1999. – № 6.– С.135-144.
13. Ирхин Ю.В. Политическая наука в вузах Канады // Вестник Московского государственного университета. Серия 12. Политическая наука. – 2002. – № 4. – С. 91-103.
14. Кривошеїн В.В. Проблема мультипарадигмальності політичної науки // Грані. – 2000. – № 3. – С. 105-107.
15. Казанцев А.А. Политическая наука: проблема методологической рефлексии // Полис. – 2001. – № 6. – С. 51-64.
16. Кочубей Л. Політологічні дослідження в Україні. – Віче. – 2005. - №2. – С. 74 – 79.
17. Лозовой В.Н., Семеренко Л.М. Чикагская школа: у истоков создания новой науки о политике. – Ростов-на-Дону, 2000.
18. Лозовой В.Н., Семеренко Л.М. Становление политической науки в США. – Ростов-на-Дону, 2000.
19. Макензи Дж.М Политическая наука // Политическая наука. Современное состояние. Тенденции и перспективы. – 2002. – № 1.– С. 148-163.
20. О реформе преподавания политических наук в системе высшего образования Российской Федерации // Полис. – 2001. – № 1. – С. 117-138.
21. Основные направления политических исследований в Российской Федерации // Полис. – 2001. – № 1. – С. 144-164.
22. Поппер К. Логика социальных наук // Вопросы философии. – 1992. – № 10.
23. Политическая наука современной России: Тенденции развития. – М., 1999.
24. Политическая наука: новые направления / Пер. с англ. М.М. Гурвица, А.Л. Демчука, Т.В. Якушевой. Научный редактор Е.Б. Шестопал. – М.: Вече, 1999. – 816 с.
25. Политическая наука: предмет и методологические обоснования // Сборник материалов международной научной конференции. – Харьков, 2001.
26. Политическая наука в Украине: становление и перспективы. – Симферополь, 2002.
27. Рудич Ф. Наука про політику: сучасний стан та тенденції розвитку // Віче. – 2002. – № 5.
28. Скиба В., Горбатенко Б., Туренко В. Вступ до політології. – К., 1998.
29. Современные проблемы преподавания политической науки в высшей школе // Полис. – 2001. – № 5. – С. 123-152.
30. Современная политическая теория. – М., 2001.

31. Тягло О. Українська наука про політику. Спроба оцінки потенціалу // Політичний менеджмент. – № 1. – 2004. – С. 3-19.

ТЕМА 2. ПОЛІТИКА ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Термін “політика” та його походження (давньогрецькі: polis – місто-держава, “politike” мистецтво управляти державою, “politea” – конституція; англomовні терміни: polity – форма політики, тобто її організаційна структура, інститути, які надають стійкість, стабільність політиці та дозволяють регулювати політичну поведінку (держава, партії, групи інтересів, закони, політичні норми), “policy” – зміст політики (проблеми, цілі, цінності політики, мотиви і механізми прийняття політичних рішень); “politics” – політичний процес (в ньому відображається складний, суперечливий характер політичної діяльності та політичних відносин суб’єктів політики).

Суб’єкти політики: соціальні – індивід, мала група, великі професійні групи, нація, клас, еліта, ін; інституційні – президент, парламент, уряд, ЗМІ, групи інтересів, масові рухи, профспілки, партії та ін.

Різноманітність підходів до розуміння сутності політики як соціального явища. Онтологічний (політика – це спосіб існування людей в суспільстві, всезагальна форма людських зв’язків (Арістотель). Конфліктологічний (класовий, директивний чи силовий). Політика – це сфера боротьби чи суперництва між класами за владу (К.Маркс, Ж.Френд, К.Шміт). Діяльнісно-управлінський (М.Вебер, Р.Арон). Комунікативно-інтеграційний (політика – розподіл обов’язків і повноважень, їх узгодження для забезпечення ефективності і цілісності співжиття людей). Інституційний (діяльність інститутів влади для підтримки порядку). Структурно-функціональний (політика – підсистема суспільства, яка визначає цілі і напрямки суспільного розвитку (Т.Парсонс). Синтетичний (організаційна, регулятивна, контрольна сфера суспільства, в межах якої здійснюється діяльність, спрямована на досягнення, утримання і використання влади задля егоїстичних чи загальносуспільних цілей).

Рівні функціонування політики. Мегарівень (в межах людської цивілізації). Макрорівень (в межах держави). Мікрорівень (на рівні партій, організацій).

Структурні елементи політики (суб’єкти, політична діяльність, політичні відносини, політична організація, політичні інститути та їх роль як центрів управління й регулювання, політична свідомість).

Типи політики (внутрішня – регулювання державних відносин в суспільстві; зовнішня – забезпечення безпеки держави і створення сприятливих умов для досягнення внутрішньої політики).

Види політики: 1) за сферами суспільного життя (духовна, політична, соціальна, економічна); 2) за об'єктами (національна, військова, демографічна, економічна, молодіжна, сімейна та ін.); 3) за масштабом (міжнародна, локальна, регіональна); 4) за зовнішньополітичною діяльністю (експортна, імпортна); активністю (активна, пасивна, агресивна, нейтральна); 5) за носіями і суб'єктами (політика держави, партії, руху, особи); 6) за методами здійснення (демократична, авторитарна, тоталітарна); 7) за терміном дії (довгострокова, середньострокова та короткострокова).

Функції політики: 1) управлінська (розробка основних напрямків духовного, соціального, економічного, політичного розвитку); 2) інтеграційна (об'єднання груп довкола спільних ідей); 3) соціалізація; 4) виховна (вироблення цінностей, норм, зразків поведінки громадян та їх об'єднань); 5) мобілізаційно – організаційна (мобілізація всіх ресурсів суспільства для вирішення нагальних завдань); 6) ідеологічна; 7) прогностична (визначення перспектив та альтернатив розвитку) та інші.

Політика і економіка. Підходи до розуміння взаємодії політики та економіки (домінування економіки, пріоритети політики, взаємозалежність). Приватна власність, економічний інтерес і політика. Приватні та загальнолюдські інтереси. Групи економічного інтересу і політична боротьба та політичне співробітництво. Економічна політика. Ринкові і командно-адміністративні політичні ресурси. Фінансова і бюджетна політика. Проблема фінансування партійної діяльності. Інноваційна політика. Політична стабільність і залучення капіталу. Політичні та економічні ризики. Економічні і політичні пріоритети: спільне та відмінне. Економічні і політичні союзи. Економічна і політична незалежність. Економічна інтеграція і політичний суверенітет. Економічні бар'єри для успішності політики. Політичні бар'єри для економічного розвитку. Залежність політики і економіки від моралі та духовності.

Політика і мораль: спільне і відмінне. Моральні цінності в політиці (справедливість, свобода, соціальна рівність, братерство, ненасильство і любов, толерантність). Моральні дилеми в політиці. Моральні чесноти (мудрість, мужність, скромність, чесність, тактовність, співчуття) і політика. Взаємодія політики і моралі. Правда і брехня в політиці. Моральна і політична свідомість. Моральна і політична зрілість. “Діалогова етика” в політиці як засіб

порозуміння. Моральна зрілість як бар'єр на шляху політичної та економічної корупції. “Етика переконання” і “етика відповідальності” (М.Вебер). Етика депутата, державного службовця і громадянина. Вплив на взаємини моралі і політики.

Політика і релігія: взаємодія, впливи, обмеження. Суб'єкти політики в царині релігії. Релігійні політичні відносини. Релігійна і політична діяльність. Релігізація політики і політизація релігії. Релігійна політика в Україні. Релігія і міжнародна політика. Екуменічний рух. Неорелігійні течії та організації. Релігія і політика миру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азаров Н.И. О политике как общественном явлении. – М., 1986.
2. Беляев А.А. Политика и ее роль в развитии общества // Социально-политические науки. – 1991. – № 9.
3. Бирюков В.Ф. Искусство и политика // Вестник МГУ. Серия 12. Политические науки. – 1998. – № 3.
4. Бурдые П. Социология политики. – М., 1993.
5. Вебер М. Политика как призвание и профессия // Избранные произведения. – М., 1990.
6. Выдрин Д.И. Очерки практической политологии. – К., 1991.
7. Вятр Е. Социология политических отношений. – М., 1979.
8. Даль Р. Природа политического процесса // Социально-политические науки. – 1990. – № 10.
9. Денкен Ж.-М. Политическая наука. – М., 1993.
10. Здравомыслов А.Г. Потребности, интересы, ценности. – М., 1986.
11. Ильин В.В. О природе политики // Вестник МГУ. Серия Политические науки. – 1995. – № 2.
12. Ковалев А.М. Предмет, законы и категории политики как науки // Вестник МГУ. Серия 12. Политические науки. – 1998. – № 5.
13. Лафонтен О. Общество будущего. Политика реформ в изменившемся мире. – М., 1990.
14. Липсет С. Политическая социология // Американская социология. – М., 1972.
15. Лузан А.О. Політика і суспільство // Політологічні читання. – 1993. – № 1.
16. Матвиенко В. Социологический анализ в политике. – К., 1995.
17. Михальченко М.І., Банг Х.Х. Взаємодія політики і економіки в умовах прискореної трансформації суспільств як предмет соціально-філософського дослідження. – К., 1999.
18. Панарин А.С. Философия политики. – М., 1994.
19. Пойченко А.М. Політика: теорія і технологія діяльності. – К., 1994.
20. Потічний П.Й. Що таке політика? // Сучасність. – 1993. – № 8.
21. Пригожин А.И. Что есть политика? (Политологические тезисы) // Общественные науки и современность. – 1996. – № 5.
22. Рікер П. Навколо політики. – К., 1995.
23. Рябов С. Політика як суспільне явище // Політологічні читання. – 1994. – № 2. – С. 189-222.

24. Рябов С. Структура і функції знань про політику // Політологічні читання. – 1994. – № 1. – С. 167-190.
25. Рябов С.Г., Томенко М.В. Основи теорії політики. Навчальний посібник для студентів. – К., 1996.
26. Халипов В.Ф. Политика как наука и как искусство // Социально-политические науки. – 1992. – № 7.
27. Щербина Н.С. Политика и мир // Вестник МГУ. Серия 12. Политические науки. – 1998. – № 2.
28. Элементы теории политики / Перевод с польского. – Ростов-на-Дону, 1990.

ТЕМА 3. ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ І СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ

Політичні теорії мислителів Стародавнього Сходу. Прикладний та релігійно-міфологічний характер політичних вчень Стародавнього Сходу. Вчення Стародавньої Індії: брахманізм та буддизм (Трактат “Манавадхармашастра” (“Закони Ману”), Канон “Тріпітака” (“Три корзини”). Політичні вчення Стародавнього Китаю: даосизм (трактат “Дао де цзин” (“Книга про дао і де”); конфуціанство (книга “Лунь юй” (“Судження і бесіди”); моїзм (книга “Мо-цзи”); школа легістів (трактат “Шан цзюнь шу” (“Книга правителя провінції Шан”).

Політичні доктрини Стародавньої Греції. Феномен античного полісу. Початок розвитку демократичних вчень: софісти та Сократ. “Ідеальна держава” Платона (“Держава”, “Закони”, “Політик”, “Крітон”). Ідеальне як відповідність природі людини. Держава як уособлення досконалості та справедливості. “Політична наука” Арістотеля (“Політика”, “Нікомахова етика”, “Афінська політія”). Політика і держава – відображення природних потреб людини, зокрема в спілкуванні. Держава – вища форма природного розвитку. Форми правління у Арістотеля: правильні (монархія, аристократія, політея) та неправильні (тиранія, олігархія, демократія). Розумна природа людини як основа політики.

Політичні вчення мислителів періоду Середньовіччя. Аврелій Августин (Блаженний) – “Сповідь”, “Град Земний”, “Про Град Божий”. Ідея теократичного панування. Обґрунтування зверхності духовної влади над світською. Вчення про державу і форми правління Фоми Аквінського. Держава як засіб підготовки людини до життя у “царстві небесному”. Політика і держава результат суспільного розвитку. Ідея “держави загального блага”. Політичні ідеї середньовічних ересей. Бюргерська і селянсько-плебейська ересь (Джон Вікліф та Ян Гус).

Політична думка доби Відродження та Реформації. Від теократичних ідей до передренесансних теорій: Роджер Бекон, Вільям

Оккам, Марсилій Падуанський. Вчення Н.Макіавеллі про державу і політику («Державець», «Роздуми про першу декаду Тіта Лівія»). Запровадження емпіричного аналізу до пізнання політичної дійсності. Явище «макіавеалізму» (мета виправдовує засоби) в сучасній політиці. Трактат І.Жантіє «Анти-Маккіавеллі» (1575). Ідейні основи і політичний зміст Реформації. Звільнення політики від католицького універсалізму. Політика як окрема сфера життєдіяльності людини. Політичні доктрини лютеранства та кальвінізму.

Політичні теорії представників Нового часу. Вчення Г.Гроція про державу і право. Г.Гроцій про природні права людини та суспільний договір. Г.Гроцій про зовнішню політику держав («Про право війни і миру»). Типи війн Г.Гроція.

Основні напрямки політичної ідеології в період Англійської буржуазної революції (1642-1649 рр.). Політична теорія Т.Гоббса («Про громадянина», «Левіафан, або Матерія, форма і влада держави церковної і громадянської»). Природний стан людства («війна всіх проти всіх») і причини виникнення держави в результаті суспільного договору.

Вчення Дж.Локка (засновник класичного лібералізму) про державу і громадянське суспільство («Два трактати про державне правління»). Природний стан у Дж.Локка. Первинність громадянського щодо державного. Держава як інститут, який утворюється для захисту природних прав. Конституційний механізм захисту природних прав Дж.Локка: принцип розподілу влад і принцип законності.

Політичні доктрини європейського Просвітництва. Політичні ідеї німецького Просвітництва (С.Пуффендорф) та італійського Просвітництва (Ч.Беккарія). Політичні ідеї представників французького Просвітництва. Політична програма Вольтера. Теорія розподілу влади в правовій державі Ш.-Л.Монтеск'є («Про дух законів»). Складові «духу законів» у Ш.Монтеск'є та географічний детермінізм у трактуванні політичних явищ і процесів. Політичний радикалізм Ж.-Ж.Руссо («Про суспільний договір»). Природний стан у Ж.-Ж.Руссо («золотий вік у розвитку людства») та причини виникнення держави. Договірна теорія походження держави. Ідеї народного суверенітету і прямого народовладдя. Тоталітарний характер народовладдя у Ж.-Ж.Руссо («голос народу – голос божий»).

Політичні концепції представників німецької класичної філософії (кін. XVIII – поч. XIX ст.). І.Кант – засновник консервативного лібералізму. Розширення свободи як мета існування людського роду. Вчення І.Канта про «вічний мир». І.Кант про правову державу: право –

сутнісна характеристика існування держави. Ідея правової держави І.Канта. Категоричний імператив І.Канта (“поступай згідно з такою максимою, щоб вона стала всезагальним законом”) – основа поведінки індивіда в правовій державі.

Концепція громадянського суспільства, конституційної монархії Г.Гегеля. Складові громадянського суспільства: економіка, соціальні класи, корпорації. Класи громадянського суспільства: промисловий, субстанційний, всезагальний (бюрократія). Поняття права у Г.Гегеля: право як свобода, право як певний ступінь і форма свободи, право як закон. Ідея “кінця історії” у Г.Гегеля. Ідеалізація ролі держави у політичному процесі. Філософія історії Г. Гегеля.

Виникнення та еволюція соціально-політичних утопій. Ранній утопічний соціалізм: Т.Мюнцер, Т.Мор, Т.Кампанелла. Критичний утопічний соціалізм: А.Сен-Сімон, Ш.Фур'є, Р.Оуен.

Політичні вчення другої половини ХІХ ст. Антилібералізм Ф.Ніцше. Концепція надлюдини. Автономність політики і моральних цінностей.

Соціалістичні вчення другої половини ХІХ ст. Політична концепція К.Маркса і Ф.Енгельса. Матеріалістичне розуміння історії (історичний матеріалізм) про рушійні сили розвитку суспільно-економічних формацій. Теорія соціалістичної революції К.Маркса. Вчення про диктатуру пролетаріату, боротьбу класів. Особливості переходу до комуністичної формації (“Маніфест комуністичної партії”). Можливість звільнення особи від держави та політики в комуністичному суспільстві.

Соціологізм у політичній науці. Політичні погляди засновника “розуміючої соціології” М.Вебера. Веберівська методологія дослідження політики. Концепція “ідеальних типів”. Визначення політики та влади і типів їх легітимності. Матеріальні та ідеальні інтереси як мотиви дій суб'єктів політики. Розуміння влади і держави як відносин, що спираються на легітимне насилля. Капіталізм – втілення принципу раціональності. Типологія легітимації влади: традиційна, харизматична і раціонально-легальна. Теорія ідеальної бюрократії та плебісцитарної демократії М.Вебера.

Англо-саксонська школа в політології. Організаційне становлення політичної науки в США. Формування політичної соціології (А.Бентлі). Методологічні принципи функціонування “Чиказької школи” (Ч.Меріам, Г.Ласуел).

Біхевіористська революція в американській політичній науці у 40-60-х рр. ХХ ст. Формування трьох шкіл дослідження політичної поведінки (школа політичної соціології; школа політичної психології;

школа політичної економії). Теорія демократії як основна проблема післявоєнної американської політології. Формування порівняльної політології.

Специфіка розвитку британської політичної науки (К.Поппер).

Характерні риси французької школи в політології. Становлення інституційного підходу до дослідження політики у міжвоєнний період (Л.Дюгі, М.Оріу, Ж.Бюрдо). Розробка французькими політологами теорій політичних режимів та політичних партій після Другої світової війни (М.Дюверже, Р.Арон). Становлення у Франції структуралістського підходу до політичних досліджень наприкінці ХХ ст. (М.Фуко).

Становлення та розвиток німецької школи в політичній науці. Розвиток політичної науки в міжвоєнній Німеччині (консервативна політична теорія К.Шмідта). Розвиток політико-соціологічних макротеорій у Німеччині в післявоєнний період (концепції Н.Лумана, Р.Дарендорфа). “Франкфуртська школа” та розгляд її представниками питання про соціально-політичну владу (Г.Маркузе, М.Адорно, Ю.Габермас).

Основні напрямки сучасної зарубіжної політичної науки. Біхевіористичний напрямок: Ч.Мерріам (проблеми політичної влади і теорії демократії, американська партійна система і політичне лідерство, політична соціалізація), Г.Лассуел (політика як поведінка соціально-політичних груп, аналіз влади, проблеми функціонального підходу до політики, роль масових комунікацій).

Системний аналіз влади: Т.Парсонс (побудова теоретичної системи стабільності, причини поділу суспільства на групи, соціальна еволюція), Д.Істон (політологія як емпірично-орієнтована сфера знань, теорія політичної системи, “вхід” і “вихід” системи, політичні рішення).

Політична соціологія: неопозитивізм Е.Дюркгейма (політична доктрина солідаризму), М.Дюверже (технократія, теорія політичних партій і партійних систем), Р.Арон (проблеми політичної влади, деідеологізація, критика марксизму, індустріальні суспільства, теорія міжнародної політики).

Психологічні концепції політики: З.Фройд (умови людського існування, агресивні імпульси та їх природа, зв'язок між політичною теорією та природою людини), Е.Фромм (про природу людської діяльності; про свободу особистості та умови для реалізації творчого потенціалу громадян, їх конструктивної енергії; про відчуження як тип хвороби духу).

Теорія соціально-політичних конфліктів: П.Блау (джерела структурних змін у формальних організаціях, концепція соціального обміну), К.Боулдінг (загальні елементи конфліктів, проблема контролю конфліктів, керування ними), Р.Дарендорф (перманентність конфлікту, суть конфлікту, причини конфлікту, кризи).

Компаративістський напрям: Г.Алмонд (динамічна рівновага і взаємодія різних соціальних систем, теорія політичної культури, компаративістський підхід до аналізу політичних систем), Р.Даль (теорія поліархії), С.Верба (співвідношення політичних культур різних країн, три “чисті типи” політичних культур, змішаний тип політичної культури).

Футурологічні концепції: О.Тоффлер (суспільство “третьої хвилі”), концепція кінця історії Ф.Фукуяма, С.Гантінгтон (теорія масового суспільства, “третья хвиля”, хвилі демократизації, процес демократизації, характеристики демократизації, зіткнення цивілізацій).

Концепції політичного плюралізму: А.Бентлі (теорія “зацікавленості груп”, компроміси розв’язання конфліктів, концепція “соціально групового підходу”), К.Поппер (відкрите суспільство, “вороги відкритого суспільства”, закрите суспільство), І.Берлін (концепція свободи особи, свобода-індивід-суспільство), Дж.Роулз (теорія справедливості, “головні” свободи і економічні свободи, принцип рівності шансів).

Основні теоретико-методологічні підходи та проблематика зарубіжної політичної науки наприкінці ХХ – на поч. ХХІ ст.

Проблеми оновлення методології політичних досліджень. Феміністичний підхід як нова методологія та теоретична основа дослідження політичних явищ та процесів. Політична економія як напрям сучасної політології. Нова проблематика політичної соціології. Порівняльні дослідження політичних режимів, політичної культури, розвитку. Нове осмислення феномену демократії та майбутнього міжнародних відносин (Ф.Фукуяма, С.Гантінгтон).

ЛІТЕРАТУРА

1. Августин. О Граде Божию. В 4-х т.: Репринт с издан. 1906 – 1910 гг. – М., 1994.
2. Аквінський Ф. Коментарі до Аристотелевої “Політики”. – К., 1999.
3. Аквинский Ф. О правлении государей // Политические структуры эпохи феодализма в Западной Европе (VI – XVII вв.). – М., 1990.
4. Алмонд Г. Гражданская культура. Политические установки и демократии пяти наций // Антология мировой политической мысли: В 5 т. – Т. II. – М.: Мысль, 1997. – С. 593-600.

5. Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура и стабильная демократия // Политические исследования. – 1992. – № 4.
6. Аристотель. Никомахова этика // Аристотель. Собр. Соч. В 4-х т. – Т.4. – М., 1984.
7. Аристотель. Политика // Аристотель. Собр. Соч. В 4-х т. – Т.4. – Кн. 1 – 4, 6. – М., 1984.
8. Безродний Є.Ф., Уткін О.І. Історія політичних вчень: Навчальний посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 432с.
9. Вебер М. Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
10. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. О буржуазной демократии в России. «Харизматическое господство» // Мухаев Р.Т. Хрестоматия по теории государства и права, политологии, истории политических и правовых учений. – М.: ПРИОР. – 2000. – С. 595-619.
11. Вебер М. Покликання до політики. // Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. – К.: Основи, 1998. – 534 с.
12. Вебер М. Основные понятия стратификации // Социс. – 1994. – № 5. – С. 147-156.
13. Гегель Г.-В.-Ф. Философия права // Мухаев Р.Т. Хрестоматия по теории государства и права, политологии, истории политических и правовых учений. – М.: ПРИОР. – 2000. – С. 184-207.
14. Гоббс Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского: Пер. с англ. – М.: Мысль, 2001. – 478 с.
15. Гроций Г. О праве войны и мира // Избранные произведения. В 3-х т. – М., 1985-1988.
16. Даль Р. Полиархия, плюрализм и пространство // Вопросы философии. – 1994. – № 3. – С. 37-48.
17. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта // Социс. – 1994. – № 5. – С. 142-147.
18. Дюверже М. Политические институты и конституционное право // Антология мировой политической мысли. В 5-ти т. – Т. 2. – М.: Мысль, 1997. – С. 643-661.
19. Дюверже М. Политические партии. – М., 2000.
20. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М., 1991.
21. Дюркгейм Э. Самоубийство. – М., 1994.
22. Истон Д. Категории системного анализа политики. // Антология мировой политической мысли: В 5 т. – Т. II. – М.: Мысль, 1997. – С. 630-642.
23. Кант И. Конец всего сущего 1794 // Кант И. Трактаты и письма. – М., 1980.
24. Кант И. Критика способности суждения // Кант И. Сочинения. В 6-ти т. – Т. 4. – Ч. 2. – М., 1965.
25. Кант И. Метафизические начала учения о праве // Кант И. Соч. В 6-ти т. – Т. 4. – Ч. 2. – М., 1965.
26. Кант И. Предполагаемое начало человеческой истории 1786 // Кант И. Соч. В 6-ти т. – Т. 4. – Ч. 2. – М., 1965.
27. Кант И. Критика практического разума. – СПб., 1995.
28. Кирилюк Ф.М. Історія зарубіжних політичних вчень. Нової доби: навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 414с.

29. Кирилюк Ф.М. Новітня політологія: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 564с.
30. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера: Пер. з нім. (під ред. Є.Причепія) – К.: Тандем, 2002. – 584с.
31. Конфуций. О небе и судьбе // История политических и правовых учений: Хрестоматия // Сост. Г.Г. Демиденко. – Харьков: Факт, 1999.
32. Конфуций. Изречения // Политология: хрестоматия (Сост. проф. М.А. Василик). – М.: Гардарики, 2000. – С. 79-88.
33. Локк Дж. Два трактата о государственном правлении // Сочинения. В 3-х т. – Т.3. – М.: Мысль, 1988.
34. Лютер М. К христианскому дворянству немецкой нации об исправлении христианства; О светской власти. В какой мере следует повиноваться // Лютер М. Время молчания прошло: Избр. Произв. 1520 – 1526 гг. – Харьков, 1992.
35. Макиавелли Н. Государь. Рассуждение о первой декаде Тита Ливия. О военном искусстве. – М., 1996.
36. Макиавелли Н. Государь: Пер. с ит. – М.: Планета, 1990. – 79 с.
37. Макиавелли Н. История Флоренции. – М., 1984.
38. Маркс К. Экономико-философские рукописи 1844 года. / Карл Маркс. Социология. – М.: Канон-пресс, 2000. – С. 177-324.
39. Маркс К. Немецкая идеология // Карл Маркс. Социология. – М.: Канон-пресс, 2000. – С. 325-410.
40. Маркс К. Критика Готської програми. – К.: Політвидав України, 1984. – 46 с.
41. Монтескье Ш. О духе законов / Сост., пер. и коммент. А.В. Матешук. – М.: Мысль, 1999. – 672 с.
42. Монтескье Ш. Персидские письма. – М., 1979.
43. Мор Т. Утопия. – М., 1978.
44. Парсонс Т. Системы современных обществ. – М.: Аспект-пресс, 1998.
45. Парсонс Т. О понятии «политическая власть» / Политология: хрестоматия (Сост. проф. М.А. Василик). – М.: Гардарики, 2000. – С. 239-277.
46. Платон. Государство // Платон. Собрание сочинений: В 4-х т. – Т. 3. – Ч. 1. – М.: Мысль, 1993.
47. Платон. Апология Сократа // Платон. Собрание сочинений: В 4-х т. – Т. 1. – М.: Мысль, 1993.
48. Платон. Политик // Платон. Собрание сочинений: В 4-х т. – Т. 3. – Ч. 3. – М.: Мысль, 1993.
49. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги – К.: Основи, 1994.
50. Практикум з політології / за ред. Ф.М.Кирилюка. – К.: “Видавничий дім “Комп’ютерпрес”, 2003 – 622 с.
51. Ролз Дж. Теория справедливости // Антология мировой политической мысли. В 5-ти т. – Т. 2. – М.: Мысль, 1997. – С. 683-697.
52. Руссо Ж.-Ж. Об общественном договоре, или Принципы политического права // Руссо Ж.-Ж. Трактаты. – М., 1996.
53. Фрейд З. Психология бессознательного. Сб. произведений. – М., 1990.
54. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1990.
55. Фромм Э. Иметь и быть. – М., 1996.
56. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. – М.: Республика, 1994.

57. Хайек Ф. Дорога к рабству // Антология мировой политической мысли. В 5-ти т. – Т. 2. – М.: Мысль, 1997. – С. 416-428.
58. Шульженко Ф.П. Історія політичних і правових вчень: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 464с.
59. Энгельс Ф. О первоначальном христианстве. – М., 1962.
60. Энгельс Ф. Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии (С прилож. К.Маркс. Тезисы о Фейербахе). – М.: Политиздат, 1971. – 71 с.
61. Енциклопедія постмодернізму / За ред. Чарлза Е. Вінквіста та Віктора Е. Тейлора; Пер. з англ. Віктора Шовкуна – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2003. – 503с.
62. Dahl R. A. Polyarchy: Participation and Opposition. – New Haven: Yale Univ. Press, 1971. – P. 231-245.

Сайти Internet-бібліотек:

1. <http://www.librar.zgia.zp.ua> (б-ка Запоріж. д-ної інженерн. акад.)
2. <http://www.politican.iatp.org.ua> (Zoon Politican)
3. <http://www.elibrary.ru> (Наукова електронна бібліотека)
4. <http://www.i-u.ru> (б-ка Рос. гуманітарн. Інтернет-університету)
5. <http://www.mgimo.ru> (б-ка Моск. Держ. Ін-ту міжн-них відн.)
6. <http://www.msu.ru> (б-ка Московського Державного Ун-ту)
7. <http://www.polit.msk.ru> (б-ка “Политическая наука”)
8. <http://www.auditorium.ru>
9. <http://www.philosophy.ru>
10. <http://www.book.ru>

ТЕМА 4. РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ

Перші історико-політичні пам'ятки писемності “Слово про закон і благодать” Київського митрополита Іларіона, літопис Нестора “Повість временних літ” про ідеї об'єднання князівств.

Суспільно-політичні ідеї в “Руській Правді” Ярослава. Розвиток політичної думки в “Слові о полку Ігоревім”. Політична програма Володимира Мономаха. “Повчання Володимира Мономаха”. Моральний ідеал, етичні основи князівської влади і їх втілення.

Українська політична думка козацько-гетьманської доби (др. п. XVII-XVIII ст.). Ідеї волі та демократії в політичному житті козацтва. Проект демократичної конституції України Пилипа Орлика (“Конституція прав і свобод Запорізького війська”). Втілення української державницької ідеї – проголошення незалежності України від Польщі та Москви. Обмеження влади гетьмана Генеральною Радою. Структура держави згідно з Конституцією Пилипа Орлика.

Основні напрямки розвитку української політичної думки XIX – поч. XX ст.: народницький, консервативний, комуністичний (соціалістичний) та інтегрально-націоналістичний (І.Лисяк-Рудницький). Кирило-Мефодіївське товариство (1846-1847 рр.).

Соціально-політичні умови створення Кирило-Мефодіївського товариства та основні політичні ідеї його представників. Основні ідеї, організаційні і програмні положення у „Статуті слов'янського товариства св. Кирила і Мефодія”, „Книзі буття українського народу” М.Костомарова і в установчій записці В.Білозерського. Ідея федерації слов'янських народів на основі повної свободи і автономії держав, які входять в цю федерацію.

Праці М.Костомарова: "Думки про федеративне начало древней Руси", "Две русских народности", "Риси народної південно-руської народності". Концепція Костомарова про українську народність.

М.Драгоманов – фундатор українського лібералізму. Політичні погляди М.Драгоманова: ідеї конституціоналізму, парламентаризму, федерації і децентралізації, місцевого самоврядування, національного самовизначення, прав і свободи людини, співвідношення політики і моралі.

Політичні погляди М.Грушевського. “Українське питання” в трактовці М.Грушевського. Ідеї національно-територіальної автономії. Федералізм М.Грушевського і принцип децентралізації. Еволюція поглядів М.Грушевського після жовтня 1917 р. Державно-правові погляди і втілення їх у IV Універсалі Центральної Ради. Проект Конституції УНР – „статут про державний устрій, права і вільності УНР”.

Політичні погляди В.Винниченка. Соціал-демократична модель національної держави в програмі В.Винниченка. Його відношення до жовтневої революції 1917 р., до більшовизму, до Радянської України, до України в складі СРСР. Еволюція поглядів і його політичні коливання.

М.Міхновський – ідеолог українського націоналізму. "Самостійна Україна" М.Міхновського – перший програмний документ українського націоналізму. Ідея національного солідаризму у працях М.Міхновського.

Політична теорія Д.Донцова (“Націоналізм”). Погляди та шляхи створення самостійної України Д.Донцова. Концепція нового інтегрального, або чинного, українського націоналізму. "Селянська дрібнобуржуазна республіка" як ідеал державного ладу.

Консервативний напрям розвитку української політичної думки XIX – поч. XX ст. В.Липинський - організатор Української демократично-хліборобської партії («Листи до братів-хліборобів»). Класократія у формі історичного гетьманату. Ідеал держави – спадкова монархія на чолі з гетьманом. Принцип "територіального

патріотизму" при формуванні національної еліти. Хлібороб – рушійна сила історичного процесу.

Основні напрямки в розвитку української зарубіжної політичної думки: народницький, консервативний і національно-державницький.

Суть народницького напрямку в становленні національної держави. Політичні погляди Р.Лащенко і С.Шелухіна. Дослідження історії українського народу як окремої культурно-етнічної спільноти, ідеї можливих федерацій його з іншими народами, питання демократичних традицій в Україні тощо.

Суть консервативного напрямку в становленні національної держави. Ідеї представників українського консерватизму в еміграції С.Томашівського, В.Кучабського. Аналіз української державності з точки зору монархічних традицій в історії України.

Головні політичні ідеї національно-державницького напрямку. С. Дністрянський, В. Старосольський, О. Бочковський про безумовне визнання права кожної нації на автономію і державну незалежність.

Політична думка представників української діаспори 40-80-х рр. ХХ ст. Національно-державницькі погляди І.Лисяка-Рудницького, В.Маркуся, Р.Шпорлюка та ін.

Суспільно-політичні погляди українських дисидентів («шістдесятників») В.Стуса, Т.Чорновола, М.Брайчевського, І.Дзюби, Л.Лук'яненка та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Академік Станіслав Дністрянський. 1870-1935. Бібліографія. – К., 1992.
2. Борщак І. Мазепа. Орлик. Войнаровський: Історичні есе. – Львів, 1991. – 225 с.
3. Бочковський Ольгерд Іпполітович (1885-1933) // Українські дипломати доби національно-державного відродження (1917-1920 рр.): Бібліографічний довідник. – К., 2000.
4. Брайчевський М.Ю. Походження Русі. – К., 1968.
5. Буравченков А. Томашівський Степан (1875-1930) // Малий словник історії України. – К., 1997.
6. Бурлачок В.Ф. Соціологія політики В.М. Липинського // Соціологічна думка України. – К., 1996.
7. Бушин М.І., Коваль В.І., Дмитренко М.Г., Горенко Л.М., Горкун А.І. Становлення української державності в XVII ст.: Богдан Хмельницький та його спадкоємці / Микола Іванович Бушин (ред.). – К., 1998. – 271 с.
8. Винниченко В. Відродження нації. – К., 1990.
9. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. – К., 1991.
10. Вільчинський Ю. В ім'я волі і незалежності української нації (В'ячеслав Липинський) // Слово і час. – 1992. – № 12.
11. Гелей С. Консервативна течія в суспільно-політичній думці України XIX ст. – Львів, 1996. – 122 с.

12. Гелей С.Д. Василь Кучабський і проблеми України на сторінках тижневика "Лита" (1931-1933 рр.) // Українська періодика: історія і сучасність: Доповіді та повідомлення п'ятої Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, 27-28 листопада 1998 р. – Львів, 1999. – С. 551-565.
13. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
14. Грушевський М.С. На порозі Нової України: Гадки і мрії. – К., 1991.
15. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К., 1993.
16. Донцов Д. Клич доби // Державність. – 1994. – № 3.
17. Драгоманов М.П. Вибране. Мій задум скласти очерк історії Цивілізації України. – К., 1991.
18. Избранные общественно-политические и философские произведения украинских революционных демократов XIX века. – М., 1955.
19. Копиленко О.Л. „Українська” ідея М. Грушевського: історія і сучасність. – К., 1991.
20. Кухта Б.Л. З історії української політичної думки. – К., 1994.
21. Лащенко Р. Лекція по історії українського права. – К., 1998 – 254 с.
22. Липинський В. Народи поневолені і народи бездержавні // Сучасність. – 1992. – № 6.
23. Липинський В. Замітки до історії українського державного будівництва в XVII столітті // Український історичний журнал. – 1992. – № 2.
24. Лісовий В. Драгоманов і Донцов // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – № 9. – С. 83-102.
25. Лукашевич О.А., Манжук К.В. "Конституція" Пилипа Орлика – історико-правова пам'ятка XVIII ст. – Х., 1996. – 52 с.
26. Мыслители Киевской Руси. – К., 1987.
27. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. – К., 1993. – 413 с.
28. Пеленський Я. В. Липинський – засновник державної школи в українській історіографії // Український історичний журнал. – 1992. – № 2.
29. Повість временних літ. – К., 1990.
30. Потульницький В. Історія української політології. – К., 1992.
31. Потульницький В. Теорія української політології. – К., 1993.
32. Радько П.Г. Національні традиції державотворення в українській історіографії та політичній літературі XIX-XX століть: концепції, ідеї, реалії. – К., 1999. – 387 с.
33. Скакун О.Ф. М.П. Драгоманов как политический мыслитель. – Х., 1993.
34. Скакун О.Ф. Политическая и правовая мысль на Украине / 1861-1917 гг. – Х., 1987.
35. Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Історія української Конституції. – К., 1993.
36. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея XVII - XVIII ст.: Проблеми формування, еволюції, реалізації. – К., 1997.
37. Сокурєнко В.Г. Демократические учения о государстве и праве на Украине во второй половине XIX века. – Львів, 1966.
38. Стецюк П.Б. Станіслав Дністрянський як конституціоналіст. – Львів, 1999.
39. Трохимчук О., Трохимчук М. Перша українська Конституція (Післяслово) // Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика. 1710 рік. – К., 1994. – С. 50-67.
40. Федченко П.М. Михаїл Драгоманов. – К., 1991.

41. Философская культура Украины и отечественная общественная мысль XIX-XX вв. – К., 1990.
42. Хижняк З.В. Киево-Могилянская академия. – К., 1988.
43. Чигринов В., Поліщук І. Історія політичної думки в Україні. – Харків, 2000.
44. Шелухін Сергій Павлович (1864-1938) // Стрельський Г.В. Українські дипломати доби національно-державного відродження (1917-1920): Бібліографічний довідник. – К., 2000. – С. 41-42.
45. Шморгун О. Українська ідея та українська ідеологія в державо-творчій концепції В'ячеслава Липинського // Політологічні читання. – 1993. – № 4.

ТЕМА 5. ПОЛІТИЧНА ВЛАДА

Сутність та походження феномену влади. Влада як регулятор життєдіяльності суспільства. Кратологія. Концептуальні підходи до проблеми політичної влади: нормативно-формалістична концепція; органістична і елітна теорія влади; індивідуалістично-соціологічна концепція; суб'єктивно-психологічна концепція й інструменталістський підхід до розуміння влади; марксистська концепція влади; реляціоністська теорія влади. Анархізм. Визначення поняття „влада” у широкому розумінні. Категорія „суспільна влада”. Норми та санкції як атрибути суспільної влади. Зміст поняття „політична влада”.

Політичне панування як джерело влади. Співвідношення політичної і державної влади. Сутність категорії „державна влада”. Ознаки державної влади. Політико-територіальний принцип функціонування державної влади. Суверенітет державної влади. Ресурси і потреби у політичній владі. Суб'єкт і об'єкт політичної влади. Джерела і носії влади. Первинні та вторинні суб'єкти влади. Функції політичної влади.

Форми, види та механізм політичної влади. Традиційні та нові форми політичної влади: монархія, аристократія, демократія, тиранія, олігархія, охлократія, тимократія, теократія, технократія, меритократія, партократія, бюрократія, елітократія. Види політичної влади (за Б.Гаврилишиним). Структура механізму владних відносин (за Є.Вятром). Методи здійснення влади. Шість аксіом державної влади (за І.Льїним).

Легітимність політичної влади. Поняття легітимності влади. Особливості співвідношення легітимності та законності. Основні джерела легітимності влади. Процес легітимації та його підстави. Типи легітимності влади за М.Вебером. Підстави (типи) легітимності влади за Д.Істоном. Криза легітимності. Шляхи і засоби виходу з кризи правочинності політичної влади.

Теорія і практика розподілу влади у суспільстві. Еволюція, становлення та зміст концепції поділу влади. Система „стримувань і противаг”. Три гілки влади. Централізація та децентралізація політичної влади. Делегування влади. Концепція “дифузії влади”. Конституційні положення функціонування політичної влади в Україні та шляхи її подальшої демократизації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янов В. Державне управління та виконавча влада: зміст і співвідношення // Вісник державної служби України. – 2004. – № 1. – С. 13-16.
2. Аксьонова К.П. Політична влада у структурі державного управління // Наук. вісн. Одес. держ. екон. ун-ту. – 2006. - №7(27). – С. 102 – 108.
3. Анархия и власть. – М., 1992.
4. Андреев С. Структура власти и задачи общества // Нева. – 1989. – № 1. – С.144-173.
5. Бабкін В.Д. Державна влада і політична опозиція // Правова держава: щорічник наукових праць. – Випуск 7. – К., 1996.
6. Білінський А. Поділ влади // Сучасність. – 1993. – №2. – С.78-89.
7. Бурлачук В. Способи артикуляції влади, або символ у системі владних відносин // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003.– № 3. – С. 20-31.
8. Власть, демократия, привилегии: материалы круглого стола // Вопросы философии. – 1991. – № 7.
9. Власть: Очерки современной политической философии Запада. – М., 1989.
10. Воронов І. Поділ влади в сучасній Україні з огляду на історичний досвід // Історико-політні проблеми сучасного світу. – 2002. – Т. 9. – С. 169-178.
11. Воронов І.О. Феномен влади: горизонти людського і політичного виміру: Монографія. – К.: Генеза, 2005. – 288 с.
12. Высоцкий А.Ю. Легитимность: анализ понятия // Грані. – 2003. – № 1. – С. 109-113.
13. Гаджиев К.С. и др. Философия власти / Под ред. В.Ильина. – М.: Изд-во МГУ, 1993.
14. Горбач В., Лісничук О. Демократична зміна чи успадкування влади? // Визвольний шлях. – 204. – Кн. 7(686). – Річн. 57. – С. 15-29.
15. Горяник В.М. Політична відповідальність влади перед громадянином // Грані. – 2005. - №6 (44). – С. 105-152.
16. Дармограй Н. Культура політичної влади // Актуальні проблеми внутрішньої політики. – 2004. – № 2. – С. 67-76.
17. Дахова І. Поняття виконавчої влади та її місце в державному механізмі України (конституційний аспект) // Право України. – 2002. – № 12. – С.23-26.
18. Дмитриев Ю.А. Соотношение политической и государственной власти в условиях формирования гражданского общества // Государство и право. – 1994. – № 4.
19. Дмитриев Ю.А., Златопольский А.А. Гражданин и власть. – М., 1994.
20. Дністрянський С. Демократія та її майбутнє // Вибори та демократія. – 2005. - №2(4). – С.82-87.

21. Дубовик С.Г., Заболотна Т.М., Костенко Н.В. Особливості державної влади та державного управління // Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президентіві України. – 2001. – Вип. 2. – С. 75-77.
22. Єрмолін В. Поділ влади і феномен виконавчої влади України в сучасному конституційному процесі // Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президентіві України. – 2001. – Вип. 2. – С. 204-214.
23. Жук Н.А. Стимування і противаги в системі поділу влади в Україні (загальнотеоретичні проблеми) : Автореф. дис. канд. політ. наук; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2006. – 20 с.
24. Канетти Э. Власть и личность // Социс. – 1986. – № 4.
25. Кармазіна М. Напівпрезидентська форма правління: складнощі ідентифікації // Наук. зап. ін-ту політ. і етнонац. досл. – 2005. – Вип. 28. – С. 348 – 358.
26. Кисельов Є.Л. Закон перманентного перегікання влади у філософії державного управління // Актуальні проблеми державного управління / Українська Академія державного управління при Президентіві України Харківська філія. – 2000. – №1(6). – С. 37-49.
27. Ковальчук В. Легітимність державної влади та права людини // Вибори та демократія. – 2006. - №1 (7). – С. 60 – 63.
28. Кравченко Ю., Чечель В. Легітимність політичної влади й можливості її досягнення // Політологічні читання – 1993. – № 2.
29. Краснокутський О.В. Сучасна влада в межах еволюційної парадигми // Нова парадигма / Запоріз. держ. ун-т. – 2002. – Вип. 24. – С. 107-114.
30. Кривенко Л. Суверенітет народу // Віче. – 1992. – № 2.
31. Лавринович О. Конституційне забезпечення народовладдя в Україні // Віче. – 2000. – № 2. – С. 3-11.
32. Ладиченко В.В. Аксіологічна природа організації державної влади // Часопис Київського ун-ту права. – 2006. - №1. – С. 9 – 15.
33. Лигачова Н. Влада та медіа // Влада та медіа // Телекритика. – 2005. – 110. – С. 10-12.
34. Майданник О. Про роль контролю у здійсненні державної влади // Юридична Україна. – 2006. - №5 (41). – С. 4 – 9.
35. Монтескьє Ш. О духе законів. – М., 1995.
36. Монтескьє Ш. О духе законів // Монтескьє Ш. Избранные произведения. – М.: Госполитиздат, 1955. – С. 159-733.
37. Органи державної влади України / За ред. Погорілка В.Ф. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 592 с.
38. Павленко Р. Опозиція: права і повноваження // Людина і політика. – 2002. – № 4 (22). – С. 3-10.
39. Павлов В.І. Екзистенційний аналіз категорії „влада” і „відповідальність” // Мультиверсум: Філософський альманах. – 2003. – Вип. 27. – С. 95-103.
40. Пасько Я. Феномен влади: теоретичні виміри та історичне втілення // Донецький вісник наукового товариства ім. Т. Шевченка. Серія „Філософія, історія, мова та літ-ра”. – 2003. – Т.4. – С. 50-55.
41. Пролєєв С. Метафізика влади: Монографія. – К.: Наук. думка, 2005. – 324 с.
42. Рябченко О.П. Єдність та розподіл влад у системі органів державної влади в Україні // Вісник Запорізького Інституту . – 2000. – № 1(10). – С. 3-11.

43. Северенчук О. Запровадження принципу розподілу влади в політико-правовому просторі України // Юридична Україна – 2004. – № 9 (21). – С. 4-9.
44. Соколов В.Н., Ханеев С.Е. Власть. Политика. Массы. – Одесса: „Маяк”, 2002. – 204 с.
45. Сушинський О. Влада та інститут президентства: концептуальні аспекти // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 2001. – № 1. – С.27-33.
46. Сушинський О. Інститут президентства в Україні і в контексті влади // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 2002. – № 2. – Ч.ІІ. – С. 63-71.
47. Червяцова А.О. Народний суверенітет: загальна характеристика // Вісник Університету внутрішніх справ. – 2000. Спецвипуск. – С. 76-79.
48. Шаповал В.М. Розподіл влад і конституціоналізм: досвід України. – К., 1994.
49. Шаповал Ю. Конституція і виконавча влада. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 80 с.
50. Алексеева Т.А. Личность и политика в переходный период: проблемы легитимности власти // Вопросы философии. – 1998. – № 7. – С. 58-65.
51. Макеєв С. Десятирічна криза легітимності правлячих кіл // Політична думка.– 2001.– № 3.– С.5-9.
52. Осипова Н.Ф., Розенфельд Ю.Н. Проблемы легитимности государственной власти // Методологія, теорія та практика соціального аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць.– Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2003.– С. 51-54.
53. Кокорська О.І. Легітимність влади та довіра в суспільстві, що трансформується: теоретико-методологічні проблеми // Наукові записки НаУКМА: Політичні науки.– Т.31.– К.: Видавничий дім “КМ Академія”, 2004.– С. 37-41.
54. Чапала Г.В. Публічна влада у громадянському суспільстві: підхід до проблеми // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Вип. 5. – С. 50 – 62.
55. Юхимчук А.П. Система влади чи її бездіяльність? // Трибуна. – 2006. - №1-2. – С. 43 – 45.

ТЕМА 6. ДЕМОКРАТІЯ ЯК СПОСІБ І ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ

Етимологічне визначення демократії. Багатовимірність терміну «демократія». Демократія як суспільний ідеал. Демократія як політичний режим. Демократія як форма функціонування організації (процедурний аспект). Демократія як соціальний і політичний рух за народовладдя. Межі демократії та загрози від зловживання нею.

Нормативний та емпіричний підходи до трактування демократії. Зв'язок нормативних та емпіричних дефініцій демократії.

Витоки та генезис ідей демократії в історії людства. Первіснообщинна демократія, її сутність та специфічні особливості. Антична модель демократії (Афіни часів Перікла). Мислителі Стародавньої Греції про позитивні та негативні риси античної демократії.

Становлення і розвиток інститутів демократії в епоху Середньовіччя. Витоки парламентаризму (англійський парламент, Генеральні штати у Франції, кортеси в Іспанії). Характерні особливості функціонування перших парламентів (представництво, накази виборців).

Теоретичне обґрунтування основних принципів демократії мислителями епохи Нового часу. Г.Гроцій про «природні права людини» та «суспільний договір». Теорія розподілу влади (Д.Локк, Ш.-Л.Монтеск'є). Ж.-Ж. Руссо про народний суверенітет. «Категоричний імператив» І.Канта та його ідеї про правову державу. Вчення про громадянське суспільство Г.Гегеля.

Емпіричні моделі демократії. Елітарна теорія демократії як ревізія основних постулатів класичної теорії демократії. Г.Моска та Р.Міхельс про демократію. «Залізний закон олігархії» Р.Міхельса. Теорія елітарної демократії Й.Шумпетера. Критика Й.Шумпетером класичної теорії демократії.

Плюралістична теорія демократії. Витоки плюралістичної теорії. Дж.Медісон про наявність різних груп інтересів у суспільстві. А.Бентлі – фундатор ідей плюралістичної демократії («Процес державного управління. Вивчення суспільних тисків» (1908). «Поліархія» Р.Даля. Емпіричні показники демократії Р.Даля: конкурентність еліт і рівень участі у виборах. Гарантії демократії Р.Даля.

Партисипаторна теорія демократії. Дж.Коул про оптимальні форми політичної участі. Економічна теорія демократії Е.Даунса. Економічний метод (теорія раціонального вибору) в політичній науці. Консенсусна теорія демократії А.Лейпхарта. Вісім принципів консенсусної демократії А.Лейпхарта. Інституційна модель «інтегративної» демократії Дж.Марча та Й.Олсена.

Процес демократизації, сутність, загальна характеристика та його просторово-часові виміри. Демократизація як загальна тенденція розвитку цивілізації. Теоретико-методологічні підходи до трактування процесу демократизації. «Кінець історії» Ф.Фукуями. Концепція «третьої хвилі демократизації» С.Гантінгтона («Третя хвиля. Демократизація в кінці ХХ ст.» (1991). Характеристика трьох хвиль

демократизації та реверсивних (відкатних) хвиль. Передумови та причини третьої хвилі демократизації.

Перехід до демократії. Типи переходів: революція зверху, реформа знизу, соціальна революція, консервативна реформа, реформа через компроміси і т.д.

Моделі переходу до демократії. Модель Д.Растоу: 1) підготовча фаза; 2) фаза прийняття рішення; 3) фаза пристосування. Модель Ф.Шміттєра і Г.О'Доннєла: 1) лібералізація; 2) демократизація; 3) соціалізація. Модель А.Пшевєрського: 1) лібералізація; 2) демократизація.

Поняття «консолідації демократії» (Г.О'Доннєл, Ф.Шміттєр «Перехід від авторитарного правління» (1986). Складові процесу консолідації демократії: мобілізація громадянського суспільства, розвиток відносно стабільної партійної системи і т.д.

Проблеми консолідації демократії: контекстуальні (пов'язані з природою суспільства) та системні (пов'язані з природою влади в авторитарних системах).

ЛІТЕРАТУРА

1. Актоп Д. История свободы в античности // Полис. – 1993. – № 3.
2. Аптекер Г. О природе демократии, свободы и революции. – М., 1970.
3. Ашимбаев М. Политический транзит: от глобального к национальному измерению. – Астана: Ел Орда. – 2002. – 304 с.
4. Банс В. Элементы неопределенности в переходный период // Политические исследования. – 1993. - № 1. – С. 44-51.
5. Бойко О. 1991 р.: стартові умови та потенційні можливості розгортання державотворчого процесу в Україні // Людина і політика. – 2001. – № 6. – С. 34-48.
6. Гаджиев К. Концепция гражданского общества // Вопросы философии. – 1991. – № 7.
7. Гантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века. – М.: „Российская политическая энциклопедия”, 2003. – 368 с.
8. Володин Г. Современные теории модернизации: Кризис парадигмы // Политическая наука. – 2003. – № 2. – С. 8-30.
9. Гуттенбергер Б. Теория демократии // Полис. – 1991. – № 4.
10. Гладкий О. Недосконалість демократії // Молода нація. Альманах. – 2000. – № 3. – С. 54-74.
11. Гельман В. Постсоветские политические трансформации (Наброски к теории) // Полис. – 2001. – № 1.
12. Гельман В. Пострадянські політичні трансформації: начерки до теорії // Політична думка. – 2000. – № 2.
13. Даймонд Л. Прошла ли „третья волна” демократизации // Политические исследования. – 1999. - №1. – С.10-25.
14. Даль Р. О демократии. – М., 2000.

15. Дарендорф Р. Дорога к свободе: демократизация и ее проблемы в Восточной Европе // Вопросы философии. – 1990. - №9. – С. 69-75.
16. Демократія: Антологія / Упорядник О. Проценко. – К.: Смолоскип, 2005. – 1108 с.
17. Долженков О. Посткомуністичні трансформації в країнах Центрально-Східної Європи та СНД: порівняльний аналіз // Нова політика. – 2000. - №5. – С. 12-16.
18. Зеленько Г. Взаємозалежність фаз демократизації і становлення громадянського суспільства у постсоціалістичних країнах / Політичний менеджмент. – 2007. – №6.
19. Зеленько Г. „Навздогін на модернізацію”: досвід Польщі та України. – Київ, 2003. – 213 с.
20. Ильин М., Мельвиль А. Демократия и демократизация // Полис. – 1996. – № 6.
21. Ильин М. Перспективы сравнительного изучения политической модернизации // Политическая наука. – 2003. – № 2. – С. 30-42.
22. История антикоммунистической революции XX века. Центральная и Юго-Восточная Европа. – Москва: Наука, 2007. – 396 с.
23. Каменская Г. Генезис идей демократии // Социс. – 1994. – № 4.
24. Капустин Б. Конец „транзитологии” (О теоретическом осмыслении первого посткоммунистического десятилетия) // Политические исследования. – 2004. – №4. – С. 6-26.
25. Карл Т. Демократизация: концепты, постулаты, гипотезы. Размышления по поводу применимости транзитологической парадигмы при изучении посткоммунистических трансформаций // Политические исследования. – 2004. – №4. – С. 6-27.
26. Карозерс Т. Конец парадигмы транзита // Политическая наука. – 2003. – № 2. – С. 42-66.
27. Ковалевский М. От прямого народовластия к представительному и от патриархальной монархии к парламентаризму. – М., 1906.
28. Ковлер А. Исторические формы демократии: проблемы политико-правовой теории. – М., 1990.
29. Констан Б. О свободе у древних в ее сравнении со свободой у современных людей // Полис. – 1993. – № 2.
30. Кузнецов И. Парадигма транзитологии (Плюсы и минусы объяснительной концепции переходного периода) // Общественные науки и современность. – 2000. – №5. – С. 46-51.
31. Латигіна Н. До визначення феномена демократії // Політичний менеджмент. – 2004. – №3. – С. 20-29.
32. Латигіна Н. Передумови демократизації суспільства: основні підходи // Персонал. – 2005. – №3. – С. 15-18.
33. Латигіна Н. Шляхи та структурні фази демократизації суспільства // Політичний менеджмент. – 2005. – №2. – С. 68-77.
34. Лейпхарт А. Демократия в многосоставных обществах: сравнительное исследование. – М., 1997.
35. Линц Х. „Государственность”, национализм и демократизация // Политические исследования. – 1997. – №5. – С. 9-30.

36. Мельвиль А. Опыт теоретико-методологического синтеза структурного и процедурного подходов к демократическим транзитам / Андрей Мельвиль // Политические исследования. – 1998. – № 2. – С. 6-38.
37. Мельвиль А. Посткоммунистические политии и переходы „третьей волны” / Андрей Мельвиль // Политические исследования. – 1999. – № 3. – С. 33-34.
38. Мельвиль А. Демократические транзиты: теоретико-методологические и прикладные аспекты / Андрей Мельвиль. – М: МОНФ, 1999. – 108 с.
39. Мельвиль А. До аналізу демократичного транзиту в Росії // Політична думка. – 1998. – № 1.
40. Мадатов А. Пространственно-временные измерения демократии // Общественные науки и современность. – 1998. – № 1.
41. Медушевский А. Демократия и тирания в новое и новейшее время // Вопросы философии. – 1993. – № 10.
42. Мировое политическое развитие: век XX. – М., 1995.
43. Митева Л. Особенности консолидации демократии в странах Центральной и Восточной Европы / Людмила Митева // Политические исследования. – 1999. – № 3. – С. 48–50.
44. Наумкіна С. «Третя хвиля» демократизації: підсумки і перспективи // Політичний менеджмент. – 2004. – № 2. – С.162-171.
45. Никитченко А. Транснационализация демократии («Третья волна» демократизации в свете теорий мировой экономики) // Полис. – 1999. – № 2.
46. Орлова Т. Історія нових незалежних держав: Postsovieticum. – Київ: Знання, 2010. – 487 с.
47. Педрик К. Карнавал революції. Центральна Європа 1989 року. – К.: Критика, 2006. – 470 с.
48. Петрушка Н. Теоретико-методологічні засади дослідження демократичних переходів та їх специфіка у країнах Центральної та Східної Європи / Наталя Петрушка // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. Вип. 5-6: Ціна свободи й незалежності: трансформація політичних систем в країнах Центральної та Південно-Східної Європи до та після 1989-1991 рр.: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції / Міністерство освіти і науки України; Ужгородський національний університет; Редкол.: М.Вегеш (гол. ред.), В.Андрущенко, О.Бабкіна та ін. – Ужгород: Видавництво УжНУ „Говерла”, 2007. – С. 205-215.
49. Політологія посткомунізму: Політичний аналіз посткомуністичних суспільств / [керівник авт. колективу В.Полохало]. – К: Політична думка, 1995. – 368 с.
50. Пьотр В. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. – К.: Критика, 2004. – 462 с.
51. Растроу Д. Переходы к демократии: попытка динамической модели // Полис. – 1996. – № 5.
52. Романюк О. Кінець „транзитології” чи криза її первинної парадигми? / Олександр Романюк // Політичний менеджмент. – 2007. – №2. – С. 3-15.
53. Романюк О. Моделі посткомуністичних трансформацій / Олександр Романюк // Політичний менеджмент. – 2006. – № 3 – С. 35-50.

54. Романюк О. Транзитивні демократії (про визначення характеру політичних режимів перехідних суспільств) / Олександр Романюк // Людина і політика. – 2004. – №2. – С. 23-30.
55. Романюк О. Суспільно-політичні трансформації в новоутворених посткомуністичних країнах: спроба системного аналізу // Людина і політика. – 2003. – №5. – С. 3-12.
56. Сапір Ж. Системні трансформації у колишніх економіках радянського типу // Політична думка. – 1997. - № 1.
57. Салмин А. Современная демократия. – М., 1997.
58. Складові демократії. – К., 1993.
59. Токвіль А. Про демократію в Америці. – К., 2000.
60. Трипольський В. Демократія і влада. – К., 1999.
61. У пошуках правильної парадигми: Концептуальні перспективи посткомуністичного переходу у країнах Східної Європи / [за ред. Д.Гузін]. – Київ: вид-во „Ай Бі”, 2003. – 342 с.
62. Фадеев Д. От авторитаризма к демократии: закономерности переходного периода / Дмитрий Фадеев // Политические исследования. – 1992. – № 1-2. – С. 117-124.
63. Фукуяма Ф. Конец истории // Вопросы философии. – 1992. – №7.
64. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций.– М., 2003.
65. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века. – М.: РОССПЭН, 2003. – 368 с.
66. Харитонова О.Г. Генезис демократии (Попытка реконструкции логики транзитологических моделей) // Полис. – 1996. – № 5.
67. Херпфер К. Новый индекс демократії. Демократизація громадськості в п'ятнадцяти державах Європи (1991-1998) / Крістіан Херпфер // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – №3. – С. 123-150.
68. Цаф В. Теория модернизации и анализ путей общественного развития // Социс. – 1998. - № 8.
69. Шаповаленко М. Український варіант пошуку процедурного консенсусу // Контекст. – 2001. – С. 9-14.
70. Шаповаленко М. Довгий шлях до консолідованої демократії // Зміни у свідомості українського суспільства на зламі тисячоліть. – К., 2001. – С. 147-154.
71. Шаповаленко М. Политическое развитие современных переходных обществ: теоретические подходы и основные тенденции / Марина Шаповаленко. – Х. : Изд-во Харьк. нац. ун-та внутр. дел, 2007. – 340 с.
72. Шведа Ю. Стратегії демократичної трансформації (транзиту) в західній політичній науці / Юрій Шведа // Віче. – 2007. – №12. – С. 29-30.
73. Шмиттер Ф. Процесс демократического транзита и консолидации демократии / Филипп Шмиттер // Политические исследования. – 1999. – № 3. – С. 30-33.
74. Шмиттер Ф. Размышления о гражданском обществе и консолидации демократии / Филипп Шмиттер // Политические исследования. – 1996. – №5. – С. 28-52.
75. Шумпетер Й. Капитализм, Социализм и Демократия. – М., 1995.
76. Щекин Г. Теория социального управления. – К., 1996.

77. Юрженко Л. Соціально-політичні конструктивні зміни як умова демократичного транзиту // Політичний менеджмент. – 2004. – № 1. – С. 119-129.

ТЕМА 7. ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА СУСПІЛЬСТВА

Місце і роль політичної системи в життєдіяльності суспільства. Політична система в її взаємодії з економічною, правовою, духовною та соціально-класовою структурами суспільства. Особливості політичної системи. Сутність категорій «система» та «політична система». Класичні концепції про політичні системи (Д.Істон, Г.Алмонд, К.Дойч, Т.Парсонс).

Структура і функції політичної системи. Поняття «політична структура». Призначення політичної структури. Г.Алмонд про політичну структуру. Складові елементи політичної структури та їх загальна характеристика. Структурні рівні політичної системи. Поняття «функції політичної системи». Основні функції політичної системи. Динамічність і перманентність функцій політичної системи. Координація і субординація функцій.

Типи політичних систем. Класифікації Платона й Аристотеля. Критерії типологізації. Типологізації політичних систем Г.Алмонда, Ч.Ендрейна, Ж.Блонделя, Дж.Коулмена.

Особливості формування політичної системи в Україні. Характеристика політичного життя в Україні в кін. 1980-х – поч. 1990-х рр. Декларація про державний суверенітет України. Розрив із Союзом і проголошення повної незалежності України. Міжнародне визнання України та утвердження державної атрибутики. Особливості розвитку державотворчих процесів в Україні. Підготовка і прийняття нової Конституції України. Основні засади політичної системи України за Конституцією. Недоліки Конституції 1996 р. і характеристика політичної системи України: за типом суспільства (суміш елементів); за типом політичного режиму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алмонд Г., Пауелл Дж., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор: Учебное пособие. – М.: Аспект-Пресс, 2002. – 537 с.
2. Андреев С.С. Политическая система и политическая организация общества // Социально-политические науки. – 1992. – № 1.
3. Анохин М. Г. Политические системы: адаптация, динамика, устойчивость. – М.: Информат, 1996.
4. Бевз Т. Політична система суспільства: теоретичні й практичні аспекти на прикладі України // Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень. – 2002. – Вип. 18. – С. 5-18.
5. Белов Г. А. Политическая система // Кентавр. – 1995. – № 2.

6. Белов Г. А. Функция политической системы // Кентавр. – 1995. – № 3.
7. Беляева М.В. Системно-структурні зв'язки політичної системи суспільства та політичної функції держави // Універсальні наукові записки. – 2006. – №1(17). – С. 12 – 15.
8. Білоус А. О. Політико-правові системи: світ і Україна: Навчальний посібник. – К.: АМУПП, 2000. – 200 с.
9. Болгов В. Політико-правова система України. – К., 2005. – Вип.3. – 222 с.
10. Бокщанин И., Губернский С., Кирилюк Ф. Политические системы стран Западной Европы. Сер. 2. Институт президентства У Французской Республики. – К.: Знання, 2000. – 34 с.
11. Борисов В. К. Теория политических систем. – М., 1991.
12. Гавриленко І. По літична система суспільства // Політологічні читання. – 1993. – № 1.
13. Гелей С., Рутар С., Кендус С. Політико-правові системи світу. – Л.: Вид-во Львівської комерц. акад., 2004. – 224 с.
14. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політико-правові системи світу: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2006. – 668 с.
15. Гелей С. Д., Рутар С. М. Політологія: Навчальний посібник. – 5-те вид., перероб. і доп. – К.: Т-во “Знання”, 2004. – 645 с.
16. Грабовський О.В. Проблеми формування нової політичної системи в сучасній Україні // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 2002. – Вип. 4. – С. 18-26.
17. Дубінін В.В. Роль інтересів народу в становленні та розвитку політичної системи суспільства: Монографія. – Краматорськ: ДДМА, 2006. – 260 с.
18. Журавський В. Політична система України: особливості, фактори, чинники права // Віче. – 2000. – № 2. – С. 49-65.
19. Журавський В. С. Методологічні проблеми дослідження політичної системи. – К.: Парлам. вид-во, 2000. – 64 с.
20. Журавський В. С. Політична система України: проблеми становлення і розвитку. – К., 1999.
21. Корженко В. В. Політична система України: минуле, сучасне, майбутнє (порівняльний огляд) // Актуальні проблеми державного управління / Українська академія державного управління при Президентові України. Харк. філ. – 2002. – № 2 (13). – У 2-х ч. – Ч.1. – С. 124-132.
22. Краснов Б. И. Политические системы // Социально-политический журнал. – 1995. – № 3.
23. Кудінова Н. В. Криза сучасної політичної системи // Актуальні проблеми політики. – Вип. 10-11. – 2001. – С. 568-570.
24. Ніколаєва М. І. Політична система сучасної України: логіка і спрямованість інституціональних змін // Політологічний вісник: Зб. наук. пр. – Вип. 10. – К.: Т-во “Знання” України, 2002. – С. 49-58.
25. Ніколаєва М. І. Трансформація політичної системи України: Інституціональний аспект // Політологічний вісник: Зб. наук. пр. – Вип. 6. – К.: Т-во “Знання” України, 2000.
26. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / За ред. Ф. М. Рудича: Навч. посібник. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – 327 с.

27. Пушкарева Г. В. Политическая система: синергетический подход // Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки. – 2001. – №6. – С. 32-49.
28. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. – Львів: Тріада плюс, 2004. – 392 с.
29. Сало І. Політична система України в контексті досвіду демократичного будівництва в країнах ЦСЄ та Балтії // Стратегічна панорама. – 2003. – № 2. – С. 78-84.
30. Тихомирова Є. Б. Політична система – система відкритого типу // Політологічний вісник: Зб. наук. пр. – Вип. 13. – К.: Т-во “Знання” України, 2003. – С. 188-194.
31. Ткач О. І. Деякі особливості типології політичних систем і режимів // Політологічний вісник. – 2002. – № 11. – С. 87-101.
32. Троян С.С. Порівняльні політичні системи сучасності: Навчальний посібник. – К., 2003. – 266 с.
33. Фарукшин М. Х. Политическая система общества // Социально-политические науки. – 1991. – № 5.
34. Шабров О. Ф. Политическая система: структура, типология, устойчивость. – М., 1993.
35. Эндрейн Чарльз Ф. Сравнительный анализ политических систем. – М.: Издательский дом «ИНФРА-М»; Изд-во «Весь Мир», 2000. – 320 с.
36. Якушик В.М. Політична система і політичний режим // Політична думка. – 1993. – № 1.

ТЕМА 8. ДЕРЖАВА – ОСНОВНИЙ ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА

Категорія «держава» в політичній науці. Різноманітність концептуальних підходів до визначення держави, її сутності і місця у політичній системі суспільства, взаємин з іншими суб'єктами політичної системи. Асоціація, що міститься на окремій території та об'єднує членів суспільства. Відносини між громадянами та органами держави. Адміністративні органи влади та правові норми, що визначають їх функціонування.

Теорії походження держави. Теологічна теорія. Патріархальна теорія. Договірна теорія. Органічна теорія. Психологічна теорія. Теорія насильства. Техніко-економічні теорії (теорія «неолітичної революції», «гідралічна теорія», марксистська теорія).

Ознаки держави. Суверенітет. Апарат держави. Примус. Право на застосування сили. Право. Територія. Населення.

Функції держави. Внутрішні функції. Економічна функція. Культурно-виховна функція. Соціальна функція. Функція підтримання порядку. Зовнішні функції. Функції оборони і національної безпеки, налагодження міждержавних відносин тощо.

Форми державного правління. Абсолютні монархії. Конституційні монархії. Теократичні монархії. Виборні монархії. Салічна, кастильська та австрійська моделі престолонаслідування. Ознаки парламентської республіки. Ознаки президентської республіки. Риси змішаної республіканської форми правління.

Форми державного устрою. Ознаки унітарної держави. Централізовані та децентралізовані унітарні держави. Ознаки федеративної держави. Конфедерації. Співтовариство (співдружність). Асоціації (асоційовані держави, федерасі, кондомініуми). Ліги.

Політичний режим як сукупність засобів і методів здійснення влади. Ознаки тоталітаризму. Причини виникнення тоталітаризму. Різновиди тоталітаризму. Більшовизм. Нацизм. Фашизм. Характерні ознаки авторитарного режиму. Різновиди авторитаризму. Теократичні авторитарні режими. Військово-бюрократичні диктатури. Персональні тиранії. Абсолютистські монархії. Неототалітарні режими. Демократичний режим. Передумови становлення демократії. Хвилі демократизації.

Витоки концепції правової держави. Принципи правової держави. Характеристика соціальної держави. Концепція громадянського суспільства. Основні ознаки громадянського суспільства. Становлення та розвиток правової держави та громадянського суспільства в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арон Р. Демократия и тоталитаризм / Раймон Арон. – М. : Текст, 1993. – 301 с.
2. Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна. Навчальний посібник / Артур Олександрович Білоус. – К. : АМУПП, 1997. – 200 с.
3. Бутенко А. Государство: его вчерашние и сегодняшние трактовки / А. Бутенко // Государство и право. – 1993. – № 7.
4. Гаджиев К.С. Тоталитаризм как феномен XX века / Камалудин Серажудинович Гаджиев // Вопросы философии. – 1992. – № 2.
5. Громыко А.Л. Политические режимы в современном мире : сравнительный анализ. Учебно-методическое пособие / А.Л. Громыко. – М., 1999.
6. Даймонд Л. Прошла ли “третья волна” демократизации? / Ларри Даймонд // Полис. – 1999. – № 1.
7. Дем'яненко Б. Особливості структурування та схожість практичного прояву нацистської та сталінської моделей

- тоталітаризму / Борис Дем'яненко // Нова політика. – 1998. – № 1 (15). – С. 50 – 56.
8. Дем'яненко Б. Порівняльний аналіз італійської та сталінської моделей тоталітаризму / Борис Дем'яненко // Нова політика. – 1998. – № 6 (20). – С. 45 – 53.
 9. Дем'яненко Б. Порівняльний аналіз фашистської та сталінської моделей тоталітаризму / Борис Дем'яненко // Нова політика. – 1999. – № 1 (21). – С. 36 – 47.
 10. Дем'янець В. Інститут президентства в країнах Центрально-Східної Європи / В. Дем'янець // Нова політика. – 1999. – № 3 (23). – С. 5 – 7.
 11. Желев Ж. Фашизм. Документальне дослідження німецького, італійського та іспанського фашизму / Желю Желев // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – № 1. – С. 127 – 143.
 12. Желев Ж. Фашизм. Тоталитарное государство / Желю Желев. – М., 1991.
 13. Клямкин И. Между авторитаризмом и демократией / И. Клямкин, В. Лапкин, В. Пантин // Полис. – 1995. – № 2.
 14. Курас І. Федерація чи унітарна держава? / Іван Курас // Політика і час. – 1993. – № 6.
 15. Романюк О. Посттоталітаризм як соціально-політичний феномен. Концептуальні підходи та критерії / О. Романюк // Нова політика. – 2001. – № 6. – С. 45 – 49.
 16. Романюк О. Праві та ліві тоталітарні режими : спільне і специфічне / О. Романюк // Нова політика. – 2002. – № 1. – С. 55 – 59.
 17. Рутар С. Держава як основний елемент політичної системи (методологічні аспекти) / Степан Рутар // Розбудова держави. – 1993. – № 7.
 18. Саламатин В.С. Политические режимы: к методологии понятий / В.С. Саламатин. – М., 1995.
 19. Сафонов В.Н. Соотношение форм правления и режимов правления / В.Н. Сафонов // Социально-политический журнал. – 1998. – № 1.
 20. Сахаров Н.А. Институт президентства в современном мире / Н.А. Сахаров. – М., 1994.
 21. Сіленко А. Структурні особливості соціальної держави / А. Сіленко // Нова політика. – 1999. – № 4.
 22. Сухонос В.В. Динаміка сучасного державно-політичного режиму в Україні : антиномія демократизму і авторитаризму / Володимир

- Вікторович Сухонос. – Суми : ВДТ «Університетська книга», 2003. – 336 с.
23. Трубайчук А. Три іпостасі тоталітаризму / Анатолій Трубайчук // Нова політика. – 1998. – № 4 (18). – С. 31 – 40.
24. Удовиченко В. Соціальна держава : пошук оптимально прийнятної моделі соціально-економічного розвитку / В. Удовиченко // Соціологія : теорія, методи, маркетинг. – 1999. – № 1.
25. Якушик В. Різновиди політичних режимів / В. Якушик // Віче. – 1995. – № 9. – С. 129 – 133.

ТЕМА 9. СИСТЕМА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Розуміння державного органу як відокремленої частини єдиної системи органів державної влади. Ознаки державного органу: статус юридичної особи; територіальний масштаб діяльності; загальнообов'язкова сила його актів; застосування методів переконання та примусу; чітко визначена внутрішня структура; утворення державного органу у чітко встановленому порядку та ін.

Сукупність факторів, що визначають конфігурацію системи органів державної влади України: конституційно-правова компетенція; державний устрій; політичний режим; географічні умови; національний склад населення та ін.

Здійснення державної влади на основі організаційно-функціонального поділу повноважень між органами законодавчої, виконавчої та судової влади (ст.6 Конституції України). Впровадження в Україні елементів “гнучкої” та “жорсткої” моделі розподілу влади: співпраця та взаємодія гілок влади при їх незалежності і взаємоконтролі, ситуативне протистояння між Президентом України та Верховною Радою.

Роль системи стримувань і противаг у взаємодії між органами державної влади в Україні: інтеграційний механізм (узгоджувальні процедури і інститути, а також механізми співпраці у здійсненні тих чи інших функцій держави) та система взаємного контролю.

Історія парламентаризму в Україні: Віче за часів Київської Русі, представницький характер козацьких рад часів існування Запорізької Січі і Гетьманщини (XVII-XVIII ст.); крайові сейми Галичини і Буковини в др.п. XIX ст.; установи представницького характеру в часи революції 1917-1921 рр.

Верховна Рада України як єдиний, загальнонаціональний, представницький, колегіальний, виборний, однопалатний постійно

діючий орган законодавчої влади України. Головні функції Верховної Ради: законодавча, установча, представницька, контрольна. Принципи законодавчої діяльності Верховної Ради: відповідальність закону праву, пріоритетність і верховенство права, формальна рівність.

Парламентські фракції та депутатські групи в структурі Верховної Ради. Оцінка впливовості парламентських фракцій та характеру взаємодії депутатів у Верховній Раді в 1990-2005 рр. Динаміка партійного представництва у Верховній Раді в 1990-2005 рр.

Структура органів виконавчої влади України: Кабінет Міністрів (як вищий орган системи виконавчої влади); міністерства, комітети, відомства (як центральні органи виконавчої влади); місцеві державні адміністрації, які здійснюють виконавчу владу на місцях; органи місцевого самоврядування (ради, що є органами відповідних територіальних громад і на самоврядній основі здійснюють керівництво справами місцевого населення).

Головні функції Кабінету Міністрів: здійснення внутрішньої і зовнішньої політики нашої держави, забезпечення виконання законів і актів Президента, контроль за їх виконання іншими органами виконавчої влади усіх рівнів, законодавча ініціатива та багато ін.

Положення, які лежать в основі діяльності Кабінету Міністрів: а) основні напрями діяльності Кабінету Міністрів ґрунтуються на правовій основі; б) діяльність Кабінету Міністрів в цілому впливає з напрямів внутрішньої та зовнішньої політики, що визначаються Президентом України; в) основні напрями Кабінету Міністрів закріплюються і конкретизуються в його програмі, що схвалюється Верховною Радою.

Система судової влади в Україні: орган конституційної юрисдикції – Конституційний суд України; суди загальної юрисдикції – Верховний суд України; суди обласні, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя; суди міжрайонні (окружні), районні; арбітражні суди. Основними функціями судової влади є: конституційне, адміністративне, цивільне, кримінальне та інше судочинство, суд має виключне право тлумачення конституційних норм і тим самим констатує політичні організації й форми політичної діяльності.

Вітчизняні традиції існування інституту глави держави сягають часів Княжої доби, Козацької держави, періоду національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. Відновлення інституту президентства в незалежній Україні. Президенти України Л.Кравчук, Л.Кучма, В.Ющенко.

Інститут президентства в Україні. Сучасне розуміння інституту президентства викладається в трьох аспектах: як сукупність конституційно-правових норм, як форма політичної організації і як організаційно-функціональна структура.

Повноваження Президента охоплюють такі основні сфери: державне будівництво, законодавчої діяльності, конституційної законності, обороноздатності та національної безпеки, забезпечення основних прав і свобод громадян, зовнішньої політики та міжнародних відносин та ін.

Повноваження Президента України щодо формування і функціонування органів державної влади: 1) взаємовідносини Президента з парламентом; 2) взаємовідносини Президента з органами виконавчої влади; 3) взаємовідносини Президента з органами судової влади.

Законодавчі ініціативи по проведенню політичної реформи: проекти змін до конституції № 3207, № 0999, № 4105 , № 4180.

Політичні аспекти реформи системи поділу влади в Україні: передумови, підстави, можливі наслідки та доцільність реформування системи влади.

Напрями конституційної реформи: а) удосконалення порядку формування Кабінету Міністрів України та забезпечення його дієвості; б) врегулювання відносини між парламентом та главою держави; в) створення дієвої системи громадського контролю за діяльністю владних інститутів; г) удосконалення системи адміністративно-територіального устрою держави та місцевого самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янов В. Организация государственного управления, структурно-функциональный аспект. – К., 1985. – 146 с.
2. Авер'янов В. Органи виконавчої влади в Україні. – К.: ІнЮре, 1997. – 48 с.
3. Авер'янов В., Андрійко О. Виконавча влада і державний контроль. – К, 1999. – 48 с.
4. Авер'янов В., Крупчан О. Виконавча влада: конституційні засади і шляхи реформування. – Х., 1998. – 40 с.
5. Андрійко О. Державний контроль в Україні. – К., 1999. – 48 с.
6. Аппарат государственного управления: интересы и деятельность. – К., 1993. – 165 с.
7. Бурчак Ф. Президент України. – К.: Ін Юре, 1997.
8. Веніславський Ф. Взаємодія гілок державної влади як принцип основ конституційного ладу України // Право України. – 1998. – № 1. – С. 34-38.

9. Веніславський Ф. Роль Президента України в механізмі забезпечення взаємодії законодавчої та виконавчої гілок влади // Нова політика. – 1998. – № 1. – С. 7-11.
10. Державна виконавча влада в Україні: формування та функціонування: Зб. наук. пр. / Кол. авт.; наук. кер. Н.Р. Нижник. – К.: УАДУ, 2000. – 224 с.
11. Державне управління в Україні: централізація і децентралізація: Монографія / Кол. авт.; відпов. ред. проф. Н.Р. Нижник. – К.: УАДУ, 1997. – 448 с.
12. Журавльова Г. Витоки українського парламентаризму // Віче. – 1998. – № 6. – С. 135-140.
13. Журавльова Г. Поділ влади в сучасній Україні (Проблеми теорії та практики) // Право України. – 1998. – № 11. – С. 23-25.
14. Кампо В. Українські реформи: політика і право. – К., 1994. – 29 с.
15. Ковриженко Д., Замніус В., Котляр Д. Конституційна реформа: пошук балансу влади // Часопис “Парламент”. – 2003. – № 2. – С. 2-36.
16. Кривенко Л. Світовий досвід і утвердження парламентаризму в Україні // Віче. – 1996. – № 2. – С. 28-39.
17. Конституція України. – К., 1996.
18. Кравченко В. Територіальний устрій та місцеві органи влади України. – К., 1995.
19. Кравчук Л. Держава і влада: досвід адміністративної реформи в Україні. – К.: Інтелект, 2001.
20. Михеєнко Р. Виконавча влада і конституційні статуси Президента України та Кабінету Міністрів України // Право України. – 2000. – № 8. – С. 24-28.
21. Нижник Н., Дуда А. Конституційно-правова основа діяльності та повноваження уряду України // Вісник Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України. – 1999. – № 1. – С. 57-68.
22. Плахотнюк Н. Інститут президентства в Україні: характеристика деяких складових елементів. – Вісник Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України. – 1997. – № 3-4. – С. 28-34.
23. Плахотнюк Н. Становлення і розвиток інституту президентства в Україні. – Вісник Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України. – 1998. – № 4. – С. 47-56.
24. Політична реформа в Україні: ключові питання і суперечності: Матеріали „круглого столу”. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень, 2003.
25. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку. – К., 1999.
26. Реалії та шляхи розвитку парламентаризму в Україні: погляд експертів // Національна безпека і оборона. – 2003. – № 2. – С. 40 – 46.
27. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи. – К., 1998. – 364 с.
28. Серьогіна С. Теоретично-правові та організаційні засади функціонування інституту президентства в Україні. – К.: Ксілон, 2001. – 277 с.
29. Скрипнюк В. Державна влада в Україні: проблеми взаємодії політики і управління // Право України. – 2003. – № 3. – С. 14-21.
30. Стасюк Ю. Характерні особливості формування систем державної влади країн пострадянського простору // Стратегічна панорама. – 2000. – № 1-2. – С. 157-161.

31. Тодыка Ю. Основы конституционного строя Украины. – Харьков: Факт, 1999. – 320 с.
32. Федоренко Г. Український парламентаризм: історичні паралелі // Віче. – 1998. – № 4. – С. 49-56.
33. Шаповал В. Президент у механізмі здійснення державної влади. – К., 1995.
34. Шаповал В., Борденюк В., Журавльова Г. Парламентаризм і законодавчий процес в Україні. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – 216 с.
35. Шатіло В. Інститут президентства в системі державної влади України. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2004. – 159 с.

ТЕМА 10. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Моделі місцевого самоврядування: сутність та порівняльний аналіз основних моделей. Континентальна (французька) та англосаксонська (англо-американська) моделі. Виникнення та еволюція інституту місцевого самоврядування (починаючи з XI ст. й до сьогодення). Поняття та основні теорії місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування і місцеве управління. Змістовна різниця між ними.

Поняття децентралізації та деконцентрації політичної влади на місцевому рівні. Історичні передумови формування різних моделей місцевого самоврядування. Природа, компетенція та повноваження місцевих органів влади у різних моделях місцевого самоврядування (європейській та американській). Новітня концепція місцевого самоврядування. Різні варіанти адміністративного, судового та фінансового контролю за діяльністю місцевого самоврядування з боку центральної влади.

Принципи взаємодії публічних органів влади на місцях. “Модель партнерства”, агентська модель”. Концепція взаємозалежності. Модель “розділеної” влади і модель децентралізованої влади.

Етапи становлення місцевого самоврядування в Україні. Проблема періодизації становлення місцевого самоврядування в Україні. Зародження та становлення місцевого самоврядування у Київській Русі. Поширення Магдебурзького права. Система управління Запорізькою Січчю. Адміністративно-політичний устрій на Слобожанщині, Правобережній та Західній Україні у XVIII – XIX ст. Система управління українськими землями у XIX ст. Місцеві органи влади періоду УНР та ЗУНР. Радянська система реалізації влади.

Формування системи місцевого самоврядування в незалежній Україні:

Закон України від 7 грудня 1990 р. “Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування”.

Закон України від 5 березня 1992 р. “Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування”.

Закон України від 22 лютого 1994 р. “Про формування місцевих органів влади і самоврядування”.

Обставини прийняття і зміст Конституційного договору (1995 р.).

Конституція України про місцеві органи влади.

Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 14 червня 1997 р. та його подальші зміни.

Закон України “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” від 14 січня 1998 р.

Закон України “Про органи самоорганізації населення” від 11 липня 2001 р.

Закон України “Про статус депутатів місцевих рад” від 11 липня 2002 р.

Перспективи місцевого самоврядування в контексті політичної і адміністративної реформи. Проекти адміністративної реформи періоду президентства Л.Д. Кучми. Зміст дискусії про політичну реформу 2001-2004 рр. Підхід до реформування системи управління областями та територіальними громадами в проектах політичної реформи. Постанова Верховної Ради України “Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України” від 8 грудня 2004 р. Концептуальна модель адміністративно-територіальної реформи, запропонована у 2005 р. (проект Р. Безсмертного).

ЛІТЕРАТУРА

1. Абетка українського політика: Довідник / М. Томенко (керів. авт. колективу). – К.: Смолоскип, 2001.
2. Абрамов В.Ф. Теория местного самоуправления на отечественной почве // Полис. – 1998. - № 4. – С. 94-98.
3. Адміністративно-територіальний устрій: проблемні питання та можливі шляхи їх вирішення / За заг. ред. В.Г.Яцуби. – К., 2003. Актуальні проблеми виконання законів України „Про місцеве самоврядування в Україні” та „Про місцеві державні адміністрації”. – К.: Атіка, 2002
4. Актуальні проблеми формування органів місцевого самоврядування в Україні. – Ужгород: Програма “Центр державного та місцевого управління” при УжДУ. – Ужгород, 1997.
5. Андресюк Б.П. Місцеве самоврядування в сучасній Україні: проблеми і перспективи / НАН України, Інститут національних відносин і політології. – Інформаційно-видавничий центр, 1997.
6. Баймуратов М.О. Публічна самоврядна (муніципальна) влада в Україні: основні ознаки й особливості // Актуальні питання виконання законів

- України „Про місцеве самоврядування в Україні” та „Про місцеві державні адміністрації”. – К., 2003
7. Баймуратов М.А., Григорьев В.А. Муниципальная власть: актуальные проблемы становления и развития в Украине: Монография. – Одесса: Юридическая литература, 2003.
 8. Барабашев Г.В., Шеремет К.Ф. Организация и функционирование местного самоуправления (опыт зарубежных стран). – М., 1991.
 9. Біленчук Л.Д., Кравченко В.В., Підмогильний М.В. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право): Навч. посібник. – К., 2000.
 10. Волков В.Д., Гринюк Р.Ф. Местное государственное управление и самоуправление. – Донецк, 1995.
 11. Всесвітня декларація про місцеве самоврядування // Місцеве та регіональне самоврядування в Україні. Випуск 1-2/6-7. – К., 1994.
 12. Герасименко Г.А. Земское самоуправление в России. – М., 1970. – 230 с.
 13. Евдокимов В.Б., Старцев Я.Ю. Местные органы власти зарубежных стран: Правовые аспекты. – М.: Спарк, 2001.
 14. Европейская хартия о местном самоуправлении // Социс. – 1997. – № 1. – С. 90-97.
 15. Європейська Хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої демократії в Україні / Науково-практичний посібник. – К.: Крамар, 2003. – 396 с.
 16. Ермошенко Н.Н. Опыт самоуправления территорий за рубежом. – К., 1992.
 17. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС. Порівняльний аналіз / Пер. з фр. В. Ховхуна. – К., 1996.
 18. Інноваційні механізми місцевого та регіонального розвитку / Науковий редактор М. Пухтинський. - К.:Атака-Н, 2003. – 528 с.
 19. Історико-правові аспекти становлення і розвитку місцевого самоврядування (світовий та український досвід). – К., 1998.
 20. Історія держави і права України: Підручник для юридичних вищих навчальних закладів / За ред. А.Й. Рогожина. – Частина II. - Харків, 1998.
 21. Кампо В.М. Місцеве самоврядування в Україні. – К., 1997. – 36 с.
 22. Карлов А.А. Формирование института местного самоуправления. – К., 1993.
 23. Кіселичник В. Про надання українським містам у XIV-XVII століттях Магдебурзького права // Право України. – 1996. – № 9. – С. 82-84.
 24. Кісельов Є. Методологічне обґрунтування регіонального поділу України за геополітичними ознаками // Вісник УАДУ. – 2000. - №4.
 25. Коваленко А.А. Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Україні: питання теорії та практики. – К., 1997.
 26. Колодій А.М., Олійник А.Ю. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2000.
 27. Корнієнко М.І. Державна влада і місцеве самоврядування: актуальні питання теорії і практики // Українське право. – 1995. – № 1 (2). – С. 68-77.
 28. Кравченко В.В., Пітцик М.В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні. – К., 2001
 29. Кравченко В.В., Пітцик М.В. Муніципальне право України. – К.: Атіка, 2003.
 30. Мельник А.Ф., Оболенський О.Ю., Васіна А.Ю., Гордієнко Л.Ю. Державне управління. – К.: “Знання-Прес”, 2003.

31. Місцеве самоврядування: Збірник нормативно-правових актів. – Харків: “Триф”, 2002.
32. Ольховський Б.І., Єрмолаєв В.М. Місцеве самоврядування в Україні: Навч. посібник. – Х., 1998. – 128 с.
33. Пухтинський М.О. Конституційно-правові норми становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні // Місцеве самоврядування. – 1997. - № 1.
34. Сасенко Ю.І., Ткачук А.Ф., Привалов Ю.О. Місцеве самоврядування в Україні: проблеми і прогнози / Інститут соціології НАН України. - К., 1997.
35. Сас П. Магдебурзьке право на Україні // Наука і суспільство. – 1985. – № 1. – С. 43-45.
36. Саханенко С.Є. Адміністративно-територіальний та муніципально-територіальний устрій: проблеми співвідношення та реформування// Управління сучасним містом. – 2001. – № 2.
37. Слюсаренко А., Томенко М. Історія української Конституції. – К., 1997. – 464 с.
38. Старецька Л.І., Томнюк О.Є., Луценко З. М., Юрченко М. М. Місцеве самоврядування: оглядовий курс. Навчальний посібник. — К., 2006.
39. Територіальна організація влади в Україні: Статус і повноваження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування / За заг. ред. А.П. Зайця. К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2002.
40. Ткачук А., Агранофф Р., Браун Т. Місцеве самоврядування: світовий досвід і українська практика. – К., 1997.
41. Трачук П.А. Участь громадян України у місцевому самоврядуванні. – Ужгород, 2003.
42. Швидько Г., Романов В. Державне управління і самоврядування в Україні. Історичний нарис. – Ч. I. – К., 1997.
43. Ярощук О.В. Досвід організації муніципального управління в зарубіжних країнах. – Тернопіль, 1999.
44. Яцунська О.О. Місцеве самоврядування. Історико-правові аспекти світового та українського досвіду // Віче. – 2000. - № 7. – С. 39-49.

ТЕМА 11. ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ПАРТІЙНІ СИСТЕМИ

Історичні етапи становлення партій (аристократичні угруповання, партії-клуби, масові партії, всеохоплюючі партії, картельні партії). Соціально-політичні та економічні фактори партогенезу (соціально-класові конфлікти, міжнаціональні суперечності, релігійні мотиви, розвиток представницьких інститутів, всезагальне виборче право, економічне зростання та ін.).

Періодизація історії політичних партій за М.Вебером (аристократичні угруповання, партії-клуби, масові партії). Періодизація розвитку партійно-владної взаємодії Г.Тріпелем (стадія

протидії, стадія ігнорування партій, стадія визнання і легалізації партій, стадія конституційно-правової інкорпорації).

Концепція “партійної держави” Г.Ляйбхольца. Концепція “всеохоплюючої партії” О.Кірхгаймера. Теорія картельних партій Катца та Дж.Маїра. Теорія “кризи партій” і її критика.

Політичні партії: сутність та основні підходи до класифікації. Основні підходи до визначення сутності партій (класовий, ідеологічний, інституціональний, функціональний). Визначення поняття “політична партія” в Законі України “Про політичні партії” 2001 р.

Характерні ознаки партій: устремління до влади, підтримка народу, тривалість існування, наявність організаційної структури, наявність програмної мети.

Функції партій: формування політичної волі народу, участь у виборах, участь в управлінні державою, добір політичних лідерів і еліт, політична соціалізація, функція зв’язку артикуляції і інтеграції соціальних інтересів.

Критерії класифікації партій: ідеологічна орієнтація, місце в ідейно-політичному спектрі, критерій соціальної бази, організаційна структура, цільова орієнтація, характер партійного керівництва, роль партії в політичній системі та ін.

Класифікація партій М.Дюверже (кадрові та масові партії, партії парламентського і непарламентського походження). Класифікація партій Дж.Сарторі (парламентсько-електоральні, організаційно-масові, електорально-масові партії). Тип партії виборців Ж.Шарло.

Партійні системи сучасності: сутність та класифікації. Вузьке розуміння партійної системи як сукупності конкуруючих на політичній арені партій. Широке тлумачення партійної системи шляхом встановлення зв’язків між партіями та державною владою.

Дві основні групи факторів розвитку партійних систем: а) соціетальні чинники; б) інституційні – форма державного устрою та форма правління, характер політичного режиму, структура парламенту, тип виборчої системи.

Концептуалізація соціетальних поділів, запропонована С.Ліпсетом і С.Рокканом: конфлікт між центром і периферією; конфлікт між державою і церквою; конфлікт між містом і селом; конфлікт між власниками і робітниками.

Критерії класифікації партійних систем: кількісний критерій, ідеологічний критерій, загальносистемні критерії, критерій альтернативності та ін.

Класифікація партійних систем Дж.Сарторі: однопартійна система, система з домінуючою партією, із партією-гегемоном, двопартійна система, поміркований плюралізм, радикальний плюралізм, атомізована система.

Класифікація партійних систем Ж.Блонделя: двопартійна, дво- і пів партійна система, багатопартійна з домінуючою партією та багатопартійна система без домінуючої партії.

Етапи становлення партійної системи України. Класифікація та нормативно-правова основа діяльності політичних партій в Україні. Етап початкової багатопартійності (кінець 80-х рр. до 1991 р.), основні риси: правове оформлення багатопартійності, створення перших легалізованих партій; ідеологічне протистояння Компартії України і Народного Руху України; поляризований, конфліктний характер міжпартійних відносин.

Етап атомізованої багатопартійності (кін. 1991 – поч. 1998 р.), основні риси: створення т.з. “партій влади”, партій фінансово-промислових груп, значна фрагментарність партійної системи, відсутністю сталого електорату та стабільних зв’язків з ним; наявність безвідповідальної та антисистемної опозиції; обмежений вплив політичних партій на владу.

Етап формування системи поляризованого плюралізму (1998-2002 рр.), основні риси: постійне зростання кількості партій, невиразність ідеологічного образу, слабкість організаційної побудови та соціальної бази партій.

Основні тенденції розвитку партійної системи на сучасному етапі (2003-2005 рр.): а) процес консолідації політичних сил через створення потужних виборчих об’єднань та блоків; б) посилення регіональної та ідеологічної складової у протистоянні політичних партій; в) з впровадженням змішаної мажоритарно-пропорційної системи виборів підвищився вплив партійної системи на державну політику.

Партійно-політичний спектр України від крайньо-лівих до крайньо-правих: комуністи, соціалісти, соціал-демократи, прагматики-центристи, ліберали, національні демократи, національні патріоти, українські радикальні націоналісти, російські радикальні націоналісти.

Нормативно-правова основа діяльності політичних партій в Україні: Конституція України (1996 р.), Закон України „Про вибори народних депутатів України” (1993 р., 1997 р., 2001р., 2004 р.), Закон України “Про вибори Президента України” (2004 р.), Закон України

„Про об'єднання громадян” (1992 р.), Закон України „Про політичні партії в Україні” (2001 р.).

Діяльність обласних осередків політичних партій. Партійна структура Закарпаття. Динаміка утворення осередків політичних партій на Закарпатті 1993-2005 рр. Участь осередків політичних партій у виборах 1994 р., 1998 р., 2002 рр., оцінка їх впливовості.

Етапи розвитку партійних структур на Закарпатті: I) від початку перебудови до виборів у республіканську і місцеву ради (березень 1990 р.); II) 1990–1995 р. – формування початкового спектру партійно-політичних сил в області; III) з 1996 р. формується розгалужена система осередків партій різної політико-ідеологічної орієнтації з ситуативним домінуванням тієї чи іншої партії в суспільно-політичному житті області.

Характеристика соціальної бази політичних партій на Закарпатті: співвідношення міського і сільського жителів, багатонаціональний склад регіону, компактність проживання національних меншин, трансформація соціально-класової структури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алескеров Ф., Ордешук П. Выборы. Голосование. Партии. – М.: Academia, 1995. – 211 с.
2. Аніщук В. Форми правового забезпечення діяльності політичних партій в Україні // Право України. - № 2.- 2000. - С. 95-96.
3. Базів В. Політичні партії в незалежній Україні: генеза і типологія. – Л., 1999. – 262 с.
4. Білоус А. Політичні об'єднання України. – К.: Україна, 1993. – 108 с.
5. Богомаз К. Політичні партії і громадські організації на Україні. – К., 1992. - 180 с.
6. Вегеш М., Остапець Ю. Політичні партії в Україні (1991–2001 рр.) // Carpatica – Carpatika. – Випуск 16. Політичні партії і вибори в Україні та країнах Центральної та Південно-Східної Європи. – Ужгород, 2002. – С. 4–26.
7. Голосов Г.В. Форматы партийных систем в новых демократиях: институциональные факторы неустойчивости и фрагментации // Полис. – 1998. – № 1. – С. 106–130.
8. Горшков Д.М., Кампо В.М., Петренко Є.М. Політичні партії та місцеві вибори. – К.: Вид. Дім «Юридична книга», 2001. – 52 с.
9. Гофмайстер В., Тезінг Й. Політичні партії в демократичному суспільстві. – М.: Політика, 1997. – 136 с.
10. Дергачов О. Місце політичних партій у здійсненні влади в Україні // Політична думка. – 2002. – № 1. – С.3-24.
11. Дунаєва Л. Тенденція та перспективи модернізації партійно-політичної сфери і утвердження партійної системи в Україні // Людина і політика. – 2001. – № 5. – С. 148-157.
12. Дюверже М. Политические партии. – М., 2002. – 560 с.

13. Журавський В. Становлення політичних партій в українському суспільстві та їх роль у політичному структуруванні парламенту. – К., 2002. – 108 с.
14. Закон України “Про політичні партії в Україні”// *Голос України*. – 12 травня.
15. Здіорук С., Бичек В. Проблеми функціонування політичних партій України в системі владних відносин. – К.: НІСД, 2001. – 144 с.
16. Кармазіна М. Партогенез в Україні: бажання демократизації? // *Людина і політика*. – 2001. – № 4. – С. 29-36.
17. Кремень В., Базовкін Є. Політичні партії України: порівняльний аналіз програмних документів / Наукові доповіді НІДС. Вип. 18. – К., 1993. – 90 с.
18. Кривоцюк П. Створення партій демократичного типу: світовий досвід та українські реалії // *Людина і політика*. – 2002. – № 5. – С. 35-50.
19. Музика І. Конституційно-правовий статус політичних партій в Україні. – К., 1998. – 32 с.
20. Оксак О. Платформи політичних партій: зміст та критерії порівняльного аналізу // *Нова політика*. – 2000. – № 2. – С.12-16.
21. Остапець Ю., Горобченко І. Формування та розвиток осередків політичних партій в Закарпатській області (1991–2001 рр.) // *Регіональні студії*. – 2001. – № 3. – С. 133–149.
22. Пахарев А. Перспективи української багатопартійності у контексті можливих змін в організації влади // *Політичний менеджмент*. – 2003. – № 2. – С. 57-64.
23. Пахарев А. Політичні ідеології та багатопартійність в Україні // *Віче*. – 2002. – № 10. – С. 24-28.
24. Примуш М. Демократія і політичні партії // *Віче*. – 2000. – № 10. – С. 134–144.
25. Примуш М. Партія і влада. Фактори формування та інституціоналізація політичних партій // *Політика і час*. – 2000. – № 11-12. – С. 94-100.
26. Примуш М. Партії і партійні функції // *Віче*. – 2002. – № 5. – С. 22-27.
27. Примуш М. В. Політико-правове регулювання діяльності політичних партій. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 338 с.
28. Пуфлер Е.Ф. Партійна система незалежної України: особливості формування, тенденції подальшої трансформації. – К., 1997.
29. Романюк А., Шведа Ю., Шумельда О. Політико-правові аспекти фінансування політичних партій: світовий досвід та Україна. – Львів: видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 162 с.
30. Слюсаренко А., Томенко М. Спроба класифікації політичних партій України // *Політологічні читання*. – 1992. – № 1. – С. 102-109.
31. Токар П., Токарчик Н. Політичні партії в Закарпатті. – Ужгород, 1998. – 118 с.
32. Шведа Ю. Р. Теорія політичних партій та партійних систем: Навч. посібник. – Львів: Тріада плюс, 2004. – 528 с.
33. Шмачкова Т. Мир политических партий // *Полис*. – 1992. – № 1-2. – С. 226-233.
34. Яблоцький В. Сучасні політичні партії України: довідник. – К., 1996. – 146 с.

ТЕМА 12. ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РУХИ. ГРУПИ ТИСКУ

Громадські організації та об'єднання, класифікація, місце та функції в політичній системі суспільства. Поняття громадських організацій, об'єднань та рухів. Об'єктивні та суб'єктивні передумови та причини їх виникнення. Мета, завдання і організаційно-структурне забезпечення громадських організацій, їх місце та значення у політичній системі суспільства.

Підходи до типології громадсько-політичних організацій та рухів (за поставленими цілями, за правовим статусом, за соціально-класовими ознаками, за масштабами діяльності, за ставленням до існуючого ладу та ін.). Чинники взаємодії влади та недержавних організацій.

Поняття суспільних рухів, причини їх виникнення. Різновиди рухів: політичні рухи; масові демократичні рухи; соціальні рухи; „неосоціальні” рухи (екологічний, неофеміністський тощо). Типологія суспільно-політичних рухів Е.Гіденса (трансформативні, реформаторські, рухи порятунків, альтернативні рухи). Функції громадсько-політичних організацій та рухів щодо забезпечення захисту інтересів своїх членів і стосовно системи влади в державі. Стадії (етапи) розвитку суспільно-політичних рухів. Характер та тактичні завдання громадських рухів.

Відмінність громадських організацій та рухів від політичних партій. Міжнародні громадські рухи. Громадські організації та рухи в Україні. Конституція України про свободу та умови політичного об'єднання громадян.

Групи інтересів та групи тиску. Групи інтересів у сучасній Україні. Поняття груп інтересів. Суспільні функції, технологія діяльності та типологія груп інтересів (первинні (базові), організовані, багатоцільові та одноцільові).

Групи тиску: поняття, суспільні функції та технологія діяльності. Характер і можливості впливу груп тиску на політичну владу. Зв'язок груп тиску з політичними партіями, державними лідерами.

Лобізм як політична практика. Типи лобіювання. Форми політичного лобі. Лобіювання і вдосконалення законодавства. Розвиток груп тиску і лобіювання в політичному житті сучасної України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьев М.Н. Клиентела в России вчера и сегодня // Полис. – 1994. – № 1.
2. Афанасьев М.Н. Клиентелизм: историко-социологический очерк // Полис. – 1996. - № 6; 1997. – № 1.
3. Базовкін С., Кремень В. Партії і громадські об'єднання України. – К., 1994.

4. Бакун Л.А. Группы в политике (К истории развития американских теорий) // Полис. – 1999. – № 1.
5. Барабаш В. Институалізація молодіжного руху України // Політичний менеджмент. – 2004. - №3.
6. Білоус А.О. Політичні об'єднання України. – К., 1993.
7. Вяткин К.С. Лоббизм по-немецки // Полис. – 1993. – № 1.
8. Вяткин К.С. Лоббизм по-немецки. // Полис. – 1993. – №1.
9. Голіченко О. Механізми впливу недержавних організацій на державні структури // Регіональна політика. – 2004. – № 2.
10. Громади України: на шляху відродження / Відповідальний за вип. К.Гуріненко. – К., 2002.
11. Группы интересов // Полис. – 1992. – № 5-6.
12. Довідник громадських організацій України / С.Шурухін, А.Халецький, В.Татусь та ін. – К.: Гурт, 1997.
13. Закон України “Про об'єднання громадян” // Голос України. – 1992. – 13 липня.
14. Історія суспільних рухів і політичних партій України (XIX –XX ст.). – Львів, 1998.
15. Коен Д. Лобіювання в конгресі США // Політологічні читання. – 1992. – № 2.
16. Колодій А. Політичний спектр: про деякі критерії “лівих” і “правих” політичних рухів у посттоталітарних суспільствах // Філософська і соціологічна думка. – К., 1995. – № 9.
17. Конституція України. – К., 1996.
18. Краплич Р. Місцева влада та соціальні проекти недержавних некомерційних організацій: Збірник матеріалів для органів місцевого самоврядування, виконавчих комітетів, громадських та благодійних організацій. – Рівне, 2004.
19. Кулик В., Голобуцька Т., Голобуцький О. Молодіжний рух як форма вияву соціальної активності молодого покоління. – К., 2004.
20. Лендбел М.О. Українська громада в США: приклад етнічного лобізму // Матеріали науково-практичної конференції “Державне регулювання міжетнічних відносин в Закаратті”. – Ужгород: Патент, 1997. – С. 72-78.
21. Лепехин В. “Группы давления”: генезис и класификация // Власть. – 1993. – № 3.
22. Лісничук О., Сушко О. Чи є політико-економічні групи перешкодою для політичного розвитку України? – К., 2005.
23. Макаренко В.П. Групповые интересы и властноуправленческий аппарат: к методологии расследования // Социс. – 1996. – № 11.
24. Массовые движения в современном мире. – М., 1990.
25. Міжнародні організації в сучасному світі // Юридичний вісник України. – 2003. – 25-31 січня.
26. Молодіжне лобіювання / Ред. упоряд. Г.Бежнар, Н.Демчук, Л.Кудіна; Відповід. за вип.. Г.Бежнар. – К., 2003.
27. Нельсон Л.Д., Кузес И.Ю. Группы интересов и политический срез российских экономических реформ (критическая версия) // Полис. – 1995. – № 6.
28. Об'єднання громадян Закарпаття: Буклет / Закарпатське обласне управління статистики; Уклад. Л.М.Гринчук; Відповід. за вип. М.Ю. Осипчук. – Ужгород, 2002.

29. Парламент і громадськість: формула співпраці на прикладі ратифікації Палермської конвенції ООН 2000 року / В.М. Стретович, Ф.Бредлі. Авт. колектив: Л.А. Андрієвська, Є.П. Бурдоль та ін. – К., 2005.
30. Пахомов Ю. Чому українські громадські організації не є основою для становлення громадського суспільства? // Політична думка. – 2002. – № 2.
31. Пашков М., В.Чалий. Неурядові аналітичні центри: пропонування на тлі відкладеного попиту // Дзеркало тижня. – 2004. – 10 січня.
32. Пащенко В.І. Неурядові організації: перспектива розвитку (методологія дослідження) // Трибуна. – 2004. – № 11-12.
33. Перегудов С.П. Крупная российская корпорация в системе власти // Полис. – 2001. – № 8.
34. Посібник для молодіжних громадських організацій / Фонд підтримки молодіжних демократичних ініціатив; Упорядник О.Дмитренко. – К., 2003.
35. Проблеми й перспективи співпраці громадських організацій та політичних партій (Матеріали конференції) 22 червня 2002 р. м. Київ / Лабораторія законодавчих ініціатив. – К.: Міленіум, 2002.
36. Раковский С. Международные организации в начале XXI века // Краеведство. География. Туризм. – 2002. – № 25-28.
37. Савко Ю. Місце та роль „третього сектору” України у суспільно-політичному житті // Громадянські ініціативи. – 2001. – № 4.
38. Сидоренко О. Сучасний стан і перспективи громадських організацій // Соціальна політика і соціальна робота. – 1999. – №2.
39. Сміт Дж. Світове громадянське суспільство? Міжнародні громадські рухи та організації і соціальний капітал. – М., 1998.
40. Соціально-орієнтовані недержавні організації: наші досягнення / Проект ЄС „Розвиток громадянського суспільства в Києві та обраних регіонах України”. – К., 2004.
41. Сучасний профспілковий рух в Україні. – К., 1996.
42. Якименко Ю. Громадянська активність в Україні: Чи приречені ми мати те, що маємо? // Дзеркало тижня. – 2002. – 26 жовтня.
43. Янковий Я. Український лобізм. Перша десятка найпрофесійніших лобістів України. // Фонд „Злука” (Влада). – Львів, 2000.

ТЕМА 13. ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ ТА ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО

Гене́за ідей політичного елітизму та проблеми вивчення політичної еліти. Історичні умови та сутність елітизму. Обґрунтування поділу суспільства на „вищих” і „нищих”. Термінологія політичного елітизму. Визначення політичної еліти. Підходи і критерії. Циркуляція еліт. Методи формування національних еліт.

Проблеми вивчення політичної еліти. Елітологія. Елітознавство. Елітарна політична культура. Перші спроби аналізу феномена політичної еліти. Основні риси політичної еліти. Перші класичні концепції еліт. Італійська школа. Н.Макіавеллі. Т.Гоббс, Ш.Монтеск’є і А.Токвіль про аристократію. Позиції елітаризму Ф.Ніцше.

Формування політичних концепцій елітарності в ХХ ст. Теорія В.Парето. „Леви” і „лисиці”. Закон „циркуляції еліт”. Головні стимули діяльності – „інстинкти”. Г.Моска та його типи політичної еліти. Р.Міхельс та його „Залізний закон олігархії”. Властивості і параметри політичної еліти. Х.Ортега-і-Гассет, П.Бурд’є („Домінуючий клас”). Фашистські теорії елітарності. М.Бердяєв та його „коефіцієнт еліти”. Функціональні теорії еліт (Келлер, Рісман, Штаммер). Ліволіберальні концепції еліт (Ч.Мілс, Р.Мілібанд). Демократичний елітизм (І.Шумпетер, С.Ліпсет, Р.Даль, К.Мангейм). Концепція пасіонарного поштовху Л.Гумільова. Неолітизм (Т.Дай, А.Зіглер). Елітизм і популізм у контексті розвитку демократії.

Еліти в українському політичному житті та політичній думці. Історичний аспект формування політичної еліти в Україні в XI-XIX ст. Обґрунтування явища політичної еліти у спадщині українських політичних мислителів (Г.Сковорода, М.Костомаров, М.Драгоманов). Концепції української елітарності ХХ ст. (М.Міхновський, В.Винниченко). Вчення про еліту В.Липинського („Листи до братів-хліборобів”). Концепція „Національної аристократії” як фактор національно-державної ідентичності України. Концепція національної еліти Д.Донцова („Дух наших традицій”, „Маса і провід”, „За який провід”, „Кількість чи якість”). Джерела формування еліти. Прикмети еліти. Ознаки лідера. Еліта робітництва і селянства М.Хвильового.

Класифікація еліт. Еліти за формою здійснення влади. Еліти за способом приходу до влади. Еліти за ідеологічними цінностями. Еліти за видами політичної діяльності. Еліти за основними сферами життєдіяльності суспільства. Основні риси політичної еліти. Легітимні і нелегітимні еліти. Відкриті і закриті еліти. Владна еліта, правляча еліта, контреліта. Види політичної еліти. Функції політичної еліти (стратегічна, комунікативна, інтегративна, організаторська). Якісні характеристики еліти та їх типології.

Основні системи формування політичних еліт. Антрепренерська система. Гільдійна система. Їх позитивні і негативні риси. Джерела формування еліти. Характеристика системи рекрутування еліт. Номенклатурна система фільтрації. Регіональні тенденції вибору шляхів формування політичних еліт. Різногалузєва еліта. Соціально-раціональний характер відбору еліт. Соціальне представництво еліти. Зміна політичних еліт в сучасних світових умовах. Структурування політичних еліт в процесі виборчих кампаній.

Сутність і природа політичного лідерства. Лідерство як соціальний феномен. Генеза класичних поглядів на політичне

лідерство (Н.Макиавеллі, Т.Гоббс, Г.Гегель, Т.Карлейль та ін.). „Соціологія панування” М.Вебера. Різноманітність визначення політичного лідерства. Ознаки та основні критерії політичного лідерства. Політичне лідерство і персоніфікація влади. Якості індивіда і причини лідерства. Головні компоненти системи політичного лідерства. Політичне лідерство як форма реалізації політичних інтересів особи. Проблемність поєднання явища політичного лідерства з народовладдям. Відповідальність політичних лідерів і контроль над ними (Р.Даль).

Міждисциплінарний характер вивчення політичного лідерства, використання даних політології, політичної соціології, політичної психології та інших дисциплін.

Теорії політичного лідерства. Теорія рис (Е.Богардус, Ф.Гальтон, Ю.Дженнінгс та ін.). Ситуаційна теорія (В.Ділл, Р.Согділл, Т.Хілтон, В.Рейтман, А.Голднер та ін.). Психоаналітична теорія та її концепції (З.Фройд, Г.Лебон та ін.). Г.Лассуелл та його політичний психологічний аналіз. Теорія послідовників (конституентів). Теорія взаємодії (Дж.Хемвілл, Ф.Фідлер). Мотиваційна теорія лідерства (С.Мітчел, С.Еванс та ін.). Теорія обміну трансакційного аналізу (Дж.Марч, Г.Саймон, Г.Кейлі та ін.). Атрибутивна теорія політичного лідерства. Інтегративна теорія. Особисто-ситуаційна теорія (С.Мілз та ін.). Теорія „оточення, що робить короля”. Марксистська теорія лідерства.

Діалектика об’єктивних і суб’єктивних передумов політичного лідерства. Взаємовплив і взаємозалежність соціально-політичного середовища, розстановки сил психолого-соціальних і особистих характеристик політичного лідерства. Фактори досліджень політичного лідерства. Психологічні аспекти дослідження особистості політичного лідера та їх значення. Методи політичного психологічного аналізу – розробки Г.Лассуелла та його послідовників. Роль політичного психологічного аналізу у вивченні необхідностей та мотивів політичної діяльності лідерів. Психобіографія як метод дослідження політичних лідерів. Стиль прийняття політичних рішень та міжособистісних відносин. Стійкість політичного лідера до стресів. Етика поведінки політичного лідера. Методи оцінки особистісних якостей політичних лідерів.

Типологія і класифікація політичних лідерів. Особливості політичного лідерства в залежності від характеру політичної системи, типу політичного режиму. Зміст і підстави. Класифікація М.Вебера: традиційний, харизматичний, раціонально-легальний типи лідерства. Поняття і компоненти харизми лідера. Методи ідентифікації харизматичних лідерів. Спосіб легітимації влади. Основа політичного

лідерства. Типологія М.Херманн і Є.Вятра. Типи лідерів реформаторів, революціонерів і консерваторів тощо.

Характерні риси лідера-популіста. Вольовий чинник типологізації політичного лідерства. Стиль політичного лідерства та основні фактори його формування. Ліберальне, демократичне і авторитарне лідерство. Лідери і стиль поведінки. Класичні відмінності в стилях керівництва і управління. Поділ лідерів Р.Такером, Дж.Бернсом. Типологія за Г.Авціною та ін. Моделі лідерства базовані на аналізі його факторів (М.Херманн, Г.Ділігенський).

Сутність вождизму в політиці. Культ особи як крайня, максимально завищена оцінка ролі політичного лідера в історії і як теорія та практика політичного лідерства. Співвідношення «авторитет» – «культ».

Соціальна роль та функції політичного лідера. Політичне лідерство як механізм інтеграції соціально-політичного життя. Соціальна роль політичного лідера. Характерні риси і специфіка. Інтеграція суспільства, оптимізація політичних рішень, соціальний арбітраж і патронаж, ініціювання оновлення, легітимація політичного устрою. Історичні виміри в структурі політичної поведінки лідера. Типи взаємовідносин політичного лідера з політичною елітою суспільства. Підготовка й рекрутування політичних лідерів.

Основні види зв'язків політичного лідера із своїми послідовниками: традиційні та інноваційні, формальні й неформальні, безпосередні та опосередковані. Інституціоналізація і професіоналізація політичного лідерства. Механізм впливу політичного лідера на суспільну свідомість і хід розвитку суспільства. Критерії ефективності політичної діяльності лідера. Відповідальність політичних лідерів. Роль і вплив неформальних політичних лідерів. Концентрація активності лідерів на суспільно-політичних і соціально-економічних проблемах. Межі влади політичного лідера. Критерії оцінки популярності та ефективності діяльності політичного лідера. Багатоаспектність політичного іміджу лідера. Об'єктивний, суб'єктивний і формуючий імідж. Особистісні й політичні складові іміджу. Раціональні та ірраціональні аспекти сприйняття політичних лідерів. Основні засоби формування іміджу політичних лідерів на політичній арені.

Функції, що виконують політичні лідери. Функції в умовах надзвичайної ситуації. Аналітична або функція постановки діагнозу. Функція розробки програми дій. Функція мобілізації країни на виконання прийнятої програми. Функції в умовах відносної стабільності суспільства: новаторська, комунікативна,

організаторська, координаційна, інтегративна. Політичний лідер та інституційна система влади. Функції, що їх виконують державні службовці.

Політична еліта та лідерство в сучасній Україні. Конгломерат правлячої і неправлячої груп. Структура політичної еліти сучасної України. Специфічні еліти за М.Михальченко. Проблема становлення та циркуляції еліти (Д.Видрін, Д.Табачник). „Номенклатурний принцип” формування еліти і його наслідки. „Клановий характер поведінки”. Джерела формування існуючої політичної еліти України та її проблеми. Формування української політичної еліти та проблеми демократії: динаміка розвитку і взаємодії. Основні групи правлячої верхівки.

Політичне лідерство в Україні та його особливості. Проблеми та механізм його формування. Рекрутування лідерів в умовах зміни політичних еліт. Особливості сприйняття політичних лідерів різними поколіннями українців. Система цінностей і політичні настанови як основа вибору політичного лідерства в ході виборчих кампаній. Фактори впливу політичних лідерів на хід розвитку українського суспільства. Сучасні та перспективні типи політичного лідера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авцинова Г.А. Политическое лидерство // Государство и право. – 1993. – № 5.
2. Ашин Г.К. Курс элитологии. – М., 1999.
3. Бебик В.М. Еліта, елітарність, лідерство // Віче. – 1998. – № 7. – С. 107 – 113.
4. Бебик В. Як стати популярним, перемогти на виборах і утриматись на політичному Олімпі. – К., 1993.
5. Бердяев Н. Философия неравенства. – М., 1990.
6. Блондель М. Политическое лидерство. – М., 1992.
7. Бурдые П. Социология политики. – М., 1993.
8. Бусыгина И.М. Политик-интерпретатор и его слово // Полис. – 2000. – № 2. – С. 152 – 155.
9. Валігурський П., Валігурський Ю. Політологічні виміри української еліти // Віче. – 1998. – № 6 (75). – С. 31 – 36.
10. Варзар І., Туренко В. Борці за «щастя нації» чи політична еліта? // Нова політика. – 2001. – № 6 (38).— С. 41– 44.
11. Вебер М. Политика как призвание и профессия: Избр. произв. – М., 1990.
12. Вебер М. Харизматическое господство // Социологические исследования. – 1988. – № 5.
13. Вовканич С. Еліта — найбільш конвертована валюта // Віче. – 1997. – №5 (62). – С. 123.
14. Водолазов Г. Вибори до Державної Думи: політична еліта проти громадянського суспільства // Політична думка. – 1999. – № 3. – С.45 – 50.
15. Вопросы политического лидерства: (информационно-методический сборник) / Авт. коллек.: Булавин А.А., Головатый Н.Ф. и др. – К., 1992.

16. Выдрин Д.И. Политический лидер и проблемы его формирования. – К., 1990.
17. Гаман-Голутвіна О. Стратегія розвитку в ціннісному полі російської еліти // Політична думка. – 2000. – № 2. – С. 16 – 26.
18. Гаман-Голутвіна О.В. Определение основных понятий элитологии // Полис. – 2000. – № 3. – С. 97 – 103.
19. Гладкий О. До проблеми політичної еліти України // Нова політика. – 1999. – № 3 (23). – С. 43 – 45.
20. Головатий М. Проблеми і біль становлення української еліти // Нова політика. – 1999. – № 2 (22). – С.45 – 49.
21. Головинський К. Політичний лідер та інституційна система влади // Нова політика. – 2000. – № 6 (32). – С. 30 – 34.
22. Гордієнко М. Концепція політичної еліти В.Липинського як фактор національно-державної ідентичності України // Нова політика. – 1998. – № 2. – С. 44 – 48.
23. Гринберг Т.Э. Политическая реклама: портрет лидера. – М., 1998.
24. Гринштейн Ф. Личность и институт современного президентства // Социально-политический журнал. – 1995. – № 2.
25. Дай Т., Зиглер Х. Демократия для элиты. – М., 1991.
26. Донцов Д. Твори. – К., 2004.
27. Дубовик Н. Елігізм і популізм у контексті розвитку демократії // Нова політика. – 2001. – №1 (33). – С. 46-47.
28. Дурдин Д.М. “Образ” политического лидера и возможности его изменения // Полис.— 1997.— №6. — С.133-151.
29. Журавський В., Кучеренко О., Михальченко М. Політична еліта України: теорія і практика трансформації. – К., 1999.
30. Ильясов Ф. Политический маркетинг и феномен лидера // Государственная служба. – 1999. – № 1.
31. Имидж лидера / Под ред. Е.В.Егоровой-Гантман. – М., 1998.
32. Категории политической науки: учебник. – М., 2002.
33. Кольев А. Миф масс и магия вождей. – М., 1998.
34. Кравченко А.И. Макиавелли: технология эффективного лидерства // Социологические исследования. – 1993. – № 6.
35. Кузнєцова С. Механізм формування політичного лідерства в Україні // Нова політика. – 2001. – №2 (34). – С. 60 – 62.
36. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і політичне лідерство. – Львів, 1995.
37. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідери. – Львів: Кальварія, 1996.
38. Кухта Б. Феномен політичного лідера: Історичні силуети на тлі епох. – Львів: Кальварія, 2000.
39. Лапкін В. Ціннісна диференціація елітотворних і масових груп з урахуванням політичної динаміки російського суспільства // Політична думка. – 2000. – №2. – С. 32 – 39.
40. Лассуэлл Г. Психоматология и политика. Гл.УІ, УІІ // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. – 2001. – № 1,2.
41. Левченко О. Формування іміджу політичного лідера та політичної партії // Нова політика. – 2000. – № 5 (31). – С. 48 – 51.
42. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. – К., 1996.
43. Литвин В. Політична арена України: Дійові особи та виконавці. – К., 1994.
44. Луценко Н. Метаморфоза української еліти. – К., 2000.

45. Максименко С. Українська еліта. – К., 2000.
46. Макиавелли Н. Избранные произведения. – М., 1982.
47. Малькова Т., Фролова М. Массы. Элита. Лидер. – М., 1992.
48. Моска Г. Правящий класс // Социс. – 1994. – № 10, 12.
49. Наумкіна С. Формування української політичної еліти та проблеми демократії: динаміка розвитку і взаємодії // Нова політика. – 2000. – № 6 (32). – С. 22 – 25.
50. Наумкіна С., Чемекова С. Політичне лідерство як суспільне явище // Нова політика. – 2000. – №2 (28). – С.50 – 53.
51. Ницше Ф. Сочинения: В 2-х т.— М., 1992
52. Обличчя влади: російська політична еліта 1998 – 2000 рр. / За ред. О.Й. Гринкевича і А.Ф. Гуцала. – К.: Наукова думка, 2002.
53. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас: Вибрані твори. – К., 1994.
54. Пахарев А. Стиль політичного лідерства: фактори формування та складові // Нова політика. – 2001. – №5 (37). – С. 51 – 54.
55. Пищулин Н.П. Политическое лидерство и электоральный процесс // Полис.— 1998. —№5. — С. 145-152.
56. Политический процесс: основные аспекты и способы анализа: Сборник учеб. материалов / Под ред. Е.Ю. Мелешкиной. – М.: Издат. Дом «Инфра-М», Издат. «Весь Мир», 2001.
57. Полохало В. Правляча еліта та контреліта в сучасній Україні // Демократія в Україні. Минуле і майбутнє. – К., 1993.
58. Полохало В. Структурування політичних еліт в процесі виборчих кампаній в Україні і Росії: порівняльний аналіз // Політична думка. – 1999. – № 3.– С. 3 – 7.
59. Почепцов Г.Г. Имидж и выборы: Имидж политика, партии, президента. – К., 1997.
60. Приходько С. Політичні аспекти теорії еліт. – К., 1999.
61. Скоблик Н. Відповідальність політичних лідерів і контроль над ними у працях Роберта Даля початку 1950-х років // Нова політика. – 2000. – № 3 (29). – С. 12 – 18.
62. Україна: лідерство, еліта, влада: Матеріали дискусій відкритого засідання Київського міжнародного клубу «Політична думка» // Політична думка. – 1994. – № 1.
63. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1990.
64. Херманн М. Стиль лидерства в формировании внешней политики // Полис. – 1991. – № 1.
65. Холод В. Політологія. – Суми: Університетська книга, 2001.
66. Хоффман-Ланге У. Элиты и демократизация: германский опыт // Социс. – 1996. – № 7.
67. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. – СПб., 1997.
68. Чалидзе В. Иерархический человек. – М., 1991.
69. Чемекова С. Політична еліта і демократична процедура // Нова політика. – 2001. – № 6 (38). – С. 54 – 56.
70. Шестопап Е.Б. Оценка гражданами личности лидера // Полис. – 1997. – № 6. – С. 57 – 72.
71. Штогрин Д. Концепція національної еліти в історіософії Дмитра Донцова // Людина і політика. – травень – червень. – 2002.— №3 (21). – С. 47 – 52.

72. Шульга М. Правляча еліта. Що думають про неї в Україні // Віче.— 1997.— №8. — С. 46 – 57.
73. Шульга М. Правляча еліта сучасної України. — К., 1998.
74. Щекин Г. Политическая элита Украины: попытка анализа и оценки // Персонал. — 1997. — №1. — С. 91 – 104.
75. Якубовський А. Региональная элита. — К., 2000.

ТЕМА 14. СОЦІАЛЬНО-ЕТНІЧНІ СПІЛЬНОТИ ТА ЕТНОПОЛІТИКА

Поняття «етнос» та «етнічність». Примордіалістські концепції етнічності та теорії етносу в СРСР (Ю.Бромлей, Л.Гумільов). Теорія Е.Сміта. Інструменталістська концепція етнічності. Мобілізація етнічності. Ситуативна етнічність. Конструктивістська концепція етнічності. Теорія Б.Андерсона. Російський варіант конструктивізму (В.Тішков). «Дрейф етноідентичності» та апологія національної (громадянської) ідентичності.

Теоретичні моделі нації. Комунікативна, етатистська та етнологічна моделі нації. Типологія націй. «Історичні» та «неісторичні» нації. «Культурні» та «політичні» нації. «Старі» та «нові» нації.

Націоналізм як процес формування нації. Націоналізм як вияв національної свідомості. Націоналізм як ідеологія. Націоналізм як суспільно-політичний рух.

Типологія націоналізму К.Гейза. Гуманістичний націоналізм. Якобінський націоналізм. Традиційний націоналізм. Ліберальний націоналізм. Інтегральний націоналізм. «Західний» (раціональний) та «східний» (культурницький) типи націоналізму (Г.Кон). Типологія націоналізму і націоналістичних рухів Е.Сміта. Антиколоніальний, інтеграційний, сепаратистський та іредентистський націоналізм.

Етнонаціональна політика. Суб'єкти етнополітики. Моделі етнополітики. Концепція Дж. Ротшильда. Принципи ліберально-демократичної моделі етнонаціональної політики. Чинники національно-державного будівництва. Етнічні та політичні нації.

Етнополітичні конфлікти. Причини виникнення етнополітичних конфліктів. Стадії етнополітичного конфлікту. Форми макрополітичного врегулювання етнополітичних конфліктів. Насильницькі, примусові та консенсусні способи. Атериторіальні та територіальні методи. Стратегії етнополітичної деплуралізації. Геноцид. Депортації. Асиміляція. Інтеграція. Культурна автономія. Сецесія. Стратегії етнополітичної інженерії. Контроль (домінування).

Консоціація. Арбітраж. Регіональна автономія. Федералізація. Кантонізація.

Етнонаціональна політика України. Конституція України про консолідацію та розвиток української нації, забезпечення етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин України. Нормативні акти про регулювання етнонаціональних питань. Закон “Про мови в Українській РСР”. Декларація прав національностей України. Закон України “Про національні меншини в Україні”. Етнополітичні проблеми України. Російський етнополітичний фактор. Кримсько-татарська проблема.

Досвід Закарпатської області в сфері міжетнічного спілкування. Етнонаціональна та етномовна палітра Закарпаття. Національна освіта та медіа. Національно-культурні товариства краю. Еволюція політичного русинства. Угорський вектор етнополітичного життя краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні питання вітчизняної етнополітики : шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду / Н.В. Беліцер, С.В. Бугаєв, Я.О. Варивода та ін. – К. : Укр. незалежний центр політичних досліджень, 2004. – 312 с.
2. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Бенедикт Андерсон. – К. : Критика, 2001. – 272 с.
3. Антонюк О.В. Основи етнополітики : навчальний посібник / Олександр Васильович Антонюк. – К. : МАУП, 2005. – 432 с.
4. Варзар І.М. Політична етнологія як наука : історіологія, теорія, методологія, праксеологія / Іван Михайлович Варзар; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; Нац. акад. наук України. – К. : Школяр, 1994. – 224 с.
5. Винер Б.Е. Этничность : в поисках парадигмы изучения / Борис Ефимович Винер // Этнографическое обозрение. – 1998. – № 4. – С. 3 – 21.
6. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм : Пер. з англ. / Ернест Гелнер. – К. : Таксон, 2003. – 300 с.
7. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли / Сост. и общ. ред. А.И. Куркчи / Лев Николаевич Гумилев. – М. : «Институт ДИ-ДИК», 1997. – 640 с.
8. Етнонаціональна структура українського суспільства : довідник / В.Б. Євтух, В.П. Трощинський, К.Ю. Галушко та ін. – К. : Наук. думка, 2004. – 344 с.
9. Етнонаціональні процеси в Україні : історія та сучасність / За ред. В. Наулка. – К. : Голов. спеціалізована ред. літ. мовами нац. меншин України, 2001. – 424 с.
10. Етнополітична карта світу ХХІ століття [Жук П., Мазур Н., Соломонюк Р., Турчак Р.]. – Тернопіль : Мандрівець, 2000. – 240 с.
11. Закарпаття в етнополітичному вимірі. – К. : ПІЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. – 628 с.
12. Зварич І.Т. Етнополітика в Україні : регіональний контекст / Ігор Теодорович Зварич. – К. : Дельта, 2009. – 320 с.

13. Касьянов Г.В. Теорії нації та націоналізму: Монографія / Георгій Володимирович Касьянов. – К. : Либідь, 1999. – 352 с.
14. Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні : політологічний концепт / Віктор Олексійович Котигоренко. – К. : Світогляд, 2004. – 722 с.
15. Курас І.Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення / Іван Федорович Курас. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
16. Майборода О. “Політичне русинство”. Закарпатська версія периферійного націоналізму / Олександр Майборода. – К. : НаУКМА, 1999. – 25 с.
17. Мигович І.І. Закарпатський соціум: етнологічний аспект / І.І. Мигович, М.П. Макара. – Ужгород : Патент, 2000. – 160 с.
18. Націоналізм : Антологія / Упорядники О.Проценко, В.Лісовий. – К. : Смолоскип, 2000. – 869 с.
19. Національна ідентичність : Хрестоматія / Упоряд. Т.С. Воропай. – Харків : Крок, 2002. – 316 с.
20. Основи етнодержавознавства : Підручник / За ред. Ю.Римаренка. – К. : Либідь, 1997. – 656 с.
21. Ребет Л. Теорія нації / Репринтне вид. / Лев Ребет. – Львів, 1997. – 190 с.
22. Сміт Е. Націоналізм : теорія, ідеологія, історія / Ентоні Сміт. – К. : К.І.С., 2004. – 170 с.
23. Тишков В.А. Реквием по этносу : Исследования по социально-культурной антропологии / Валерий Александрович Тишков. – М. : Наука, 2003. – 544 с.
24. Українська політична нація : генеза, стан, перспективи : монографія / В.С. Крисаченко, М.Т. Степико, О.С. Власюк та ін. – К. : НІСД, 2004. – 648 с.
25. Хобсбаум Э. Нации и национализм после 1780 года / Пер. с англ. / Эрик Хобсбаум – СПб. : Алетейя, 1998. – 306 с.

ТЕМА 15. ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ І ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА

Політична свідомість: сутність, структура, типи. Когнітивний, емоційний та поведінковий елементи політичної свідомості. Теоретичний та емпіричний рівні політичної свідомості. Обумовленість політичної свідомості історичними, національними, соціально-економічними і культурними чинниками. Типи політичної свідомості в залежності від ідеалів і цінностей, характеру ставлення людини до держави. Авторитарна і демократична свідомість.

Політична культура як система поглядів, почуттів, цінностей та уявлень, що реалізуються в політичній діяльності та відносинах політичних суб'єктів. Етнонаціональна форма політичної культури. Її системний характер, включення народної (масової) і елітарної форм політичної культури.

Масова політична культура як психологія мас. Масова політична культура – участь громадян у політичному житті. Феномен масової політичної культури в умовах науково-технічного прогресу, модернізаційних процесів. Масова політична культура в політикумі

України. Елітарна форма політичної культури в історико-політичному аспекті. Змінність та однотипність цінностей елітарної культури в політичному житті (історична ретроспектива та сучасність). Особливості елітарної політичної культури в Україні.

Функції політичної культури. Пізнавальна функція. Ідентифікаційна функція. Орієнтаційна функція. Адаптаційно-виховна функція. Політична соціалізація. Регулятивно-нормативна функція. Інтегративна функція. Комунікативна функція. Забезпечення інтересів. Апологетична функція. Прогностична функція.

Запровадження терміну “політична культура” І.Гердером. Модерні концепції політичної культури. Психологічний підхід (Г.Алмонд, С.Верба та ін.). Комплексний підхід (Д.Мервік, Р.Такер, Л.Дітмер). Нормативне трактування політичної культури (Л.Пай, Д.Пол). Евристична концепція (С.Гантінгтон). Соціопсихологічний підхід (Р.Карр, Д.Гарднер, Ю.Тихомиров). Аксіологічне трактування політичної культури.

Проблема критеріїв типологізації політичної культури. “Чисті” типи політичної культури (Г.Алмонд, С.Верба). Патріархальна, підданська та активістська культури. Поєднання типів: патріархальний / підданський, підданський / активістський, патріархальний / активістський. Специфіка їхньої реалізації в рамках політичної системи.

Варіанти типологій політичної культури. Підданська та громадянська політична культура. Цілісна, домінуюча, дихотомізована та фрагментарна політичні культури. Консервативний, реформістський та революційний типи. Ринковий та бюрократичний (етатистський) типи політичної культури. Ліберально-демократична та тоталітарно-авторитарна політичні культури. Політичні субкультури. Регіональні, соціально-економічні, етнолінгвістичні, релігійні, вікові субкультури.

Історичні обставини формування політичної культури в Україні. Бездержавність. Розчленування української етнічної території. Денаціоналізація провідної еліти України. Регіональні відмінності політичної культури України. Пострадянський, постколоніальний характер політичної культури сучасної України. Проблеми подолання тоталітарно-авторитарної політичної культури.

Основні напрямки формування політичної культури в Україні. Формування науково-теоретичного рівня політичної культури. Складання основних рис демократичної політичної психології громадян України. Проблеми єдності Сходу і Заходу, символів

політичних цінностей, проектування перспектив суспільно-політичного майбуття української державності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бебик В. Наша політична культура // Політологічні читання. – 1992. – № 1.
2. Бебик В.М., Головатий М.Ф., Ребкало В.А. Політична культура сучасної молоді. – К., 1996.
3. Білий О. Машини спрощення (Соціальна уява і політична поведінка у пострадянській Україні) // Політична думка. – 2000. – № 2. – С. 50-58.
4. Боднар В. Політична і правова культура // Людина і суспільство. – Ужгород: Карпати, 1994.
5. Боднар В.Л. Політична культура як один із регуляторів суспільних відносин // Carpatica-Карпатика. Випуск 12. Проблеми вітчизняної та зарубіжної історії. – Ужгород: Колір принт, 2001. – С. 333-341.
6. Боднар В. Політична культура – регулятор суспільних відносин // Проблеми економічного та соціального розвитку регіону та практика наукового експерименту. – Ніредьгаза, 2004.
7. Боднар В.Л., Вегеш М.М. Роль засобів масової інформації в сучасній Україні: політологічний аспект // Carpatica-Карпатика. Випуск 12. Проблеми вітчизняної та зарубіжної історії. – Ужгород: Колір принт, 2001. – С. 342-345.
8. Гайворонюк Н. Культура в політиці: реалії та перспективи // Генеза. – 1994. – № 2.
9. Горностаева М.В. Миф и сказка как символические системы // Вестник Московского университета. Серия 18. Социология и политология. – 2001. – № 3. – С. 113-125.
10. Дем'яненко Б. Роль та місце кінематографу у цементуванні нацистського тоталітарного режиму // Нова політика. – 1998. – № 2 (16). – С. 37-40.
11. Дем'яненко Б., Дем'яненко В. Розвиток архітектури і образотворчого мистецтва в умовах тоталітаризму // Нова політика. – 2000. – № 3 (29). – С. 60-66.
12. Дем'яненко Б., Дем'яненко В. Формування апарату управління мистецтвом і художня політика класичних моделей тоталітаризму // Нова політика. – 1999. – № 6 (26). – С. 47-56.
13. Дем'яненко В. Ментальні характеристики політичної свідомості українців // Людина і політика. – 2001. – № 1 (13). – С. 93-100.
14. Діак І.В. Українське відродження чи нова русифікація? – К.: Гранослов, 2000. – 304 с.
15. Єшкілев В. Політично-культурна дихотомія України: постмодерністський аспект // Людина і політика. – 2001. – № 6 (18). – С. 140-147.
16. Звіркоvsька В. Парламентська культура в Україні: чинники, рівень і тенденції розвитку // Людина і політика. – 2001. – № 4 (16). – С. 115-127.
17. Зевина О., Макаренко Б. Политические субкультуры – далекие и близкие // Политика. – 2006. - №2(41).
18. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посібник. – К.: Заповіт, 1996. – 352 с.
19. Лассуэлл Г.Д. Психопатология и политика. Гл. VI. Политические агитаторы (предисловие Т.Н. Самсоновой) // Вестник Московского университета.

- Серия 18. Социология и политология. – 2001. – № 1. – С. 142-164; № 2. – С. 78-93.
20. Левенець Ю. Роль національного міфу у відродженні національної свідомості українського народу // Нова політика. – 2001. – № 2 (34). – С. 50-53.
 21. Лисий І. Менталітет і духовна культура українців // Філософ. і соціол. думка. – 1995. – №11-12. – С. 37-59.
 22. Литвиненко О. Масова свідомість: використання жорстких пропагандистських технологій у Російській Федерації (1985-1998 рр.) // Нова політика. – 1998. – № 4 (18). – С. 29-30.
 23. Лісовий В.С. Поняття політичної культури. Політична культура українців // Феномен української культури: Методологічні засади осмислення. – К., 1996.
 24. Лясота Л. Причини відтворення авторитарних цінностей в Україні // Нова політика. – 2001. – № 5 (37). – С. 55-59.
 25. Макаренко Е. Інформаційно-психологічний захист як чинник збереження політичної ментальності нації // Нова політика. – 1999. – № 2 (22). – С. 50-55.
 26. Матусевич В. Політична культура: теоретико-методологічні проблеми дослідження // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 4-5. – С. 5-20.
 27. Мисюров Д.А. Политическая символика: между идеологией и рекламой // Полис. – 1999. – № 1. – С. 168-174.
 28. Мігалікова С., Зубро Т. Сучасні дослідження європейських політичних культур // Нова політика. – 2002. – № 2. – С. 55-56.
 29. Мірчук І. Світогляд українського народу // Народна творчість та етнографія. – 1996. – №1. – С. 22-33.
 30. Мірчук І. Світогляд українського народу. Спроба характеристики // Генеза. – 1994. – № 2.
 31. Основи політичної науки / За ред. Б.Кухти. – Ч. 3. – Львів, 1998.
 32. Остапенко М. Політична свідомість студентської молоді в сучасній Україні // Нова політика. – 1999. – № 4 (24). – С. 28-32.
 33. Остапенко М. Політична соціалізація студентської молоді в Україні // Нова політика. – 1999. – № 6 (26). – С. 61-63.
 34. Пахльовська О. Україна: шлях до Європи... через Константинополь // Сучасність. – 1994. – №1. – С. 54-68; №2. – С. 101-116.
 35. Пахомов Ю. Політична культура посттоталітарної доби // Політологічні читання. – 1992. – № 2.
 36. Політична культура, ідеологія, психологія: Навч. посібн. / Бурдяк В.І., Ротар Н.Ю. – Чернівці: Рута, 2000. – 105 с.
 37. Політологія: Підручник / За ред. М.М. Вегеша. – 3-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008 (Бондар В. Політична свідомість, політична культура і політична соціалізація. – Розділ 4. – С. 252 – 264).
 38. Поліщук І. Ментальність українства: політичний аспект // Людина і політика. – 2001. – № 1 (13). – С. 86-92.
 39. Поліщук І. Синдром радянськості // Нова політика. – 2001. – № 3 (35). – С. 58-62.
 40. Поліщук І. Традиційні настанови політичної ментальності українства // Нова політика. – 2000. – № 5 (31). – С. 40-44.

41. Попович М.В. Національна культура і культура націй. – К., 1994.
42. Почепцов Г. Побудова іміджу як комунікативне програмування // Нова політика. – 1998. – № 5 (19). – С. 40-47.
43. Проскуріна О. Політична культура і соціальна дійсність // Нова політика. – 2000. – № 2 (28). – С. 63-65.
44. Проскуріна О. Політична культура і соціальна дійсність // Нова політика. – 2006. – №2 (41).
45. Проскуріна О.О. Формування політичної культури українського суспільства: проблеми і перспективи розвитку. Автореферат дис... канд. політ. наук. – К., 2001. – 20 с.
46. Рудакевич О. Ментальність і політична культура української нації // Розбудова держави. – 1995. – № 10. – С. 26-30.
47. Рудакевич О. Політична культура України: руйнація та шляхи відродження // Розбудова держави. – 1995. – № 1. – С. 15-20.
48. Рябов С. Основи політичної культури: виборчий процес // Розбудова держави. – 1997. – № 9. – С. 58-64; № 10. – С. 59-64; № 12. – С. 57-64; 1998. – № 1-2. – С. 115-125.
49. Скоблик Н.В. Перспективи розвитку політичної культури молоді у контексті сучасних українських вчених // Гуманітарна освіта: досвід і проблеми. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Трансформація гуманітарної освіти” (Ужгород, 25-27 травня 1998 року). – Ужгород: Гражда, 1999. – С. 555-565.
50. Соловйов О. Культура російської еліти: спокуса конституціоналізмом? // Політична думка. – 1999. – № 1-2. – С. 26-48.
51. Тархова Н. Вплив національного менталітету на формування політичної культури // Нова політика. – 2002. – № 2. – С. 52-54.
52. Тимошенко В. “Мы получили независимость без крови” // Мир за неделю. – 2000. – 22-29 января. – С. 5.
53. Туркова О. Тема політичної культури в “Листах до братів-хліборобів” В’ячеслава Липинського // Розбудова держави. – 1995. – № 10. – С. 55-59.
54. Фарукшин М.Х. Политическая культура общества // Социально-политические науки. – 1991. – № 4. – С. 103-112.
55. Хома Н.М. Політична культура молоді України. – Львів, 1997.
56. Цимбалістий В. Політична культура українців // Сучасність. – 1994. – № 3. – С. 94-105; № 4. – С. 77-90.
57. Шумілов О. Мовне питання та національна безпека // Розбудова держави. – 1997. – № 4. – С. 8-12.
58. Щербинина Н.Г. Архаика в российской политической культуре // Полис. – 1997. – № 5. – С. 127-139.
59. Politologie (red. J.Kroupa). – Брно, 1998, ч.5. – «Politicka kultura». – S. 39-47.

ТЕМА 16. ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ. ОСНОВНІ ІДЕЙНО-ПОЛІТИЧНІ ТЕЧІЇ СУЧАСНОСТІ

Поняття “політична ідеологія”. Ідеологія і політика як регулятори відносин між людьми. Структурні рівні ідеології (теоретико-концептуальний, програмно-політичний, актуалізований).

Типологія політичних ідеологій. Підходи до розуміння політичної ідеології (К.Маркс, В.Ленін, К.Манхейм, Л.Алтюссер, Р.Арон, М.Вебер, Т.Парсонс). Структурні елементи ідеології (політичні ідеї, теорії, цінності, ідеали, гасла, міфи, стереотипи). Місце політичної ідеології в структурі суспільної свідомості. Функції політичної ідеології.

Лібералізм: сутність, основні принципи. Витоки класичного лібералізму (вчення про суспільний договір та природні права людини). Еволюція лібералізму. Соціальний лібералізм. Сучасні теоретики лібералізму: М.Фрідман, Дж.Кейнс, Ф.Гаєк, Ф.Фукуяма. Ф.Фукуяма про всесвітню ліберальну революцію в роботі «Кінець історії»). Ліберальний інтернаціонал.

Становлення і розвиток консерватизму як ідейно-політичної течії. Основні ідеї, принципи та цінності консервативної ідеології. Неоконсерватизм. Сучасні напрямки консерватизму. Консерватизм в Україні (В.Липинський, С.Томашівський). Преспективи консерватизму в добу глобалізації. Консервативний інтернаціонал.

Комунізм. Соціалізм. Соціал-демократія. Становлення і розвиток ідеології комунізму. Економічна, соціальна та політична доктрина марксизму. Розвиток марксизму на сучасному етапі: “критичний напрям марксизму” (Ю.Габермас), марксистський структуралізм (Л.Алтюссер), аналітичний марксизм (А.Пшеворскі), фрейдомарксизм (Г.Маркузе). Комуністичний інтернаціонал. Комуністична ідеологія в Україні.

Розкол в робітничому класі в ХІХ ст. Опортунізм – основа соціал-демократичної ідеології. Відмінність між марксизмом і соціал-демократією. Цінності, ідеали, принципи соціал-демократичної ідеології. Соціал-демократія в Україні. Соціалістичний інтернаціонал.

Зародження фашизму як ідейно-політичної течії. Антигуманізм теорії і практики фашизму. Соціальна база фашистського руху. Психологічні та моральні причини підтримки фашизму. Італійський та німецький варіанти фашизму. Неофашизм у сучасному світі.

Становлення руху ненасильства. Ідеологи руху ненасильства (М.Ганді, М.Л.Кінг).

Ідеологія фемінізму. Витоки феміністичної ідеології. Основні теоретичні напрямки сучасного фемінізму. Ліберальний фемінізм. Марксистський (соціалістичний) фемінізм. Радикальний фемінізм. Чорний фемінізм. Держава і право в інтерпретації фемінізму.

Політична ідеологія в постіндустріальному суспільстві: зміна форм, перспективи розвитку. Деідеологізація суспільного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аваков А. Судьбы либерализма. – М., 2000.
2. Азаркин И. Этатистский либерализм эпохи великих реформ // Право и политика. – 2000. – № 9.
3. Артамонова Ю. Постмодерн или постмодернизация? (опыт концептуализации ценностных изменений) // Политическая наука. – 2001. – № 2.
4. Бабосов Е. Идеология в современном мире. – Минск, 1984.
5. Бауман З. Идеология в мире постмодерна // Политическая идеология в современном мире / Ред. О.Ю. Маликова. – М.: РАН ИНИОН, 2004.
6. Белл Д. Конец идеологии // Новое время. – 1990. – № 27.
7. Березняков Д.В. Политические идеологии современного мира. – Новосибирск: Сибирский уни-т потребительской кооперации, 2002.
8. Берк Е. Размышление о революции во Франции. – М., 1993.
9. Бессонов Б. Фашизм: идеология и политика. – М., 1985.
10. Борисова Т., Исакова И. Философия «зеленых». Возможные пути развития общества // США: экономика, политика, идеология. – 1991. – № 4. – С. 89-94.
11. Бузгалин А.В. В поисках социалистической альтернативы // Свободная мысль. – 1996. – № 2.
12. Воробьев Н.Г. Современные политические идеологии. – М.: Моск. Гос. У-т культуры и искусства, 2002.
13. Воронкова В.Г., Ясыр Н.Д. Зарождение и эволюция либерализма в Украине в XIX – XX веке. – Донецк, 1993.
14. Гавриленко І. Чи потрібна державі ідеологія // Віче. – 1996. – № 4.
15. Галкин А. Германский фашизм. – М., 1989.
16. Галкин А. Фашизм – его сущность, корни, признаки и формы правления // Полис. – 1995. – № 2.
17. Галкин А., Рахшмир П. Консерватизм в прошлом и настоящем: о социальных корнях консервативной волны. – М., 1987.
18. Гарбузов В. Консерватизм: понятие и типология // Политические исследования. – 1995. – № 4.
19. Гелей С. Консерватизм у політичній практиці сучасної України // Українські варіанти. – 1998. – № 1.
20. Голобуцький О., Кулик В. Консерватизм – ідеологія порядку, стабільності і добробуту. – К., 1995.
21. Гордієнко М. Творчий потенціал консервативної орієнтації // Віче. – 1998. – № 1.
22. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз. – К.: Знання України, 2002.
23. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – Львів, 1991.
24. Донцов Д. Націоналізм. – Львів, 1996.
25. Еко У. Ур-Фашизм // Сучасність. – 1996. – № 5.
26. Желев Ж. Фашизм. Документальне дослідження німецького, італійського та іспанського фашизму // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – № 1.
27. Звелев В. Истоки сталинизма. – М., 1990.
28. Заболоцький В. Базисна тріада метаідеології: ліберальна складова // Людина і політика. – 2001. - №4. – С.141.

29. Капустин Б. Три рассуждения о либерализме и либерализмах // Полис. – 1994. – № 3.
30. Кирилук Ф. Філософія політичної ідеології. – К.: ЦУЛ, 2009. – 516 с.
31. Колодій А. Демократичний націоналізм і лібералізм про права нації і права особи // Українські варіанти. – 1997. – № 2.
32. Консерватизм как течение общественной мысли и фактор общественного развития // Полис. – 1995. – № 4.
33. Консерватизм. Антологія. – К., 1998.
34. Консерватизм: понятие и типология (историографический обзор) // Полис. – 1995. – № 4.
35. Концептуальні виміри екологічної свідомості. – К.: ПАРАПАН, 2003.
36. Кочан Н. Релігія як ідеологія в сучасному українському суспільстві // Релігія і суспільство в Україні: фактори змін. – К.: Громадсько-політичне видання, 1998.
37. Крисаченко В.С. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи. – К., 2004.
38. Куди йдемо? Матеріали науково-практичної конференції “Ідеологія та ідейно-політичні засади державного будівництва в Україні” / За ред. М.І.Михальченка, Б.І.Корольова. – К., 1993.
39. Кузнецов В.Н. Российская идеология 21: Опыт социологического исследования формирования российской идеологии XXI в. – М.: Книга и бизнес, 2004.
40. Либерализм и демократия (монотематический номер) // Полис. – 1994. – № 3.
41. Лисяк-Рудницький І. Інтелектуальні початки нової України. Консерватизм. Націоналізм. Правопорядок і революція // Політологічні читання. – 1993. – № 4.
42. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: В 2-х томах. – К., 1994.
43. Лібералізм. Антологія. – К., 2002.
44. Майер Т. Демократический социализм – социальная демократия. – К., 2000.
45. Макаренко В. Главные идеологии современности. – Ростов-на-Дону, 2000.
46. Мамут А. Этатизм и анархизм как тип политического сознания. – М., 1989.
47. Мигул І. Політичні ідеології: порівняльний аналіз. – К., 1997.
48. Мийон-Дельсон Ш. Политические идеи XX века. – М., 1995.
49. Миклащук І.М. Проблема становлення ідеології і програмовій і практичній діяльності українських політичних партій // Віче. – 2008. – <http://www.viche.info>.
50. Михальченко Н. Чи можлива інтегративна ідеологія в Україні? // Соціологія: теорія, метод, маркетинг. – 1998.
51. Міщенко М. Особливості сприйняття ідеології прихильниками різних політичних течій // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. – № 3.
52. Націоналізм: Антологія. – К., 2000.
53. Орлов Б. Социал-демократия Запада: ценности и ориентиры // Диалог. – 1990. – № 12.
54. Павличко С. Фемінізм. – К.: Основи, 2002.
55. Попович М., Фінько А. Українські ліберали // Сучасність. – 1993. – № 11.
56. Рікер П. Ідеологія і утопія. – К.: Дух і література, 2005.
57. Розумний М.М. Ідея і нація в інформаційну епоху. – Харків: Майдан, 2006.

58. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки. – К.: Основи, 1998.
59. Скиба В.Й. Консерватизм – не лайливе слово // Віче. – 1993. – №4.
60. Современная социал-демократия: Словарь-справочник. – М., 1990.
61. Современный консерватизм. – М., 1994.
62. Соргин В.В. Либерализм Запада XVII – XX веков. – М., 1995.
63. Стоянович С. Коммунизм и противоречия между демократией и капитализмом // Полис. – 1996. – № 1.
64. Тольпыго А.К. Украинские политические идеологии // Полис. – 1994. – №1.
65. Томенко М. Штрихи до історії ліберальних ідей в Україні // Політична думка. – 1996. – № 1.
66. Хилько М.І. Екологізація – нова парадигма сучасної політики. – К., 2007.
67. Чалікова В. Ліберали, ліберальне, лібералізм // Сучасність. – 1993. – № 11.
68. Штика О. Ідеологія та держава // Політологічні читання. – 1995. – №2.

ТЕМА 17. ПОЛІТИКА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Поняття і політична спрямованість засобів масової інформації. Ранні роки дослідження ролі ЗМІ в політиці (У.Ліппман, К.Ховланд). Період класичних досліджень ЗМІ. Традиції вивчення ролі засобів масової інформації в електоральних процесах (П.Лазарсфельд, А.Кемпбел, У.Міллер, Г.Гурин). Сучасні дослідження політичної спрямованості ЗМІ (М.Маккомбсон, Д.Шо, С.Янгар, Е.Ноель-Нойман, Дж.Зеллер, С.Ленарт, М.Харроп).

Роль засобів масової інформації й сучасних політичних технологій у формуванні громадської думки та іміджу політичного лідера. „Четверта влада” – інформаційна влада. Закономірності засобів масової інформації як важливого політичного інституту суспільства. Паблік-рілейшнз у сучасному суспільстві. Характерні риси, форми і методи діяльності засобів масової інформації.

Функції засобів масової інформації в політичному житті суспільства (інформаційна, освітня, мобілізаційна та ін.). Функція „антени”, „посилувача”, „фокусу”, „призми”, „луни”.

Політика засобів масової інформації як інструмент політичного маркетингу. Роль і місце ЗМІ в системі внутрішньополітичної та зовнішньополітичної діяльності. Стереотипи і нові принципи взаємодії ЗМІ і політичної влади. Незалежні ЗМІ. Провладні й опозиційні засоби масової інформації.

Теоретичні моделі взаємодії засобів масової інформації та громадської думки в політичній науці. Поняття політичної комунікації. Наукові школи теорії політичної комунікації (кібернетичний підхід (К.Дойч), структурно-функціональний аналіз (Г.Алмонд, Дж.Коулман)). Дослідження пропаганди. Моделі політичної комунікації (модель Ж.-М.Коттре, модель К.Сайнне).

Функції політичної комунікації по відношенню до політичної системи і громадянського суспільства. Засоби політичної комунікації. Медіапланування.

Політичне маніпулювання. Зростання впливу засобів масової інформації на всі сфери життя і поведінку людини. Способи політичного маніпулювання. Журналістика як політична діяльність. Політична публіцистика як засіб впливу на свідомість громадян. Засоби масової інформації і проблема формування суспільної свідомості, політичної культури людей. Неформальні засоби політичної комунікації.

Особливості функціонування інституту засобів масової інформації в сучасній Україні. Роль української системи ЗМІ в політичному житті країни. Українська журналістика як політична діяльність і кар'єра. Участь вітчизняних ЗМІ у формуванні громадянського суспільства та демократизації. Діяльність специфічних суб'єктів масового інформативного процесу – інформаційних агентств.

Плюралізм як вияв незалежності журналістики. Свобода слова в Україні. Закон України „Про інформацію”, „Про друковані ЗМІ”, „Про радіо і телебачення”, міжнародні договори у сфері свободи слова та інформації, ратифіковані Україною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бебик В., Сидоренко О. Засоби масової інформації посткомуністичної України. – К., 1996.
2. Бідзіля Ю. Преса Закарпаття ХІХ-ХХ століть: Посібник для журналістів. – Ужгород, 2001.
3. Боднар В.Л., Вегеш М.М. Роль засобів масової інформації в сучасній Україні: політологічний аспект // Carpatica – Карпатика. Вип.12. Проблеми вітчизняної та зарубіжної історії. – Ужгород, 2001. – С. 342-346.
4. Власенко Н., Зорько С., Сиротич М. Україна на шляху до інформаційного суспільства: проблеми та здобутки. – К., 1995.
5. Гаджиев К.С. Средства массовой информации и политика / Вестник МГУ. Серия 18. Социология и политология. – 1995. – №1.
6. Доценко Е. Психология манипуляции. – М., 1996.
7. Журналистика и политика. – М., 1987.
8. Журналістика в умовах гласності. – К., 1991.
9. Землянова Л. Американская коммуникативистика. – М., 1995.
10. ЗМІ та вибори Президента – 2004: правове регулювання –2004: правове регулювання діяльності. – К.: Геопринт, 2003. – 153 с.
11. Кацавцева С. Політична комунікація: проблеми, очікування, можливості // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – №1. – С. 101-108.
12. Королько В. Основи публік-релейшинз. – К., 1997.

13. Королько В. Політична реклама: уроки виборів, проблеми // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 6.
14. Костенко Н., Макеєв С. Вибори і медіа: легалізуючи публічну сферу // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999. – № 1.
15. Крос. К., Гекеш Р. Політична комунікація і висвітлення новин у демократичних суспільствах: Перспективи конкуренції. – К., 2000. – 142 с.
16. Ляпина Т.В. Политическая реклама. – К., 2000.
17. Мас-медіа України: Довідник. – К., 1995.
18. Медіа Бізнес. Громадськість. Влада: взаємодія на шляху до євроінтеграції. – Т.:ТІСІТ, 2003 – 265 с.
19. Міцкевич Е., Файєрстоун Ч. Телебачення і вибори. – К., 1994.
20. Нахапетов В. Участь місцевого телебачення у виборчих компаніях. – О., 2000. – 142с.
21. Ольшанский Д. Массовые настроения в политике. – М., 1995.
22. Основні особливості діяльності ЗМІ в Україні. Медіа і вибори 2002 року. – К., 2002.
23. Почепцов Г. Паблік рилейшз. – М., 1998.
24. Почепцов Г. Проблеми мас-медіа // Політична думка. – 1994. – №1.
25. Почепцов Г. Теорія комунікації. – К., 1996.
26. Почепцова А. Телевізійна політична реклама-98 // Нова політика. – 1998. – № 3.
27. Реклама: внушение и манипуляция. Медиа-ориентированный подход. – Самара: Издательский Дом «Бахрах-М», 2001. – 752 с.
28. Ресурси журналістського слова. – К., 1991.
29. Слюсаревський М., Федоришин О., Царюк Л. Деякі аспекти використання листівок у передвиборчій агітації // Філософська і соціологічна думка. – 1992. – № 1.
30. Современные политические мифологии: содержание и механизмы функционирования. – М., 1996.
31. Соловьев А.И., Решетков К.И. Политическая реклама в коммуникативной стратегии государства // Вестник Московского государственного университета. Серия 12. Политические науки. – 1999. – № 3.
32. Терлецька І. Політична реклама. – Д., 2002. – 47с.
33. Требін М. Інформаційне суспільство. Війни нової епохи // Віче. – 2002. – № 4. – С. 64 –68.
34. Українські мас-медіа та свобода інформації // Політична думка. – 1994. – № 4.
35. Флор О. Україна в світовому інформаційному просторі. – К., 2001. – Вид. 28. – Ч. III. – С.53-65.
36. Фролов П. Роль ЗМІ у формуванні іміджу політика // Українські варіанти. – 1998. – № 1.
37. Чайка В. Засоби масової інформації. Соціально-філософські аспекти // Філософська думка. –2001. – № 2. – С. 124-131.
38. Чалий С. Мас-медіа в Україні: між державою й олігархами // Сучасність. – 2002. –№ 3. – С. 91-98.
39. Чиж І. Роздержавлення ЗМІ: проблеми і перспективи // Віче. – 1999. – № 1.
40. Шахтемірова О. Засоби масової інформації та політичні орієнтації громадян України // Нова політика. – 1999. – № 2.

41. Шкляр В. Політика и средства массовой информации. – Одесса, 1990.

ТЕМА 18. ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ І КРИЗИ В СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ

Політичні конфлікти: сутність, структура, причини виникнення. Структура політичного конфлікту: суб'єкти конфлікту (індивіди, політичні угруповання, гілки влади, держави), предмет конфлікту (владні відносини), об'єкт конфлікту (влада, матеріальні цінності, привілеї тощо), конфліктна свідомість, конфліктна поведінка.

Причини виникнення та ескалації політичних конфліктів. Об'єктивні та суб'єктивні причини.

Основні функції політичних конфліктів. Конструктивні, деструктивні, дуалістичні функції. Конструктивні функції (діагностична, регулююча, оновлююча, вдосконалююча, перетворююча та ін.). Деструктивні функції (те, що призводить до наступних наслідків: породження насильства, знищення матеріальних цінностей, загибель людей тощо). Дуалістичні функції (дестабілізуючо-стабілізуюча, деструктивно-конструктивна, делегітимізуючо-легітимізуюча та ін.).

Стадії політичного конфлікту: 1) передконфліктна (латентна) стадія (народження конфліктної ситуації та інциденту); 2) конфліктна стадія (пряма конфронтація та ескалація конфлікту); 3) стадія врегулювання конфлікту (пошук компромісу та досягнення консенсусу); 4) післяконфліктна стадія (часткова повна нормалізація відносин).

Типологія політичних конфліктів. Основні критерії типологізації. Сфера прояви (соціальні, економічні, політичні, етнополітичні, ідеологічні і т.д.). Джерела виникнення (конфлікти інтересів, конфлікти цінностей, конфлікти ідентифікації). Характер походження (реальні, вигадані, спровоковані, випадкові). Часовий критерій (миттєві, короткотривалі, середньотривалі, довготривалі). Географічний критерій (локальні, регіональні, континентальні, глобальні). Ступінь прояву (приховані, латентні та відкриті). Характер перебігу (керовані, некеровані). Соціальні наслідки (конструктивні, деструктивні, конструктивно-деструктивні). Масштабність проявів (зовнішньополітичні та внутрішньополітичні).

Міжнародні конфлікти: мирне співіснування, міжнародна криза, війна.

Внутрішньополітичні конфлікти: путчі, заколоти, перевороти, акції громадської непокори, повстання, громадянська війна, соціально-політична революція.

Управління політичними конфліктами. Залежність врегулювання конфлікту від поведінкових стратегій їх учасників. Типи стратегій: 1) “яструба” (модель суперництва); 2) “страуса” (модель протистояння і конфронтації); 3) “голуба” (модель пристосування); “сови” (модель співпраці); “синиці” (модель політичного компромісу).

Процес конструктивного управління конфліктами: 1) прогнозування конфліктів; 2) запобігання ескалації конфліктів та їх стимулювання; 3) врегулювання конфліктів; 4) розв’язання конфліктів.

Конфліктний потенціал українського суспільства. Основні причини політичних конфліктів в Україні. “Помаранчева революція” як приклад політичного конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анцупов А., Мальшев А. Введение в конфликтологию. – Ужгород, 1995.
2. Анцупов А. Конфликтология в схемах. – М. - К., 2006.
3. Бабосов Е.М. Конфликтология. – Минск: Тетра Системс, 2000.
4. Бекешкіна І.Е. Конфліктологічний підхід до сучасної ситуації в Україні. – К., 1994.
5. Боднар В.Л. Національні конфлікти і шляхи їх вирішення // Міжетнічні відносини на Закарпатті: стан, тенденції і шляхи поліпшення: Матеріали науково-практичної конференції / Під загальною редакцією П.В. Токаря. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2001. – С. 64-68.
6. Боднар В.Л. Про деякі особливості конфліктів у національному питанні // Матеріали науково-практичної конференції “Державне регулювання міжетнічних відносин в Закарпатті”. – Ужгород: Патент, 1997. – С. 58-62.
7. Глухова А. Политические конфликты: основания, типология, динамика. – М.: Эдиториал, 2001.
8. Глухова А.В. Типология политических конфликтов. – М., 1997.
9. Демони миру та боги війни: Соціальні конфлікти посткомуністичної доби. – К.: Політична думка, 1997. – 508 с.
10. Запрудский Ю. Социальный конфликт. – Ростов-на-Дону: Ростовский ун-т, 1992.
11. Здравомыслов А.Г. Социология конфликта. – М.: Аспект Прес, 1995.
12. Зайцев А.К. Социальный конфликт. – М., 2000. – 464 с.
13. Зеркин Д.П. Основы конфликтологии. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998.
14. Иванов В., Смолянский В. Конфликты и конфликтология. – М., 1994.
15. Каракурт Т. Межнациональные конфликты. – Фонд Ф.Эберта, 1996.
16. Качанова И.М. Конфликт: за или против. – М., 1978.
17. Козер Л. Функции социального конфликта. – М.: Идея-пресс, 2000.

18. Коляденко В. Технології регулювання конфліктів // Нова політика. – 1997. – № 5.
19. Конфликтология / Под ред. А.Кармина. – СПб.: Лань, 2001.
20. Конфликтология / За ред. Л.Герасіної і М.Панова. – Харків: Право, 2002.
21. Краснов Б. Конфликты в обществе // Социально-политический журнал. – 1992. – № 7.
22. Кульчар К. Политический конфликт // Политология вчера и сегодня. – М., 1991. – Вып. 3.
23. Лебедева М.М. Политическое урегулирование конфликтов: подходы, решения, технологии. – М.: Аспект-Пресс, 1997. – 272 с.
24. Лебедева М.М. Трудный путь урегулирования конфликтов // Вестник МГУ. Серия 18. Социология и политология. – 1996. – №2.
25. Мацієвський Ю. Деякі проблеми теорії конфліктів та насильства // Генеза. – 1995. – № 3.
26. Нагаєв В. Конфліктологія (модульний варіант). – К., 2004.
27. Небоженко В.С. Соціальна напруженість і конфлікти в українському суспільстві. – К., 1994.
28. Павловський М. Конфлікти та консенсус в українській політиці // Нова політика. – 1999. – № 1.
29. Претериус Р. Концепция конфликта // Полис. – 1991. – № 5.
30. Пойченко А.М., Бекешкіна І.Е., Хворостяний О.І. Конфлікт у політичному житті сучасної України: теорія і технологія розв'язання: Навч. посібник. – Київ: Вид-во УАДУ, 1997. – 96 с.
31. Політологія (за заг. ред. В.Крем'я). – Київ, 2002. – С.584–613; розд. «Політичні конфлікти і кризи».
32. Примуш М. Конфліктологія. – К., 2006.
33. Райнет П. Теория конфликта // Полис. – 1991. – № 5.
34. Рубин Дж., Пруйт Д., Ким С.Х. Социальный конфликт. – М.: Олма-Пресс, 2001.
35. Социальные конфликты в трансформирующихся обществах. – М.: РАН, 1996.
36. Телешун С. Поверхи і підвалини конфліктів // Віче. – 1996. – № 6.
37. Тернер Д. Структура социологической теории. – М.: Прогресс, 1985.
38. Тимофеева Л. Политический конфликт. – М., 2006.
39. Токар П. Конфліктологія: Курс лекцій. – Ужгород, 2001.
40. Томенко М. Реальні та удавані конфлікти в державній владі // Політична думка. – 1997. – № 1.
41. Фельдман Д.И. Политология конфликта. – М., 1998. – 199 с.
42. David R. Politologie (IV vydani). – Olomouc, 2002; X., 6 «Mirová řešení konfliktu».
43. Dudinska I. Nekolko poznámok k fenoménu fundamentalizmu // Ideologie na Prahu III. – Tisicročia. Presov, 2001.

ТЕМА 19. ВИБОРЧІ СИСТЕМИ І ПРОЦЕСИ

Первісна демократія як форма прямого волевиявлення громадян. Представницьке народоправство в Стародавній Греції та Римі. Виборчі посади в Греції і Римі та особливості голосування.

Виборність та колегіальність за доби Середньовіччя. Витоки місцевого самоврядування, вибори в середньовічних містах. Магдебургське право. Виникнення перших європейських парламентів та вибори до них. Становлення інституту виборів в епоху Нового часу. Перший швейцарський референдум (1449 р.). Віче за часів Київської Русі. Вибори в Козацькій державі. Старшинська Рада. Галицький сейм. Вибори радянської доби.

Функції виборів у демократичному суспільстві. Організація і призначення виборів. Види виборів. Виборче право. Виборчий ценз. Виборча кампанія. Виборчий округ. Виборчі комісії: Центральна виборча комісія (ЦВК), окружні виборчі комісії, дільничні виборчі комісії. Реєстрація і складання списків виборців. Висування і реєстрація кандидатів. Передвиборча пропаганда і агітація. Фінансування виборчої кампанії. Правові обмеження в фінансуванні виборчої кампанії та проведенні агітації і пропаганди.

Голосування. Вимоги виборчих законів щодо голосування. Підрахунок голосів. Результати виборів. Повторне голосування.

Поняття "виборча система". Основні види виборчих систем: мажоритарна, пропорційна, змішана, куріальна виборчі системи.

Сутність мажоритарної виборчої системи. Одномандатні, багатомандатні й преференційні мажоритарні системи. Мажоритарні системи абсолютної і відносної більшості. Основні переваги та вади мажоритарної виборчої системи.

Сутність пропорційних виборчих систем. Партійність виборів. Різновиди партійних списків. Специфіка виборчих округів. Виборча квота.

Змішані виборчі системи як специфічна комбінація елементів пропорційної та мажоритарної систем.

Куріальні виборчі системи і проблема забезпечення представництва в парламенті нечисленним етнічним та ін. соціальним групам.

Характеристика українського електорального досвіду. Виборча система України. Закони України "Про вибори Президента України" та "Про вибори народних депутатів України".

Вибори до місцевих органів влади – основа місцевого самоврядування, демократії на місцях. Модель місцевого самоврядування в Україні і вибори місцевих органів влади. Загальна характеристика Закону Україна "Про вибори депутатів місцевих рад та селищних, сільських, міських голів".

Референдуми та плебісцити як всенародне голосування з приводу конкретних питань загальнонаціонального значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаменко А. Парламентські електоральні цикли. Випробування виборчого законодавства // Віче. – 2004. – №4 (145). – С. 5 – 8.
2. Білоус А.О. Виборча система України: проблеми і перспективи розвитку // Політологічні читання. – 1992. – № 1.
3. Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна. – К.: Асоціація молодих українських політологів і політиків, 1997.
4. Білоус А.О. Пропорційні вибори в Україні: ілюзії чи реалії // Нова політика. – 2001. – № 1. – С. 2-6.
5. Вегеш М., Остапець Ю. Регіональні особливості електорального процесу в Закарпатській області 1991-2002 рр. // Регіональні студії. – 2002. – № 5. – С. 76-85.
6. Вибори в Україні. – К., 1998.
7. Вибори і референдуми в Україні: проблеми теорії і практики: Збірник. – К.: Центральна виборча комісія, 2001.
8. Виборчий процес в Україні: політико-правові аспекти та регіональні особливості / Укл. Романюк А., Скочиляс Л. – Львів, 2006. – 202 с.
9. Вишняк О. Електоральна соціологія: історія, теорії, методи. – Київ: ЗАТ "Віпол", 2000. – 310 с.
10. Выборы во всем мире: Электоральная свобода и общественный прогресс: Энциклопедический справочник / Алексей Алексеевич Танин-Львов (авт.-сост.). – М. : РОССПЭН, 2001. – 1112с.
11. Гавриленко І., Литвин А. Вибори як суспільно-історична ситуація: теоретичні моделі виборчого процесу // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. – №3. – С.119 – 129.
12. Гельман В.Я. Избирательные кампании в России: испытание электоральной формулы // Полис. – 1996. – №2. – С.84 – 100.
13. Голосов Г.В. Пределы электоральной инженерии: «смешанные несвязанные» избирательные системы в новых демократиях // Полис. – 1997, №3. – С. 102 – 113.
14. Дешко Т. Пропорційна виборча система в Україні: передумови запровадження та основні характеристики // Віче. – 2005. – № 7/8 (160-161). – С. 118 – 122.
15. Ковач Ю., Остапець Ю. Виборча система України: етапи становлення // Carpatica – Карпатика. – Випуск 16. Політичні партії і вибори в Україні та країнах Центральної та Південно-Східної Європи. – Ужгород, 2002. – С. 197-206.
16. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
17. Корнієнко М.І. Виборче законодавство для органів місцевого самоврядування // Політологічний вісник. Випуск 1. – К., 1993.
18. Лавринович О. Проблема недійсності виборів // Право України. – 2000. – № 6.
19. Мазур О. Виборча система України: у пошуках оптимального варіанту // Нова політика. – 2001. – № 1.
20. Малкин Е., Сучков Е. Основы избирательных технологий. – М., 2002 – 462 с.
21. Надаис А. Выбор избирательных систем // Полис. – 1993. – №3. – С.70–79.

22. Наполитан Дж. Электоральная игра (Серия “Мировой бестселлер в политическом консультировании”). – М., 2002. – 400 с.
23. Остапець Ю.О. Електорат Закарпатської області: соціально-демографічні ознаки, рівень політичної культури, ціннісні орієнтації // *Carpatica – Карпатика*. Випуск 28. Актуальні проблеми політичної історії та духовності Закарпаття. – Ужгород, 2003. – С. 133-145.
24. Остапець Ю.О. Електоральна поведінка: сутність та основні теоретико-методологічні підходи до її вивчення // *Carpatica – Карпатика*. Випуск 12. Проблеми вітчизняної та зарубіжної історії. – Ужгород, 2001. – С. 303-333.
25. Остапець Ю., Токар М. Закарпаття через призму політичних виборів: Монографія / Серія «*Studia Regionalistika*»; НДІ політичної регіоналістики; ДВНЗ «Ужгородський університет». – Ужгород: Видавництво “Карпати», 2009. – 408 с.
26. Первый электоральный цикл в России (1993-1996). / Общ. ред.: В.Я. Гельман, Г.В. Голосов, Е.Ю. Мелешкина. – М.: Весь Мир, 2000. – 248 с.
27. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 18 жовтня 2001 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2001. – № 51-52.
28. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 18 листопада 1993 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1993. – № 48.
29. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 24 вересня 1997 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1997. – № 43.
30. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 року // *Відомості Верховної Ради України*. – 1999. – № 4.
31. Про затвердження заходів щодо реалізації Концепції підвищення правової культури учасників виборчого процесу та референдумів в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2001 р. // *Офіційний вісник України*. – 2001. – № 5.
32. Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 17 грудня 1997р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 1998. – № 5.
33. Проблемы общественного контроля за голосованием в избирательных кампаниях // *Политический маркетинг*. – 1993. – С. 33-37.
34. Рибачук М.Ф., Шкляр Л.Є., Довгош О.Н. Еволюція виборчих систем в Україні: досвід, проблеми та перспективи розвитку // *Вибори і референдуми в Україні: проблеми теорії і практики*. Збірник / Редколегія: Рябець М.М.(голова) та інші. – К.: ЦВК, 2001.
35. Романюк А., Шведа Ю. Партії та електоральна політика / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка ; Центр політичних досліджень. – Л.: ЦПД «Астролябія», 2005. – 366 с.
36. Рябець М.М. Актуальні проблеми становлення і вдосконалення виборчого законодавства в Україні за роки незалежності // *Вибори і референдуми в Україні: проблеми теорії і практики*. Збірник / Редколегія: Рябець М.М. (голова) та інші. – К.: ЦВК, 2001. – С. 17-18.
37. Сморгун Л. Современная сравнительная политология. Учебник. – М., 2002. – 472 с.
38. Современные избирательные системы: Вып. 1: Великобритания, Канада, Мексика, Польша / Д.В. Лафитский, Н.М. Касаткина, А.Г. Орлов, Н.Ю. Трещетенкова; Центральная избирательная комиссия Российской Федерации. РЦОИТ при ЦИК России. М.: Норма, 2006. – 496 с.

39. Ставнійчук М.І. Законодавство про вибори народних депутатів України: актуальні проблеми теорії і практики: Монографія. – К.: Факт, 2001. – 156 с.
40. Телятник Л. Політична активність громадян та вдосконалення виборчого законодавства // Право України. – 1997. – № 12.
41. Тодыка Ю.Н., Яворский В.Д. Выборы народных депутатов Украины: конституционно-правовой аспект. – Х.: Факт, 1998. – 234 с.
42. Томенко М. Підсумки парламентських виборів в Україні // Політична думка. – 1998. – № 2. – С. 107-120.
43. Таагепера Р., Шугарт М.С. Описание избирательных систем // Полис. – 1997. – №3. – С. 114-136.
44. Школьников А. Яка система формування парламенту потрібна для України // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. – №2. – С.132–139.
45. Яргомская Н.Б. Избирательная система // Полис. – 2000. – №2. – С.95–98.

ТЕМА 20. СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС. СИСТЕМА МІЖНАРОДНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН

Міжнародні відносини як цілісна система, місце в ній політичних відносин. Сутність міжнародних відносин: основні підходи (політичний реалізм і політичний ідеалізм). Міжнародні відносини як система (системний підхід). Основні принципи міжнародних відносин: право і сила. Різні види міжнародних відносин: дипломатичні, військово-політичні, економічні, гуманітарні, ідеологічні, правові, екологічні та інші. Рівні міжнародних відносин: глобальний, регіональний, субрегіональний, локальний. Основні учасники міжнародних відносин: держава, ТНК, етнічні та соціальні групи, суспільно-політичні рухи, окремі особи.

Виникнення міжнародної політики. Міжнародна (світова) політика і світовий політичний процес: сутність понять. Основні форми взаємодії на міжнародній арені: співпраця, суперництво і конфлікт. Стратегічне партнерство як форма міжнародних політичних відносин. Основні суб'єкти міжнародної політики на початку ХХІ ст. Тенденції розвитку світової політики: еволюційні та революційні тенденції; впорядкованість та спонтанність світового розвитку; демократизація та забезпечення політичного плюралізму, гуманізація міжнародних відносин і людський вимір міжнародних відносин. Новий світовий порядок як гармонізація інтересів у сфері світової політики.

Процес формування та механізм зовнішньої політики держав. Міжнародне право. Поняття і сутність зовнішньої політики, її історична еволюція. Національний інтерес як основа формування зовнішньої політики держави. Цілі та принципи зовнішньої політики. Базові форми зовнішньої політики: активна, пасивна, агресивна,

консервативна. Державні інститути, які беруть участь у формуванні та реалізації зовнішньої політики держави. Зовнішньополітична стратегія і тактика. Функції дипломатичних представництв держави.

Виникнення та еволюція міжнародного права. Сутність міжнародного права і роль у міжнародних відносинах. Поділ міжнародного права на публічне та приватне. Основні принципи і норми сучасного міжнародного публічного права. Статут ООН як базовий міжнародно-правовий міждержавний документ.

Міжнародні організації: сутність та типологія. Історія виникнення перших міжнародних організацій. Сутність та сучасна роль міжнародних організацій у міжнародних відносинах. Базові типи міжнародних організацій (за критерієм членства): міждержавні, недержавні та змішані. Типологія міжнародних організацій за географічним охопленням: глобальні, регіональні і субрегіональні. Типологія міжнародних організацій за компетенцією: універсальні та спеціальні. Типологія міжнародних організацій за характером повноважень: міжнаціональні і наднаціональні. Типологія міжнародних організацій за порядком вступу: відкриті та закриті.

Принципи функціонування і структура ООН як глобальної міжнародної політичної організації. Інші глобальні міжнародні організації: Світовий банк (СБ), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світова організація торгівлі (СОТ) та інші. Напрямки діяльності регіональних організацій (на прикладі Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Ради Європи, НАТО) та субрегіональних об'єднань (на прикладі ГУАМ, Вишеградської четвірки).

Глобальні проблеми сучасної цивілізації та шляхи їх вирішення. Причини виникнення та сутність поняття “глобальні проблеми”: різні підходи. Зміни у системі міжнародних відносин наприкінці ХХ ст. Глобальні проблеми як прояви кризи сучасної цивілізації. Різні підходи до типологізації глобальних проблем людства. Інтернаціональні світові проблеми. Глобальні проблеми взаємовідносин особи та суспільства. Глобальні проблеми взаємодії людини та природи.

Політичні аспекти існування та вирішення глобальних проблем: виникнення політичної глобалістики як напряму політології. Основні підходи до вирішення глобальних проблем: політичний реалізм та політичний ідеалізм. Обґрунтування ролі держав і міжнародних організацій у вирішенні глобальних проблем. Проблема становлення “нового світового порядку” як моделі вирішення глобальних проблем людства.

Міжнародний тероризм: сутність, типологія та шляхи боротьби з його проявами. Історичні аспекти виникнення тероризму. Поняття та сутність міжнародного тероризму. Основні категорії: тероризм, терористичний акт, терорист, терористичне угруповання, терористична діяльність. Класифікація тероризму: державний та опозиційний; соціальний, націоналістичний, релігійний, бандитський; наземний, повітряний, морський, космічний та комп'ютерний. Лівий тероризм. Ультраправий тероризм. Націоналістичний тероризм. Ісламський тероризм. Основні засади боротьби з проявами міжнародного тероризму. Закон України “Про боротьбу з тероризмом”.

Україна у системі міжнародних відносин та її місце в сучасному геополітичному просторі. Основні напрямки та пріоритети зовнішньої політики України. Зміна середовища та поля діяльності для зовнішньої політики та дипломатії України з набуттям нею державного суверенітету. Міжнародне визнання незалежної держави України. Геополітичне розташування України. Формування концепції зовнішньополітичної діяльності України: Постанова Верховної Ради України “Про основні напрямки зовнішньої політики України” (липень 1993 р.). Конституція України – правова основа зовнішньополітичного курсу держави. Стратегічні та геополітичні національні інтереси України. Україна у двосторонніх відносинах (з США, Європейським Союзом, Росією, країнами СНД, країнами Центральної Європи та іншими). Україна і ООН. Участь України у регіональних та субрегіональних організаціях (Рада Європи, СНД, ГУУАМ (ГУАМ) та інші). Європейський вибір України. Україна і НАТО: Хартія про особливе партнерство (липень 1997 р.). Україна у миротворчих операціях. Проблеми національної безпеки в зовнішній політиці України. Міжнародні ініціативи України після президентських виборів 2004 р.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. – М., 1996.
2. Антипенко В. Поняття тероризму (кримінально-правові визначення) // Право України. – 1999. – № 2. – С. 92-95.
3. Антюхина-Московченко В.И., Злобин А.А., Хрусталева М.А. Основы теории международных отношений. – М., 1988.
4. Бардін О. Передісторія і генезис тероризму // Людина і політика . – 2004. – № 2. – С. 130-143.
5. Баскин Ю.А., Фельдман Д.И. История международного права. – М., 1990.
6. Бжезинский З. Великая шахматная доска. – М., 1999.
7. Білорус О., Лисицин Е., Молостовцева В. Національна ідея і стратегія національної безпеки України // Віче. – 2001. – № 3.

8. Блищенко И.П., Солнцева М.М. Мировая политика и международное право. – М., 1991.
9. Василенко В.А. Основы теории международного права. – К., 1988.
10. Волковинський Р. Революційний тероризм у Російській імперії у ХІХ ст. і Україна // Історія України. – 2001. – № 19. – С. 1-4.
11. Геополітика. Військово-політичні аспекти: Навчальний посібник.— Львів:ЛІСВ, 2008. – 343 с.
12. Дорошенко А. Терор і тероризм // Політика і час. – 1997. – № 8-9. – С. 14-21.
13. Дюрозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. – К.: Основи, 1995.
14. Жаринов К. Тероризм и террористи: Ист. справочник / Под общ. ред. А.Е.Тараса. – Мн: Харвест, 1999. – 606 с.
15. Известные теракты / Авторы-сост. Д.В. Нестерова, А.В. Нестерова, О.В. Шумакер. – М.: Вече, 2003. – 384 с.
16. Івченко В. Жорстокий. Кривавий. Багатоликий: Таким постає перед цивілізованим світом міжнародний тероризм // Політика і час. – 2000. – № 1-2. – С. 63-70 .
17. Ильин М.В. Типы и разновидности политик мирового развития // Политическая наука. – 2004. - № 1.
18. Иноземцев В. К воссозданию Вестфальской системы: хаос и порядок в международных отношениях (Статья первая) // МЭиМО. – 2005. - № 8,9.
19. Калиновський В. Шляхи посилення демократичних засад процесу глобалізації //Людина і політика. – 2003. - № 2.
20. Калядин А. В поисках эффективной стратегии принуждения в сфере нераспространения ОМУ // МЭиМО. – 2005. - № 1.
21. Кива А., Федоров В. Анатомия терроризма // Общественные науки и современность. – 2003. – № 1. – С. 130-143 .
22. Копійка В., Шинкареко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів.– К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2001.
23. Косолапов Н. Анализ внешней политики: основные направления исследований // Международная экономика и международные отношения (МЭМО). – 1999. – № 2. – С. 77-86.
24. Косолапов Н. Внешняя политика и внешнеполитический процесс субъектов международных отношений // МЭМО. – 1999. – № 3. – С. 64-73.
25. Косолапов Н. Легитимность в международных отношениях: эволюция и современное состояние проблемы // МЭиМО. – 2005. - № 2.
26. Косолапов Н. Международные отношения как специфический тип общения // МЭМО. – 1999. - № 6. – С. 99-108.
27. Косолапов Н. Международные отношения: эпистемиология и методы исследования // МЭМО. – 1998. – № 3.
28. Косолапов Н. Теоретические исследования международных отношений // МЭМО. – 1998. – № 1.
29. Косолапов Н. Теория международных отношений: затишье перед бурей // МЭМО. – 1995. – № 4.
30. Котушко Е. Современный терроризм: Анализ основных направлений / Под общ. ред. А.Е.Тараса. – Мн.: Харвест, 2000. – 448 с.

31. Кукулка Ю. Проблемы теории международных отношений. – М., 1980.
32. Лебедева М. М. Мировая политика: Учебник для ВУЗов. – М., 2004.
33. Лукашук И.И. Международное право. – В 2-х тт. – М., 1987.
34. Маддісон В.В., Шахов В.А. Політологія міжнародних відносин. – К., 1997.
35. Мальський М., Мацях М. Теорія міжнародних відносин: Підручник, 2-е вид., перероблене і доп. – К.: Кобза, 2003.
36. Мальський М., Мацях М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. - 3-є вид., перероблене і доп. – К.: Знання, 2007.
37. Международные отношения: социологические подходы / Под. ред. П.А. Цыганкова. – М.: Гардарики, 1998.
38. Мировая политика: проблемы теории и практики. – М., 1995.
39. Мировая политика и международные отношения: Учебное пособие /Под ред. Ланцова С.А., Ачкасова В.А. – Спб., Питер, 2005.
40. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945 – 70-і роки): Підручник /В.А. Мандола, М.М. Білоусов, Л.Ф. Гайдуков та ін. – К.: Либідь, 1999.
41. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980-2000 роки): Підручник / Л.Ф. Гайдуков, В.Г. Кремень, Л.В. Губернський та ін. – К.: Либідь, 2001.
42. Мороз Р.И. Международный терроризм: организационная структура и коммуникативная стратегия // Вестник МГУ. Серия 12. Политические науки. – 2004. – № 5. – С. 62 – 72.
43. Мурадян А.А. Буржуазные теории международной политики. – М., 1988.
44. Мурадян А.А. Самая благородная наука об основных понятиях международно-политической теории. – М., 1990.
45. Новиков Г.Н. Теория международных отношений. – Иркутск, 1996.
46. Основы теории международных отношений / Под ред. Антюхиной-Московченко В.И., Злобин Н.А., Хрусталева М.А. – М., 1980.
47. Протопопов А.С., Козьменко В.М., Елманова Н.С. История международных отношения и внешней политики России (1648-2000): Учебник для вузов / Под ред. А.С. Протопопова. – М.: Аспект Пресс, 2001.
48. Росийская наука международных отношений: новые направления /Под ред. А.П. Цыганкова, П.А. Цыганкова. –М.: ПЕР СЭ, 2005.
49. Словарь международного права. – М., 1986.
50. Современные буржуазные теории международных отношений / Под ред. Гантмана В.И. – М., 1976.
51. Современные международные отношения: Учебник / Под ред. А.В. Торкунова. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 1999.
52. Соколенко С.І. Глобалізація і економіка України. – К.: Логос, 1999.
53. Телешун С. Сучасний тероризм – українські реалії // Політичний менеджмент. – 2005. – № 1. – С. 163-169.
54. Теория международных отношений: Хрестоматия /Сост., науч. Ред. И коммент. П.А. Цыганкова. - М.: Гардарики, 2003.
55. Тодоров И.Я. Международное право и международные отношения в вопросах и ответах. – Донецк, 1998.
56. Требин М. Терроризм в XXI веке. – Мн. : Харвест, 2003. – 816 с.
57. Устинов В. Международный опыт борьбы с терроризмом: стандарты и практика. – М.: ООО Издательство “Юрлит-информ”, 2002. – 560 с.
58. Уткин А.И. Мировой порядок XXI века. – М.: Издатель Соловьев; Алгоритм, 2001.

59. Хоффман Б. Терроризм – взгляд изнутри = Inside terrorism / Брюс Хоффман; [Пер. с англ. Е.Сажина]. – М.: Ультра. Культура, 2003. – 264 с.
60. XX век: основные проблемы и тенденции международных отношений. – М., 1992.
61. Цыганков П.А. Международные отношения. – М., 1996.
62. Цыганков П.А. Политическая социология международных отношений. – М., 1994.
63. Цыганков П.А. Политология и наука о международных отношениях: проблема разграничения предметных областей // Социально-политический журнал. – 1995. – № 5.
64. Цыганков П.А. Теория международных отношений: Учебное пособие. – М.: Гардарики, 2002. – 590 с.
65. Цимбалістий В.Ф. Теорія міжнародних відносин: Навчальний посібник. – 3-тє вид., доп. та випр. – Львів: Новий світ – 2007. – 360 с.
66. Шепелев М.А. Теорія міжнародних відносин. – К.: Вища школа, 2004
67. Яцько А. Тероризм як форма політичної боротьби // Політика і час. – 2002. – № 1. – С. 68-77; № 2. – С. 34-43.

ТЕМА 21. ОСНОВИ ГЕОПОЛІТИКИ

Сутність геополітики: поняття, об'єкт, предмет. Час і умови виникнення геополітики. Переділ світу і зростання конфліктності. Роль економічного фактору в геополітичному балансі сил. Ситуація з геополітикою в Радянському Союзі. Розуміння геополітики у Ф.Ратцеля та Р.Челлена. Визначення геополітики К.Хаусхофером. Сучасне розуміння геополітики російськими та українськими вченими. Два напрями геополітики (за М. Нартовим). Дефініція поняття “геополітики”. Об'єкт і предмет геополітики. Глобалізація як нова геополітична модель світоустрою. Характеристика геополітичної ситуації сьогоденного світу. Старі та нові геополітичні фактори впливу. Рівні геополітичного аналізу подій. Головні протиріччя планети.

Джерела геополітики та геополітичні епохи. Цивілізаційний підхід до історичного процесу: М.Данилевський, К.Леонтьєв, О.Шпенглер, П.Савицький, Л.Гумільов, А.Тойнбі, С.Гантінгтон. Воєнно-стратегічні теорії: Н.Макіавеллі, К. фон Клаузевіц, Х.Мольтке, А.Мехен, Д.Мілютін. Концепції географічного детермінізму: античні автори, французька, німецька, англійська та російська школи. Фактори силових полів. Вестфальська система міжнародних відносин. Віденська геополітична епоха. Версальська епоха. Потсдамська система силових полів. Біловежська геополітична епоха.

Основні закони та категорії геополітики. Закон фундаментального дуалізму. Сутність телурократії і таласократії.

Закон посилення фактору простору в людській історії. Закон синтезу суші та моря. “Rimland”. “Heartland”. Концепція рубіжної комунікації. МОРЕМАР і ЄВРАМАР. Типологічні об’єкти рубіжної комунікативності. Спеціальні та загальноживані категорії геополітики. Поняття “контроль над простором” і “геостратегічний простір”. Геополітичні поля (за К.Плешаковим). Принцип геополітичного дуалізму. Категорії “біполярний світ”, “багатополярний світ” і “однополярний світ”. Поняття: “антлантизм” і “стратегія анаконди”; “внутрішній і зовнішній півмісяць”; “внутрішнє море” і “внутрішній океан”; “heartland”, “географічна вісь історії” і “rimland”; “геополітична ситуація”, “геополітичне оточення держави”, “геополітичне становище держави”; “геополітичні відносини” і “баланс сил”; “політичний простір” і “прозорі кордони”; “інтерес” і “механізм реалізації державних інтересів”. Види і типи експансії.

Функції і складові геополітики. Сутність пізнавальної, прогностичної, управлінської та ідеологічної функцій геополітики. Предмет і суб’єкт геополітики. Визначення сьогоденного розуміння геоекономіки. Геострати. Геомари. Роль пропорційності в геоекономіці. Чотири типи транскордонних регіонів. Значення критичної маси думаючих людей в геоекономіці. Глобалізація економіки. Світові міста та мегаполіси. Геокультура та поняття “ідентичності”. Демографічний фактор у геополітиці. Демографічна криза. Значення георелігії в геополітичному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ашенкамф Н.Н., Погорельская С.В. Современная геополитика: Учебное пособие. – М.: Академический проект, 2005. – 208 с.
2. Андрианова Т.В. Геополитические теории XX в. – М., 1996.
3. Бжезінський З. Велика шахівниця: Американська першість та її стратегічні імперативи. – Львів, 2001.
4. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство. – К.: Вид. дім „Києво-Могилянська академія”, 2006. – 203 с.
5. Бжезінський З. Україна у стратегічному контексті. – К. Вид. дім. „Києво-Могилянська академія”, 2006. – 102 с.
6. Василенко И.А. Геополитика современного мира: Учебное пособие. – М.: Гардарика, 2007. – 317 с.
7. Гаджиев К.С. Введение в геополитику. – М.: Логос, 1998.
8. Гаджиев К.С. Геополитика. – М., 1997.
9. Гаджиев К.С. Геополитика: история и современное содержание дисциплины // Полис. – 1996. – № 2. – С. 2-16.
10. Геополитика: теория и практика / Под ред. Э.А. Позднякова. – М., 1992.
11. Головченко В. “Дракон у тумані”: геополітичний виклик Пекіна і відповідь Вашингтона // Людина і політика. – 2004. – № 3. – С. 97-107.

12. Гринько С.В. Особливості розвитку предмета геополітики як науки, що формується // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Міжнародні відносини. – 2002. – Вип.21-24. – С.190-194.
13. Деменко О. Українська геополітика ХХІ ст.: євразійство чи євроінтеграція // Людина і політика. – 2004. – № 1. – С.73-82.
14. Дергачев В.А. Геополитика.– К.: ВИРА-Р, 2000. – 448с.
15. Дергачев В.А. Геополитический словарь-справочник. – К.: КНТ, 2009. – 529 с.
16. Дергачев В.А. Геополитика: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДИАНА, 2004. – 526с.
17. Дергачев В.А. Цивилизационная геополитика (Геофилософия): Учебник для вузов. – К.: ВИРА-Р, 2004. – 672 с.
18. Дзьобань О. Геополітичні чинники системи національної безпеки (соціально-філософський аспект) // Людина і політика. – 2004. – № 1. – С. 91-100.
19. Дністрянський М.С. Україна в політико-географічному вимірі. – Львів, 2000.
20. Дугин А. Геополитика постмодерна. Времена новых империй. Очерки геополитики ХХІ века. – Спб.: Амфора, 2007. – 382 с.
21. Дугин А.Г. Основы геополитики. Геополитическое будущее России. – М.: Арктогея, 1997. – 608 с.
22. Ерасов Б.С. Социокультурные и геополитические принципы евразийства // Полис. – 2001. – № 5. – С. 65-74.
23. Зінько С. Іслам у світових геополітичних геоекономічних процесах // Людина і політика. – 2004. – № 1. – С. 91-100.
24. Классика геополитики. ХІХ век. – М., 2003.
25. Классика геополитики. ХХ век. – М., 2003.
26. Колосов В.А., Мироненко Н.С. Геополитика и политическая география: Учебник для студентов вузов. – 2-е изд, испр. и доп. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 479 с.
27. Кудряченко А.І., Рудич Ф.М., Храмов В.О. Геополітика: Підручник. – К.: МАУП, 2004. – 296 с.
28. Лурье С., Козарян Л. Принципы организации геополитического пространства // Общественные науки и современность. – 1994. – № 4.
29. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика: Навч. посібник.– К., 2003.
30. Нартов Н.А. Геополитика. – 2-е изд.– М.: ЮНИТИ-ДИАНА, Единство, 2004. – 439 с.
31. Паламарчук О.М. Наукові категорії геополітики і досвід аналізу геополітичного положення країни // Стратегічна панорама. – 2000. – № 1-2.– С.50-59.
32. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. – К.: Либідь, 2004. – 480 с. (Частина V. Геополітичний вимір світу. – С. 351 – 463).
33. Рудич Ф. Україна в геополітичному контексті // Віче. – 1998. – № 11. – С. 3-20.
34. Соловьев Э.Г. Геополитический анализ международных проблем современности: pro et contra // Полис. – 2001. – С. 116-130.
35. Сорокин К.Э. Геополитика современности и геостратегия России. – М., 1996.
36. Тихонравов Ю.В. Геополитика. – М., 1998.

37. Уткин А.И. Мировой порядок XXI века. – М., 2002.
38. Фукуяма Ф. Великий разрыв. – М., 2003.
39. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – М., 2003.
40. Хаусхофер К. О геополитике. Работы разных лет. – М., 2001.
41. Шепелев М. Антицивілізаційний потенціал мондіалізації як чинник формування глобального неототалітаризму // Людина і політика. – № 6. – С.107-120.
42. Шепелев М. Проблеми гео економічної безпеки в контексті процесів глобалізації // Людина і політика. – 2001. – № 5. – С.49-57.
43. Шишкіна В. Чорноморський вектор зовнішньої політики Туреччини: історична ретроспектива і сучасність // Людина і політика. – 2004. – № 1. – С. 12-26.
44. Шульга М.А. Російський дискурс геополітики: Монографія. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2006. – 524 с.
45. Яцько А. За алгоритмами суші і моря. Теллурократія та таласократія у геополітичній карті світу // Політика і час. – 2000. – № 11-12. – С. 50-59.

ТЕМА 22. ПРАКТИЧНА ПОЛІТОЛОГІЯ

Поняття «практична політологія». Розвиток прикладної політології в Україні: передумови, тенденції. Основні галузі прикладної політології та напрямки відповідних їм теоретичних досліджень.

Політичні технології як сукупність засобів, методів і дій. Нагальна потреба для цивілізованого суспільства у кваліфікованих консультантах-експертах політологічного профілю. Парламентська соціологія як галузь прикладної політології. Виборча інженерія як засіб політичної боротьби.

Поняття маркетингу. Принципи політичного маркетингу та його основні види. Функції політичного маркетингу. Етапи маркетингової діяльності. Основні складові політичного маркетингового процесу. Політичні сили України як суб'єкти політичного маркетингу.

Дослідження політичного ринку. Громадська думка. Опосередковані, прямі та спеціалізовані канали висловлення громадської думки. Види та функції опитувань громадської думки.

Політичний імідж. Іміджмейкінг та іміджологія. Основні підходи до формування іміджів: функціональний, контекстний, порівняльний.

Політична пропаганда. Лобіювання політико-економічних інтересів в органах законодавчої, виконавчої, судової влади. Підкуп чиновників. Спонсорство політичних лідерів як форма пропаганди. Вплив на засоби масової інформації.

Політична реклама – основа передвиборчих кампаній. Етапи політичного рекламування. Форми політичної реклами. Інституційна

політична реклама. Чинники політичного впливу, що обумовлюють позицію виборця в період політичної кампанії.

Політична реклама в Україні: етапи її зародження та становлення. Аналіз роботи основних засобів політичної реклами. Символіка у політичному житті України та у політичній рекламі.

Поняття політичного менеджменту. Зародження науки «політичний менеджмент». Складові елементи менеджменту. Стратегічний менеджмент у політології.

Система прийняття політичних рішень: суть та специфіка. Концептуальні підходи до розуміння моделей прийняття політичного рішення. Вивчення електоральної поведінки як способу з'ясування політичної ситуації. Можливості прогнозу, обґрунтування програм, цілей, тактики поведінки. Підготовка і процес прийняття рішень. Проблема оптимізації політичного рішення. Вироблення і пропаганда альтернативних рішень. Реалізація рішень. Цілі і засоби реалізації політичного рішення.

Політичне прогнозування. Можливості, межі, техніка, методика та процедури прогнозування у політиці. Раціональне та ірраціональне у політичній науці та практиці. Передбачуване і не передбачуване в політиці. Співвідношення загальних та спеціальних методів передбачення політичного поступу. Використання синергетичних принципів (Е.Ласло, С.Масуда, Д.Дойгім, І. Пригожий). Ідеї цілісної технократичної системи ("холотехнократія", М.Бунге). Концепції цивілізму (В.Нерсисянц), зіткнення цивілізацій (С.Хантінгтон). Методологія політичного прогнозування. Врахування змін стадій стабільності та кризових обставин, багатоваріантності, альтернативності шляхів та можливостей соціально-політичного розвитку. Загальне і часткове прогнозування.

Типи прогнозів: пошуковий, нормативний, імовірнісний та ін. Основні напрямки прогнозування, його етапи. Системне прогнозування. Стратегічне, тактичне та операційне прогнозування. Інформація як база та умова прогнозування. Прогнозування як пізнання, розуміння та інтерпретація процесу і тенденцій політичного розвитку. Футурологія (Ф.Фукуяма, С.Платонов, Д.Несбіт).

Політичний ризик у діяльності суб'єктів політики, прогнозування його можливих наслідків. Втілення планів і прогнозів у політичних рішеннях і діях. Значення наукового політичного прогнозування в умовах реформування українського суспільства.

Менеджмент виборчої кампанії: технологія завоювання влади. Формування команди. Оцінка політичної ситуації. Розроблення

стратегії виборчої кампанії. Організація і проведення передвиборчої агітації.

Менеджмент правлячої команди: технологія утримання влади. Інформаційне забезпечення роботи правлячої команди. Вибір моделі та технології ухвалення урядових рішень. Формування та організація роботи правлячої команди. Зв'язки з громадкістю. Організація роботи пресової служби.

Історія розвитку структур "Public Relations" на Заході. Поняття "Public Relations". "Public Relations" як джерело достовірної, високоякісної, повної та своєчасної інформації. PR на рівні урядової діяльності. "Public Relations" і вдосконалення влади.

Місцеве самоврядування та політичне інформування. Схожість та характерні особливості "Public Relations" і засобів масової інформації. Реалізація "Public Relations" на рівні місцевої та центральної влади: форми та механізми.

Зародження та перші кроки досвіду впровадження технологій "Public Relations" в Україні. PR на рівні різних гілок влади в Україні: порівняльний аналіз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амелин В.Н., Дегтярев А.А. Опыт развития прикладной политологии // Полис. – 1998. – № 3.
2. Андриянов В.И., Левашов В.К., Хлопьев А.Т. «Слухи» как социальный феномен. // Социс. – 1993. – № 1. – С. 82-88.
3. Балувев Д.Г. Введение в политический анализ: Учебное пособие. – Нижний Новгород, 2000.
4. Бебик В. Основы теоретичної та практичної політології. – К., 1994.
5. Выдрин Д. Очерки практической политологии. – К., 1991.
6. Гальцендорф Ф. Роль общественного мнения в государстве. – СПб.: Типография д-ра М.А. Хана, 1989.
7. Гринберг Т.Э. Политический портрет в системе рекламы. // Вестник МГУ. Серия 10. Журналистика. – 1994. – № 2.
8. Дмитриев А.В., Латынов В.В., Хлопьев А.Т. Неформальная политическая коммуникация. – М.: РОССПН, 1997.
9. Ильясов Ф. Политический маркетинг или искусство и наука побеждать на выборах. – М.: Издательство ИМА-Пресс, 2000.
10. Ильясов Ф.Н. Политический маркетинг, или как «продать» вождя. // Полис. – 1997. – № 5. – С. 88-100.
11. Ковлер А. Основы политического исследования. – М.: Наука, 1994.
12. Ковлер А.И. Основы политического маркетинга. Технология организации избирательных кампаний. – М., 1993.
13. Кочетков В.В. Психология межкультурных различий. – М.: ПЕРС, 2002.
14. Крылов И. Неудача политического ролика. / Журналист на выборах. – М.: Российско-американский информационный пресс-центр, 1996. – С. 7-12.

15. Левчик А.А., Левчик Э.Г. Типы политического поведения населения // Социс. – 1997. – № 12.
16. Малаканова О.А. Политическая коммуникация. / Политическая социология и современная российская политика. – СПб.: Борей-принт, 2000.
17. Малкин Е., Сучков Е. Основы избирательных технологий. – М.: Русская панорамы, 2002.
18. Матвеев Р.Ф. Теоретическая и практическая политология. – М.: РОССПЭН, 1993. – 240 с.
19. Матвиенко В. Я. Социологический анализ в политике. – К., 1995.
20. Миронов А. Раздувай и властвуй! Практическое руководство по технологиям «мягкой пропаганды». – М.: Добросвет, 2001.
21. Морозова Е. Г. Менеджер избирательной кампании. / Избирательная кампания. – М.: Российский центр избирательных технологий, 1995.
22. Морозова Е.Г. Политический рынок и политический маркетинг: концепции, модели, технологии. – М., 1999.
23. Недяк И. Л. Планирование и организация политической кампании. – М.: Весь мир, 1995.
24. Общая и прикладная политология / Под ред. В.И. Жукова, Б.И. Краснова. – М., 1997.
25. Покида Н.И. Слухи: Их влияние на формирование общественного мнения. – М.: Наука, 1990.
26. Почепцов Г.Г. Профессия: Имиджмейкер. – К.: ИМСО МО Украины, НВФ «Студ-центр», 1999.
27. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. – К.: ИМСО МО Украины, НВФ «Студ-центр», 1996.
28. Почепцов Г.Г. Символы в политической рекламе. – Киев, 1997.
29. Пызин В.А. Профессиональный выбор и отбор персонала управления: Политическая профессиология. – М., 1999.
30. Ребкало В.А., Бебик В.М., Пойченко А.М. Практична політологія. – К., 1998. – 140 с.
31. Романов П. Каналы предвыборной пропаганды. // Исследования. Информационный выпуск Социологического центра СГПУ и Института Сравнительных Исследований Трудовых Отношений. – 1995. – Выпуск 2. – С. 9-15.
32. Руденко В.Н. Политическое граффити. // Социологические исследования. – 1997. – № 10. – С. 50-55.
33. Симонов К.А. Политический анализ. – М., 2002.
34. Сегела Жак. Национальные особенности охоты за голосами. – М.: Вагриус, 1999.
35. Супрун А.П., Янова Н.Г. Политический маркетинг: Новый взгляд на рейтинг // Социс. – 2000. – № 2.
36. Феофанов О.А. Политическая реклама. – СПб.: Питер, 2001.
37. Феофанов О.А. Стереотип и «имидж» в буржуазной пропаганде.// Вопросы философии. – 1980. – № 6. – С. 89-100.
38. Феофанов О.А. США: Реклама и общество. – М.: Мысль, 1974.
39. Цветнов А. Управление социально-политическими процессами: технологии избирательных кампаний, лоббирования, общественной деятельности. – М.: Палея, 1995.

40. Цуладзе А. Политические манипуляции или покорение толпы. – М.: Книжный дом «Университет», 1999.
41. Цуладзе А. Формирование имиджа политика России. – М.: Книжный дом «Университет», 1999.
42. Шелекасова Н.П. Бессознательные аспекты имиджа политического лидера // Полис. – 2000. – № 4.
43. Шепель В.М. Имиджелогия: Секреты личного обаяния. – М.: Издательское объединение «ЮНИТИ», 1994.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Заняття 1. ДЕМОКРАТІЯ ЯК СПОСІБ І ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ

1. Поняття демократії. Витоки, сутнісні риси та основні форми.
2. Емпіричні моделі демократії.
3. Теоретичні моделі переходу до демократії.
4. Характеристика процесу демократизації в сучасному світі (зокрема в Україні).

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ

Демократія, демократизація, консолідація демократії, лібералізація, моделі переходу до демократії, поліархія, „хвиля демократизації”, партисипаторна демократія, ліберальна демократія, консенсусна демократія., електронна демократія, представницька демократія, безпосередня демократія, плюралізм., права людини.

ОРИГІНАЛЬНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

„Демократія – це правління народу, обране народом, для народу” (А. Лінкольн).

„Демократія – це найгірша форма правління, за винятком усіх інших” (У. Черчіль).

„Демократія – це правління народу, але відповідальність за нього лежить на плечах еліти” (Томас Р. Дай і Р. Хармон Зіглер).

„У демократії є два недоліки: тим, хто її поважає, вона зв’язує руки; а тим, хто її не поважає, дозволяє робити все” (В. Гавел).

„Демократія – це поняття, яке не піддається визначенню; не є системою влади, яка повністю втілює усі демократичні ідеали, а лише системою, яка в достатній мірі до них наближається” (А.Лейпхарт).

ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ЗАПИТАННЯ

1. Демократію порівнюють з легендарним птахом Феніксом, якого багато років спалювали, але він відроджувався з попелу і кожен раз у більш досконалому вигляді. Прослідкуйте зміни антидемократичної та демократичної традиції мислення, починаючи від Платона.
2. Назвіть основні демократичні принципи. Як Ви розумієте принцип прав меншості? У якій формі може реалізуватися право меншості на опозицію?
3. Проаналізуйте вислів: „Є ринок – є демократія, немає ринку – немає демократії”.

4. Чи є Україна демократичною державою?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ, ДОПОВІДЕЙ, ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Особливості становлення і розвитку демократії в Україні.
2. Демократія як політичний режим.
3. Політичні принципи демократії.
4. Сучасні теорії демократії.
5. Права і свободи людини – основа демократичного характеру суспільства.
6. Позитивний зміст поняття демократії (Монтеск'є, Гоббс, Локк, Русо).
7. Політична відповідальність: сутність та функції.

Заняття 2. ДЕРЖАВА – ОСНОВНИЙ ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА

1. Сутність, походження та функції держави.
2. Характеристика форми державного правління.
3. Характеристика форми державного устрою.
4. Характеристика типу політичного режиму.
5. Принципи взаємовідносин між державою та особою в демократичному суспільстві. Концепція правової та соціальної держави.

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ

Держава, авторитаризм, конфедерація, абсолютна монархія, конституційна монархія, парламентська республіка, президентська республіка, тоталітаризм, федерація, диктатура, етатизм, правова держава, соціальна держава, державний суверенітет, централізація, децентралізація, законодавча влада, виконавча влада, судова влада.

ОРИГІНАЛЬНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

„Тіло суспільства обростає державою, як людське обростає шкірою. Наша шкіра теж стискує і стягує нас, але напрямок її тиску збігається з природним вигином наших м'язів. Тому ми відчуваємо себе вільно всередині неї постійно, так що навіть символом максимальної свободи є вислів „почуватися у своїй шкірі””
(*Х.Ортега-і-Гассет*).

„Вівці полишені самі на себе, більше щасливі, ніж вівці, про яких піклуються вовки” (*Т.Джеферсон*).

„Чим ближче держава до падіння, тим більша кількість її законів” (*Тацит*).

„Держава – не Бог. Вона не має права відбирати те, що не може повернути” (А. Чехов).

„Державну владу слід перетворити із влади сили у владу права... Для кожної особи повинна бути створена певна сфера самовизначення, в яку держава не має права втручатися... Задоволення солідарних інтересів громадян – провідне призначення держави” (Б.Кістяківський).

ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ЗАПИТАННЯ

1. У конфуціанстві сформувався погляд на державу як на державу-сім'ю. У чому полягають позитивні сторони такого бачення держави? Чи містяться в ньому і негативні аспекти?
2. Чи коректно говорити про абсолютний характер державного суверенітету?
3. Чи може індивід впливати на державу? Які режими найбільш сприятливі для здійснення такого впливу?
4. Чи узгоджуються принципи демократії з монархічною формою правління?
5. Чи суперечить наявність територіальної автономії всередині країни принципам унітарності?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ, ДОПОВІДЕЙ, ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Основні концепції походження держави.
2. Розподіл влад як головний стимулюючий принцип проти зловживання владою в теорії Ш.Монтеск'є.
3. Порівняльний аналіз політичних режимів.
4. Шляхи трансформації тоталітарних та авторних режимів у посткомуністичну добу.
5. Держава в політичній системі суспільства.
6. Унітарний державний устрій та його втілення в Україні.

Заняття 3. ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ПАРТІЙНІ СИСТЕМИ

1. Історичні етапи становлення політичних партій.
2. Політичні партії: сутність та основні підходи до класифікації.
3. Партійні системи сучасності: сутність та класифікація.
4. Етапи становлення партійної системи України. Класифікація та нормативно-правова основа діяльності політичних партій в Україні.

5. Діяльність обласних осередків політичних партій. Партійна структура Закарпаття.

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ

Політична партія, партійна система, багатопартійність, двопартійна система, кадрові партії, масові партії, універсальні партії, однопартійна система, партологія, партократія, політичний рух, біпартизм, система поміркованого плюралізму, система поляризованого плюралізму.

ОРИГІНАЛЬНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

„Голові політичної партії важче задовольнити своїх друзів, а ніж боротися зі своїми ворогами” (*Ч. Колтон*).

„Партія є організована громадська думка” (*Б. Дізраелі*).

„Великі партії роздирають суспільство, невеликі - розбещують його” (*А. де Токвіль*).

„Головний недолік демократії в тому, що тільки партія, позбавлена влади, знає, як управляти країною” (*П. Лоренс*).

„Коаліція - це шлюб, в якому ревності сильніші за любов” (*Ж. Лебьянк*).

„Дружба в політиці майже завжди виникає на ґрунті загальної ненависті” (*А. де Токвіль*).

„Інколи простіше створити нову партію, а ніж поступово домогтись верховенства у вже створеній” (*Л. Вовенарг*).

ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ЗАПИТАННЯ

1. Спрогнозуйте можливі варіанти розвитку партійної системи України.
2. Назвіть основні проблеми функціонування українських політичних партій.
3. Прослідкуйте взаємозв'язок партійних і виборчих систем.
4. Як політичні партії впливають на демократичний процес – позитивно чи негативно?
5. Назвіть країни, де існують однопартійні, двопартійні та багатопартійні системи. Від яких чинників залежить характер партійної системи?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ, ДОПОВІДЕЙ, ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Витоки та передумови виникнення масових політичних партій (на прикладі країн Західної Європи та США).
2. Теорія політичних партій та партійних систем М.Дюверже

3. Класифікація сучасних політичних партій в Україні.
4. Проблеми і тенденції становлення багатопартійності в Україні.
5. Еволюція сучасних політичних партій: нові тенденції та перспективи.
6. Етапи становлення теорії політичних партій і партійних систем: загальна характеристика.
7. Порівняльний аналіз основних типів партійних систем сучасності.

Заняття 4. ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РУХИ. ГРУПИ ТИСКУ

1. Громадські організації та об'єднання: класифікація, місце та функції в політичній системі суспільства.
2. Групи інтересів та групи тиску.
3. Нові соціальні рухи: постматеріалістичні орієнтації та нові форми політичної діяльності.
4. Групи інтересів у сучасній Україні.
5. Активізація жіночих та молодіжних громадських організацій України.
6. Діяльність громадських організацій та об'єднань Закарпаття.

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ

Громадські об'єднання, громадські організації, громадські рухи, групи інтересів, групи тиску, асоціації, корпоративізм, громадська непокора, лобізм, жіночі громадські організації, молодіжні громадські організації, національно-культурні товариства, антиглобалісти.

ОРИГІНАЛЬНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

„Внутрішньо згуртоване суспільство рятує народ навіть при дезорганізованій державі. Більше того, коли суспільство згуртоване в міцні організації, воно легко відтворює державу, навіть сповна зруйновану” (*Л.О. Тихомиров*).

„За існуючих політичних інститутів інколи ще доводиться зважати і на чужу думку” (*У. Черчіль*).

„Не засмучуюся, якщо люди мене не розуміють, засмучуюся, якщо я не розумію людей” (*Конфуцій*).

„Десять чоловік, що говорять, створюють більше галасу, ніж десять тисяч тих, що мовчать” (*Наполеон*).

„Діяти, створювати, боротися з обставинами, перемагати або бути переможеним — ось в чому вся радість, все життя людини” (*Е. Золя*).

„Дайте мені 10 мільйонів доларів — і я провалю прийняття будь-якої поправки до конституції” (Ф. Рузвельт).

ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ЗАПИТАННЯ

1. Чи стали громадські об'єднання основним засобом артикуляції соціальних інтересів у сучасних суспільствах?
2. В якій мірі нові соціальні рухи визначають процеси публічної політики?
3. Яким чином здійснюється зв'язок груп інтересів із політичними партіями? Чи зацікавлені в цьому зв'язку партії та органи державної влади?
4. Які позитивні і негативні сторони лобізму можна виділити?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ, ДОПОВІДЕЙ, ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Громадські організації: соціальна сутність та роль в житті суспільства.
2. Лобізм як явище політичного життя.
3. Групи інтересів та система їх представництва на Заході.
4. Громадські рухи в сучасній Україні.
5. Роль жіночих громадських організацій у вирішенні соціальних проблем України.

Зняття 5. ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ. ОСНОВНІ ІДЕОЛОГІЧНІ ДОКТРИНИ СУЧАСНОСТІ

1. Політична ідеологія: поняття та сутність.
2. Функції ідеології в суспільстві та політичному житті.
3. Ідейно-політичний спектр сучасних ідеологій
4. Світові політико-ідеологічні доктрини:
 - а) лібералізм;
 - б) консерватизм;
 - в) соціалізм;
 - г) націоналізм;
 - д) фашизм;
 - є) анархізм;
 - з) фемінізм.
5. Особливості ідеологічного процесу на сучасному етапі розвитку України.

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ

Ідеологія, ідея, доктрина, теорія, концепція, утопія, міф, ідеологічний спектр, національна ідея, цінності, радикалізм, екстремізм, ревізіонізм, прогрес, лібералізм, неолібералізм, консерватизм, «нові праві», торизм, соціалізм, марксизм, соціал-демократія, націоналізм, фашизм, анархізм, фемінізм, екологізм.

ОРИГІНАЛЬНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

„Віра – те, заради чого помирають; ідеологія – те, заради чого вбивають” (А. Бен).

„Філософи до сих пір лише по-різному пояснювали світ, в той час як завдання міститься у тому, щоб змінити його” (К. Маркс).

„Є дещо сильніше, ніж всі на світі війська: це ідея, час якої настає” (В. Гюго).

„Ідеї можуть бути знешкоджені тільки ідеями” (О. де Бальзак).

„Ідеї тільки тоді стають реальною силою, коли оволодівають масами” (В.І. Ленін).

„Знає краху та ідеологія, яка обіцяє всім те, що можуть мати лише деякі” (В. Швобель).

ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ЗАПИТАННЯ

1. Чому поняття «ідеологія» досить часто викликало негативні асоціації?
2. Чи може людство існувати без ідеології?
3. Чи є майбутнє у марксизму?
4. Чому у сучасному суспільстві зростає роль фемінізму, екологізму та інших течій? Чи здатні вони витіснити традиційні політичні ідеології?
5. Чи є в сучасній Україні домінуюча ідеологія?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ, ДОПОВІДЕЙ, ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Місце ідеології у політичній системі суспільства.
2. Основні політичні доктрини України в історичному та сучасному контексті.
3. Місце ідеології у міжнародній політиці.
4. Сучасний лібералізм : традиції та новації.
5. Особливості розвитку неоконсерватизму в сучасному світі.
6. Характерні риси та ідеї соціал-демократії.
7. Основні положення комуністичної ідеології.
8. Суспільна роль жінки та ідеологія фемінізму.

Заняття 6. ПОЛІТИКА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

1. Суть і структура засобів масової інформації.
2. Функції засобів масової інформації. ЗМІ як складова механізму функціонування демократії.
3. Політичне маніпулювання та PR-технології.
4. Особливості функціонування інституту засобів масової інформації в Україні.

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ

Громадська думка, інфократія, інформаційна політика, інформаційне суспільство, засоби масової інформації, політичне маніпулювання, „четверта влада”, політичні технології, політичний імідж, паблік-рілейшнз, політична комунікація, медіапланування, свобода преси, свобода слова.

ОРИГІНАЛЬНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

„Краще робити новини, ніж розповідати про них” (*У. Черчилль*).

„У заможних людей - велика бібліотека. У бідних людей - великий телевізор” (*Дж. Кеннеді*).

„Міністр не повинен скаржитися на газети й навіть читати їх. Він повинен їх писати” (*Ш. де Голь*).

„Вільна преса буває хорошою або поганою, це вірно. Але вірним є і те, що невільна преса буває лише поганою” (*А. Камю*).

„Якби довелося вибирати: мати уряд без газет або газети без уряду, - я б не розмірковуючи обрав друге” (*Т. Джеферсон*).

„Лише глибоке відчуття відповідальності врятує журналістику від плазування перед можновладцями” (*Дж. Пулітцер*).

„Все, що потрібно для друку щоденної газети, - це амбіційність, чесність і 10 мільйонів доларів” (*Г. Морган*).

ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ЗАПИТАННЯ

1. Чи є однаковою діяльність ЗМІ в умовах тоталітарного та демократичного режимів?
2. Аргументуйте вислів: „Без свободи слова нема демократії, без демократії нема свободи слова”.
3. У чому полягають суперечності розвитку вітчизняних ЗМІ?
4. У який спосіб можна подолати суперечність між необхідністю збільшення капіталовкладень у розвиток і функціонування ЗМІ і

забезпечення тотальної залежності їх від фінансово-політичних груп?

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ, ДОПОВІДЕЙ, ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Роль ЗМІ в політичній системі суспільства.
2. «Зв'язки із громадськістю» як мистецтво комунікації й управління політичною поведінкою у сфері держави.
3. Становлення, розвиток і сутність публік релейшнз.
4. Роль і місце ЗМІ в системі внутрішньополітичної та зовнішньополітичної діяльності.
5. Особливості функціонування інституту засобів масової інформації в сучасній Україні.
6. Роль української системи ЗМІ в політичному житті країни.

Заняття 7. ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ І КРИЗИ В СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ

1. Сутність, причини виникнення та основні функції політичних конфліктів.
2. Типологія політичних конфліктів та криз.
3. Шляхи і способи вирішення політичних конфліктів.
4. Особливості політичних конфліктів у сучасній Україні.

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ

Компроміс, консенсус, конфлікт, криза, конфліктологія, переговори, суперечність, політична боротьба, повстання, путч, переворот, насильство, арбітр, врегулювання конфлікту, конфронтація, політична криза, посередництво, протиборство, демарш, демонстрація.

ОРИГІНАЛЬНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

„Кожний політик, який вдається до війни, повинен пам'ятати, що з цього моменту він вже не контролює події... а є натомість рабом непередбачуваних та неконтрольованих подій” (У.Черчіль).

„Війна – це продовження політики іншими, насильницькими засобами” (К. фон Клаузевіц).

„Не наявність конфлікту, а його відсутність треба розглядати як суспільну аномалію” (Р.Дарендорф).

„Цивілізація – це суцільний пошук мирних шляхів вирішення конфліктів, всезагальне устремління до миру” (Есколі).

„Війна не визначає, хто правий. Вона лише визначає, хто залишиться” (Б.Рассел).

ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ЗАПИТАННЯ

1. Проаналізуйте та порівняйте причини виникнення конфліктів у демократичному та тоталітарному суспільствах.
2. У чому полягає специфіка політичного конфлікту? Наведіть приклади конфліктів інтересів, конфлікту цінностей і конфлікту ідентичності?
3. В чому полягає відмінність компромісу від консенсусу? Проаналізуйте механізми формування демократичного консенсусу.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ, ДОПОВІДЕЙ, ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Теорія позитивно-функціонального конфлікту Л.Козера.
2. Переговори як універсальний метод розв’язання конфліктів.
3. Роль конфліктів у політичному процесі.
4. Етнополітичні конфлікти в сучасному суспільстві..
5. Консенсус - важливий фактор розвитку незалежної державності України.
6. Внутрішньополітична криза : етапи виникнення та прояви.

Заняття 8. ВИБОРЧІ СИСТЕМИ І ПРОЦЕСИ

1. Вибори в історії людства.
2. Основні етапи та принципи організації виборчої кампанії.
3. Основні типи виборчих систем сучасності:
 - а) мажоритарна виборча система;
 - б) пропорційна виборча система;
 - в) змішана виборча система.
4. Становлення виборчої системи України (політико-правовий аспект).

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ

Представництво, вибори, виборча кампанія, мандат, виборчий округ, електорат, електоральна поведінка, абсентеїзм, президентські вибори, парламентські вибори, муніципальні вибори, референдум, виборча система, квота, мажоритарна система, пропорційна система, змішана система, пропорційне представництво, гендерні квоти.

ОРИГІНАЛЬНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

„Якби від виборів хоч щось залежало, їх би вже давно відмінили” (К. Лівінгстон).

„Не важливо, як проголосували, - важливо, як підраховували” (Й. Сталін).

„Там, де завершуються щорічні вибори, починається рабство” (Дж. Адамс).

„Перемога на виборах забезпечується переважно тим, що більшість людей голосують не „за”, а „проти” (Ф. Адамс).

„На виборах програють тільки виборці” (Е. Хоу).

„Виборчий бюлетень сильніший за кулю” (А. Лінкольн).

ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ЗАПИТАННЯ

1. Чи можна стверджувати, що представництво є підміною демократії?
2. Яким довгостроковим політичним тенденціям сприяють вибори? Як вони забезпечують стабільність політичного режиму?
3. Чи сприяють вибори більш точному усвідомленню суспільних інтересів?
4. Назвіть основні фактори, що впливають на хід виборчих кампаній.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ, ДОПОВІДЕЙ, ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Роль виборів у політичному житті сучасної України.
2. Українська виборча система та її вплив на політичний процес.
3. Аналіз виборів Президента України (1991, 1994, 1999, 2004, 2010 рр.).
4. Аналіз парламентських електоральних циклів 1994, 1998, 2002, 2007 рр. в Україні.
5. Регіональні особливості електорального процесу на Закарпатті.
6. Електоральний абсентеїзм : проблеми дослідження.
7. Фактори електоральної поведінки українських виборців.

Заняття 9. СВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС. СИСТЕМА МІЖНАРОДНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН

1. Місце і роль міжнародної політики в житті суспільства.
2. Механізми зовнішньої політики держав. Принципи міжнародного права.
3. Міжнародні організації: сутність та типологія. Характер міжнародних відносин.
4. Глобалізація як провідна тенденція світового розвитку.
5. Міжнародний тероризм : сутність, типологія та шляхи боротьби з його проявами.

6. Україна у системі міжнародних відносин та її місце в сучасному геополітичному просторі. Основні напрями та пріоритети зовнішньої політики України.

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ

Міжнародні відносини, міжнародна політика, світова політика, зовнішня політика, геополітика, міжнародні конфлікти, війна, міжнародне співробітництво, міжнародна безпека, баланс інтересів, пацифізм, загальне роззброєння, холодна війна, біполярність, протекціонізм, міжнародне право, колективна безпека, новий світовий порядок, глобальні проблеми цивілізації.

ОРИГІНАЛЬНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ

„Головний принцип моєї зовнішньої політики – добре управління в середині країни” (*У. Гладстон*).

„Слово "криза", написане на китайській мові, складається з двох ієрогліфів: один означає "небезпеку", інший - "сприятлива можливість" (*Дж. Кенеді*).

„Ця війна покладе кінець війнам. І наступна – також” (*Д.Л. Джордж*).

„Дипломат – це людина, яка двічі подумає перш ніж нічого не сказати” (*У. Черчіль*).

„На дипломатичній мові «приєднатись», в принципі, просто ввічлива форма відмови” (*Бісмарк*).

„У Англії нема постійних друзів, є тільки постійні інтереси” (*Г.Д. Пальмерстон*).

ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ЗАПИТАННЯ

1. Чи можна стверджувати, що багатопольярному світу притаманна внутрішня нестабільність?
2. Чи може ЄС стати моделюю регіональної організації для всього світу?
3. Яку роль ООН може / чи повинна прийняти на себе у новій міжнародній системі?
4. В чому полягають особливості політичних способів вирішення глобальних проблем людства?
5. У чому проявляється вплив світових політичних процесів на політичний розвиток України?

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ, ДОПОВІДЕЙ, ПОВІДОМЛЕНЬ

1. Світова політична система: передісторія та Вестфальський договір.
2. Теоретичні школи у міжнародних дослідженнях.
3. Варіанти політичної структури світу 21 століття.
4. Глобалізація : концепції та дебати.
5. Роль міжнародних організацій у процесі ядерного роззброєння і міжнародної безпеки.
6. Україна як член ООН : історія і сучасні проблеми.
7. Перспективи євразійської геополітичної стратегії сучасної України.

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТА

Індивідуальна робота студента з курсу „Політологія” може включати наступні завдання:

- скласти термінологічний словник з базовими категоріями та поняттями;
- підготувати бібліографію до конкретної теми з предмету;
- зробити анотацію до прочитаної наукової статті;
- знайти афоризми та оригінальні висловлювання, які стосуються предмету навчального курсу;
- підготувати та захистити реферати із заданих тем.

ОРІЄНТОВНІ ТЕМИ РЕФЕРАТІВ З ПРЕДМЕТУ «ПОЛІТОЛОГІЯ»*

1. Соціально-політичні погляди Лао-цзи.
2. Патріархальна теорія держави Конфуція.
3. Особливості розвитку політичної думки в Стародавній Греції.
4. Політична теорія Платона.
5. Політична теорія Аристотеля
6. Політико-правові погляди Цицерона.
7. Політичні ідеї Аврелія Августина.
8. Вчення про державу, право й закони Фоми Аквінського.
9. Політична думка Київської Русі.
10. Політичні ідеї лютеранства, кальвінізму і протестантизму епохи Реформації.
11. Політична ідеологія Просвітництва.
12. Н. Макіавеллі – засновник світської політичної науки.
13. Політична теорія Г. Гроція
14. Д. Локк – родоначальник теоретичної системи класичного лібералізму.
15. Політична теорія Т. Гоббса
16. Політична теорія Б. Спінози.
17. Жан-Жак Руссо про народовладдя і пріоритет громадянського суспільства, “суспільний договір” і демократію.
18. Розподіл влад як головний стимулюючий принцип проти зловживання влади в теорії Ш. Монтеск'є.

* Примітка: студент має можливість узгодити з викладачем власну тему пошукового реферативного дослідження.

19. І. Кант про правову державу, етичні основи політики.
20. Г. Гегель про співвідношення громадянського суспільства, держави і права.
21. Політичні ідеї членів Кирило-Мефодіївського братства.
22. М. Драгоманов – основоположник політичної науки в Україні.
23. Т. Мор і Т. Кампанелла – представники ранньоутопічного соціалізму.
24. Політичні погляди А. Сен-Сімона, Ш. Фур'є, Р. Оуена
25. Виникнення і основні етапи розвитку політичної доктрини марксизму.
26. Погляди слов'янофілів та західників на історичний розвиток Росії.
27. Ліберально-демократичний напрямок в політичній думці Росії першої половини ХІХ ст.
28. Особливості соціалістичних ідей в Росії у першій половині ХІХ ст.
29. Політичні погляди українських просвітників ХVІІІ ст.
30. Політичні погляди Г. Сковороди.
31. Політичні погляди В. Липинського.
32. Дж. С. Мілль про свободу, порядок і соціальний прогрес.
33. Вчення М. Вебера про ідеальні типи влади.
34. Макс Вебер та його теорія раціональної бюрократії.
35. Бюрократія як джерело лобізму в політиці.
36. Цивілізаційна модель світового порядку С. Гантінгтона.
37. Ф. Фукуяма про “всесвітню ліберальну революцію”.
38. А. Дж. Тойнбі про цивілізаційний розвиток людства.
39. Ф. Гаєк про шляхи обмеження урядової влади.
40. Політична наука в сучасній Україні: основні завдання, шляхи розвитку і перспективи.
41. Інститут президенства в сучасному світі.
42. Представницькі інститути влади: функції та прерогативи.
43. Концепція громадянського суспільства: ідейні витoki та основні віхи формування.
44. Партії в політичній системі перехідного суспільства : українська практика і світовий досвід.
45. Групи інтересу в сучасній теорії політики.
46. Партійна система суспільства: сутність та характеристика різновидів.
47. Феміністичний підхід у сучасній політичній теорії.
48. Політична реклама як засіб активізації агітаційно-виборчого процесу.
49. Лобіювання інтересів у системі законодавчого процесу.
50. Інформаційні війни як технологічний засіб ведення політики.

51. Революції і контрреволюції як шляхи змін соціально-політичних систем.
52. Проблема прав людини в політичній історії.
53. Взаємодія політики і економіки.
54. Історичні передумови появи українського державознавства.
55. Проблеми демократизації влади в Україні на сучасному етапі.
56. Сучасні теорії еліт.
57. Специфіка формування національної еліти в Україні.
58. Роль ЗМІ в політичній системі суспільства.
59. Політична система України (за змінами до Конституції).
60. Демократія як політичний режим.
61. Особливості сучасного політичного режиму України.
62. Сучасний молодіжний і студентський рух в Україні.
63. Порівняльна характеристика основних виборчих систем.
64. Особливості виборчого права в посткомуністичних країнах.
65. Шляхи подолання тоталітарних тенденцій у розвитку політичної культури трансформаційного суспільства.
66. Історико-політичні, національні та психологічні особливості української політичної культури.
67. Політичний тероризм і його різновиди.
68. Національні інтереси України та системи їх пріоритетів.
69. Екологічні проблеми людства та політико-правове забезпечення екологічного стійкого розвитку.
70. Глобалізаційні процеси в сучасному світі та їх геополітичні виміри.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ НА ІСПИТ

1. Історія виникнення, предмет, функції та методи дослідження політології як науки.
2. Політична наука в Україні: етапи становлення та основні напрямки наукових досліджень.
3. Політика як соціальне явище: сутність, походження, типи і види політики.
4. Взаємозв'язок політики з іншими сферами життя суспільства (політика і економіка, політика і мораль, політика і релігія).
5. Політичні теорії мислителів Стародавнього Китаю (Конфуцій, Лао Цзи, Шан Ян).
6. Політичні доктрини Платона та Аристотеля: порівняльний аналіз.
7. Політичні теорії мислителів епохи Середньовіччя (Августин Блаженний, Фома Аквінський та ін.).
8. Англійська політична філософія XVI-XVII ст. (Г.Гроцій, Т.Гоббс, Дж.Локк).
9. Політичні ідеї представників французького Просвітництва (Ш.Монтеск'є, Ж.-Ж.Руссо, Ф.Вольтер та ін.).
10. Н.Макіавеллі про політику, державу, владу.
11. Німецька класична філософія про політику, державу і право (І.Кант, Г.Гегель).
12. Виникнення та еволюція соціально-політичних утопій (ранній, класичний та революційно-демократичний утопічний соціалізм).
13. Політична теорія М.Вебера.
14. Основні школи і напрями розвитку сучасної політичної науки.
15. Політичні пам'ятки доби Київської Русі.
16. Конституція Пилипа Орлика.
17. Політична концепція М.Костомарова.
18. Політична теорія М.Драгоманова.
19. Еволюція політичних поглядів М.Грушевського та В.Винниченка.
20. Політична доктрина М.Міхновського.
21. Політична доктрина Д.Донцова.
22. Політична теорія В.Липинського.
23. Українська політична думка 40-80-х рр. XX ст. (рух шістдесятників, політичні концепції українських вчених зарубіжжя).
24. Сутність та походження феномену влади. Види влади.
25. Легітимність політичної влади. Типи легітимності.

26. Теорія розподілу влади в суспільстві.
27. Історичні форми та емпіричні моделі демократії.
28. Поняття і сутнісні риси демократії. Характеристика процесу демократизації в сучасному світі (зокрема в Україні).
29. Теоретичні моделі переходу до демократії. Основні етапи переходу (демократизація, лібералізація, соціалізація/консолідація).
30. Політична система суспільства: сутність, структура, функції.
31. Типологія політичних систем сучасності.
32. Особливості формування політичної системи в Україні.
33. Держава: генеза, ознаки, функції.
34. Характеристика форм державного правління (монархія та республіка).
35. Характеристика форм державного устрою (унітарна держава, федерація та конфедерація).
36. Порівняльний аналіз політичних режимів (тоталітаризм, авторитаризм, демократія).
37. Концепції правової держави та громадянського суспільства.
38. Конституційний механізм розподілу державної влади в Україні.
39. Верховна Рада України: структура, функції, порядок формування та взаємодії з іншими органами влади.
40. Кабінет Міністрів України: структура, функції, порядок формування та взаємодії з іншими органами влади.
41. Інститут президентства в Україні: етапи становлення. Порядок взаємодії з іншими органами влади.
42. Політична реформа в Україні: пріоритети та перспективи.
43. Моделі місцевого самоврядування: сутність та порівняльний аналіз (англо-американська та континентальна (французька) моделі).
44. Етапи становлення місцевого самоврядування в Україні. Перспективи місцевого самоврядування в контексті адміністративної реформи.
45. Історичні етапи становлення політичних партій (аристократичні угруповання, партії-клуби, всеохоплюючі партії, картельні партії).
46. Політичні партії: сутність та основні підходи до класифікації.
47. Партійні системи сучасності: сутність та класифікація.
48. Етапи становлення партійної системи України. Класифікація та нормативно-правова основа діяльності політичних партій в Україні.

49. Діяльність обласних осередків політичних партій. Партійна структура Закарпаття.
50. Громадські організації та об'єднання: класифікація, місце та функції в політичній системі суспільства.
51. Групи інтересів та групи тиску. Групи інтересів у сучасній Україні.
52. Діяльність громадських організацій та об'єднань Закарпаття.
53. Теорія еліт у політичній науці.
54. Типологія політичних еліт.
55. Природа, соціальна сутність та типологія політичного лідерства.
56. Особливості формування політичної еліти та інституту політичного лідерства в сучасній Україні.
57. Концепції етнічності в політичній науці (примордіалізм, інструменталізм, конструктивізм).
58. Теорії та типології нації та націоналізму.
59. Основні моделі етнонаціональної політики.
60. Етнополітичні конфлікти: причини виникнення, динаміка, типологія та способи врегулювання.
61. Етнонаціональна політика України. Досвід Закарпатської області.
62. Політична свідомість: сутність, структура, типи.
63. Політична соціалізація, її сутність та основні теоретичні концепції (біхевіоризм, рольова теорія та ін.).
64. Політична культура: сутність та типологія. Вплив політичної культури на функціонування політичної системи суспільства.
65. Особливості становлення політичної культури в Україні.
66. Політична ідеологія: сутність та основні функції.
67. Лібералізм, неолібералізм.
68. Консерватизм, неоконсерватизм.
69. Марксизм, комунізм.
70. Соціал-демократична доктрина суспільного устрою.
71. Фашизм, неофашизм.
72. Поняття і функції засобів масової інформації. ЗМІ як «четверта влада».
73. Теоретичні моделі взаємодії засобів масової інформації та громадської думки в політичній науці.
74. Особливості функціонування інституту ЗМІ в сучасній Україні.
75. Політичні конфлікти: сутність, ознаки, причини виникнення та основні функції.
76. Типологія політичних конфліктів та криз.
77. Конфліктність в українському політикумі: еволюція і сучасний стан.

78. Основні етапи та принципи організації виборчої кампанії.
79. Основні типи виборчих систем сучасності (мажоритарна, пропорційна та змішана).
80. Становлення виборчої системи України.
81. Вибори до місцевих органів влади в Україні: особливості організації та проведення.
82. Парламентські вибори в Україні: нормативно-правова основа проведення, регіональні особливості.
83. Президентські вибори в Україні: нормативно-правова основа проведення, регіональні особливості.
84. Міжнародна політика та міжнародні відносини як цілісна система.
85. Механізм зовнішньої політики держав. Міжнародне право.
86. Процес формування та реалізації зовнішньої політики.
87. Міжнародні організації: сутність та типологія.
88. Глобальні проблеми сучасної цивілізації та шляхи їх вирішення.
89. Міжнародний тероризм: сутність, типологія та шляхи боротьби з його проявами.
90. Україна у системі міжнародних відносин та її місце в сучасному геополітичному просторі.
91. Основні напрями та пріоритети зовнішньої політики України.
92. Поняття політичного маркетингу: дослідження політичного ринку.
93. Сутність іміджмейкінгу та іміджології.
94. Форми політичної пропаганди (лобіювання, підкуп, спонсорство, політична реклама та вплив ЗМІ).
95. Структура політичного менеджменту (прийняття політичних рішень, політичне прогнозування, політичний ризик та ін.).
96. "Public Relations" (зв'язки з громадськістю).

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

I рівень (1 правильна відповідь)

1. Від якого давньогрецького слова походить поняття “політика”?
 1. Місто-держава.
 2. Громадянин.
 3. Відносини між окремими державами.
 4. Особистість.

2. Який із вказаних рівнів здійснення політики не відповідає дійсності?
 1. Міжнародний.
 2. Національний.
 3. Регіональний.
 4. Побутовий.

3. Як називають рівень здійснення політики, на якому в основному діють групи та асоціації, зацікавлені у розвитку своїх міст, районів, областей?
 1. Регіональний рівень.
 2. Міжнародний рівень.
 3. Національний рівень.
 4. Континентальний рівень.

4. Як називають рівень здійснення політики, на якому, в основному, діють національні держави та різні транснаціональні організації?
 1. Регіональний рівень.
 2. Міжнародний рівень.
 3. Національний рівень.
 4. Місцевий рівень.

5. Доповніть речення: “Політика – це особливий вид людської діяльності, пов’язаний із здобуттям і здійсненням...”:
 1. Насилля.
 2. Влади.
 3. Волі.
 4. Боротьби.

6. Що вважається центральним, організаційним і регулятивно-контрольним початком політики?
 1. Політична діяльність.

2. Влада.
3. Воля.
4. Політична боротьба.

7. Суб'єктами політики не виступають:

1. Соціальні групи.
2. Політичні організації.
3. Школи та вищі навчальні заклади.
4. Нації.

8. Класи, нації, соціальні групи, політичні партії, які беруть участь у політичному житті – це:

1. Суб'єкти політики.
2. Гравці політики.
3. Структура політики.
4. Основа політики.

9. До якого типу суб'єктів можна віднести індивіда як суб'єкта політики?

1. Мікроактор.
2. Груповий.
3. Інституціональний.
4. Функціональний

10. Кому з давньогрецьких мислителів належать слова: "Людина – це істота політична"?

1. Демокріт.
2. Сократ.
3. Платон.
4. Арістотель.

11. Кому належить фраза про те, що "політика – це сукупність засобів, що необхідні для того, щоб прийти до влади, утримувати владу і корисно використовувати її"?

1. Ніколо Макіавеллі.
2. Томас Гоббс.
3. Бенедикт Спіноза.
4. Макс Вебер.

12. Який елемент не входить до структури політичної системи суспільства?

1. Політичні і правові норми.
2. Політична діяльність.
3. Політичні відносини.
4. Соціальна стратифікація.

13. Основний інститут політичної системи суспільства, що здійснює організацію управління та контроль за спільною діяльністю та відносинами між соціальними групами і класами та окремими індивідами – це:

1. Адміністрація Президента.
2. Держава.
3. Політична партія.
4. Громадська організація.

14. Яка з перерахованих підсистем не є складовою частиною політичної системи суспільства?

1. Інституційна.
2. Соціальна.
3. Комунікативна.
4. Регулятивна (нормативна).

15. У чийх роботах по системному аналізу уперше вводяться поняття "вхід" і "вихід" політичної системи?

1. Карл Дойч
2. Толкотт Парсонс
3. Девід Істон
4. Ентоні Гідденс

16. Назвіть методологічний підхід, який досліджує політичні процеси через призму поведінки на індивідуальному і соціально-агрегованому рівні (у групах, соціальних інститутах і т.д.)?

1. Біхевіоралістичний.
2. Структурно-функціональний.
3. Інституційний.
4. Соціологічний.

17. Назвіть методологічний підхід, який орієнтує на вивчення усталених форм відносин у політиці, політичних інститутів та їх властивостей, а також фіксованих норм, на основі яких функціонують політичні структури?

1. Біхевіоралістичний.

2. Структурно-функціональний.
3. Інституційний.
4. Соціологічний.

18. Назвіть науковий метод, який орієнтований на виявлення соціальної обумовленості політики, впливу на неї економіки, культури, ідеології і соціальної структури?

1. Біхевіоралістичний.
2. Структурно-функціональний.
3. Інституційний.
4. Соціологічний.

19. Який з перерахованих методологічних підходів розглядає політику як скоординовану взаємодію елементів, що складають її складну структуру й обумовлюють виконання нею визначених функцій у рамках суспільного цілого?

1. Біхевіоралістичний.
2. Структурно-функціональний.
3. Інституційний.
4. Соціологічний.

20. Здатність і можливість здійснювати визначальний вплив на політичну діяльність і поведінку людей за допомогою політики і правових норм – це:

1. Політична сила.
2. Політична маніпуляція.
3. Політична діяльність.
4. Політична влада.

21. Що виступає головним першоджерелом політичної влади?

1. Волевиявлення народу.
2. Політична сила.
3. Авторитет керівників.
4. Політична діяльність.

22. Що таке “четверта влада”?

1. Законодавча влада.
2. Виконавча влада.
3. Засоби масової інформації.
4. Судова влада.

23. Що означає термін “легітимність” політичної влади”?

1. Визнання народом влади, правомірності її застосування і згода громадян підкорятися владі.
2. Здатність влади силоміць змушувати людей коритися її наказам.
3. Законність влади, тобто юридичне, законодавче обґрунтування застосування влади
4. Юридичне, законодавче визнання розмежування повноважень між державою і структурами громадянського суспільства.

24. Як називається напрямок у політології, що вивчає проблематику, пов'язану з поняттям влада, формами і способами її здійснення і/чи розподілу?

1. Теологія.
2. Кратологія.
3. Елітологія.
4. Есхатологія.

25. Хто з мислителів запропонував розподіл влади на законодавчу, виконавчу і федеративну?

1. Шарль Луї Монтеск'є.
2. Джон Локк.
3. Томас Гоббс.
4. Іммануїл Кант.

26. Хто з мислителів епохи Нового часу створив теорію розподілу влади, яка функціонує в сучасних умовах?

1. Джон Локк.
2. Шарль Монтеск'є.
3. Георг Гегель.
4. Томас Гоббс.

27. Що на думку Шарля Монтеск'є є необхідною умовою дотримання свободи у суспільстві, запобігання диктатурі та тиранії?

1. Обмеження прав володарів.
2. Принцип розподілу влади.
3. Високий рівень політичної культури.
4. Наявність громадянського суспільства.

28. Хто вперше здійснив в політичній науці системний аналіз політики як сфери суспільного життя?

1. Пітирим Сорокін.
2. Толкот Парсонс.
3. Девід Істон.
4. Габріель Алмонд.

29. Згідно з патріархальною теорією держава виникає в результаті:

1. Об'єднання родів у племена, а племен у складніші утворення аж до самої держави.
2. В результаті завоювання одних племен іншими.
3. В результаті поділу суспільства на класи.
4. Внаслідок втручання космічних цивілізацій.

30. Хто з мислителів вважав, що держава виникла внаслідок згоди, суспільного договору?

1. Людвіг Гумплович.
2. Роберт Філмер.
3. Джон Локк.
4. Габріель Тард.

31. Якому мислителю належить ідея, що “природний стан” людства – це “війна всіх проти всіх”?

1. Жан-Жаку Руссо.
2. Людвігу Гумпловичу.
3. Томасу Гоббсу.
4. Іммануїлу Канту.

32. Хто з мислителів вважав, що “природний стан” людства був гармонією, мирним та щасливим співіснуванням індивідів?

1. Жан-Жак Руссо.
2. Людвіг Гумплович.
3. Томас Гоббс.
4. Іммануїл Кант.

33. Хто є автором патріархальної концепції виникнення держави?

1. Платон.
2. Демокріт.
3. Конфуцій.
4. Геродот.

34. Згідно з якою теорією походження держави прийнято вважати, що вона виникає внаслідок завоювання одного народу іншим?

1. Марксистської.
2. Патріархальної.
3. Класової.
4. Підкорення.

35. Згідно з психологічною теорією утворення держави пояснюється:

1. Поділом суспільства на класи.
2. Завоюванням одного народу іншим.
3. Потребою людей у підпорядкуванні.
4. Суспільним договором.

36. Хто є автором класової теорії походження держави?

1. Карл Маркс.
2. Людвіг Гумплович.
3. Євген Дюрінг.
4. Лев Петражицький.

37. Згідно з якою теорією походження держави прийнято вважати, що вона виникає одночасно з поділом суспільства на класи?

1. Патріархальної.
2. Психологічної.
3. Марксистської.
4. Підкорення.

38. Згідно з марксистською теорією походження держави вона виникає внаслідок:

1. Завоювання одного народу іншим.
2. Поділу суспільства на класи.
3. Потребою людей у підпорядкуванні.
4. Суспільного договору.

39. Яку форму держави Арістотель вважав ідеальною?

1. Демократію.
2. Тимократію.
3. Політію.
4. Олігархію.

40. Хто із названих мислителів є автором теорії поліархії?

1. Арнольд Тойнбі.
2. Йозеф Шумпетер.
3. Карл Ясперс.

4. Роберт Даль.

41. Автором концепції “раціональної бюрократії” прийнято вважати:

1. Макса Вебера.
2. Толкотта Парсонса.
3. Роберта Мертона.
4. Артура Шопенгауера.

42. Поняття “демократія” у науковий обіг ввів:

1. Геродот.
2. Арістотель.
3. Сократ.
4. Платон.

43. Які три типи легітимного панування виділив Макс Вебер?

1. Традиційний, харизматичний, легальний.
2. Харизматичний, структурний, легальний.
3. Структурний, традиційний, легальний.
4. Традиційний, харизматичний, структурний.

44. Вчення, що виправдує будь-які засоби, якщо вони ведуть до досягнення політичної мети:

1. Конфуціанство.
2. Макіавеллізм.
3. Марксизм.
4. Томізм.

45. Хто відкрив "залізний" закон олігархічних тенденцій?

1. Вільфредо Парето.
2. Макс Вебер.
3. Роберт Міхельс.
4. Гаetano Моска.

46. Кого з мислителів можна віднести до основоположників концепції громадянського суспільства:

1. Огюста Конта.
2. Джона Локка.
3. Георга Гегеля.
4. Карла Маркса.

47. Дмитро Донцов був ідеологом:

1. Радикального націоналізму.
2. Ліберального націоналізму.
3. Соціального націоналізму.
4. Інтегрального націоналізму.

48. В'ячеслав Липинський вважається представником українського:

1. Націонал-комунізму.
2. Лібералізму.
3. Соціалізму.
4. Консерватизму.

49. Проблему формування національної еліти ("аристократії") в українській політології розробляв:

1. Михайло Грушевський.
2. Микола Хвильовий.
3. Микола Скрипник.
4. В'ячеслав Липинський.

50. Одним із основоположників сучасної теорії політичних еліт, який вважав кругообіг, циркуляцію еліт універсальним законом історичного розвитку, був:

1. Карл Ясперс.
2. Вільфредо Парето.
3. Фрідріх Ніцше.
4. Роберт Міхельс.

51. Теорію про економічний базис та політичну надбудову розробив:

1. Карл Маркс.
2. Герберт Спенсер.
3. Карл Шмітт.
4. Макс Вебер.

52. Визначте три "чистих" ("ідеальних") типи політичної культури за типологією Габріеля Алмонда і Сіднея Верби.

1. Домінуючий, підданський, гегемоністський.
2. Патріархальний, підданський, активістський.
3. Активістський, домінуючий, гегемоністський.
4. Гегемоністський, підданський, активістський.

53. Італійський економіст, соціолог і політолог Вільфредо Паретто виділяв:

1. «Еліту левів» і «еліту лисів».
2. «Еліту вовків» і «еліту лисів».
3. «Еліту левів» і «еліту тигрів».
4. «Еліту ведмедів» і «еліту вовків».

54. Що таке політика з погляду Карла Шмітта?

1. Особливий тип соціальних відносин, побудований по моделі "ворог – друг".
2. Боротьба класів із протилежними економічними інтересами.
3. Діяльність по насильницькому і мирному вирішенню конфліктів.
4. Форма цивілізованого спілкування людей на основі права, спосіб колективного існування людини.

55. Який прошарок не входив до соціальної структури ідеальної держави давньогрецького мислителя Платона?

1. Воїни.
2. Філософи-правителі.
3. Ремісники і селяни.
4. Торгівці.

56. Організація верховної державної влади, порядок утворення її органів та їх взаємовідносини – це:

1. Форма державного устрою.
2. Форма державного правління.
3. Політичний режим.
4. Політична влада.

57. Сукупність засобів, способів, методів організації та здійснення політичної влади на основі характеру і способу взаємовідносин влади, суспільства і особи – це:

1. Форма державного устрою.
2. Форма державного правління.
3. Політичний режим.
4. Політична влада.

58. Територіально-організаційна структура держави, яка встановлює порядок поділу держави на частини та відносини між центральними та місцевими органами влади, в науці має назву:

1. Форма державного устрою.
2. Форма державного правління.

3. Політичний режим.
4. Політична влада.

59. Серед нижче перерахованого вкажіть форму державного правління:

1. Федерація.
2. Теократична монархія.
3. Конфедерація.
4. Унітарна держава.

60. Серед нижче перерахованого вкажіть форму державного правління:

1. Президентська республіка.
2. Федерація.
3. Конфедерація.
4. Унітарна держава.

61. Серед нижче перерахованого вкажіть форму державного устрою:

1. Конституційна монархія.
2. Теократична монархія.
3. Парламентська республіка.
4. Унітарна держава.

62. Серед нижче перерахованого вкажіть форму державного устрою:

1. Конституційна монархія.
2. Федеративна держава.
3. Парламентська республіка.
4. Теократична монархія.

63. Серед нижче перерахованого вкажіть форму державного устрою:

1. Конституційна монархія.
2. Президентська республіка.
3. Конфедерація.
4. Теократична монархія.

64. Для президентської республіки характерним є:

1. Парламентський метод формування уряду.
2. Позапарламентський метод формування уряду.
3. Метод партійної коаліції при формуванні уряду.
4. Електоральний метод формування уряду.

65. Доповніть речення: “Федерація – це єдина ... держава, в якій національні та територіальні державні утворення мають суверенітет та зберігають політичну самостійність в межах поділу повноважень між ними та федеральними органами влади”.

1. Суверенна.
2. Рівноправна.
3. Союзна.
4. Унітарна.

66. Федеративна держава – це:

1. Єдина союзна держава.
2. Союз суверенних держав.
3. Єдина унітарна держава.
4. Союз унітарних держав.

67. Конфедерація – це:

1. Єдина союзна держава.
2. Союз суверенних держав.
3. Єдина унітарна держава.
4. Союз унітарних держав.

68. Унітарна держава – це:

1. Єдина союзна держава.
2. Союз суверенних держав.
3. Держава, адміністративно-територіальні частини якої не мають ознак політико-державної незалежності.
4. Союз окремих малих державних утворень.

69. Федеративна Республіка Німеччина – це:

1. Парламентська республіка.
2. Президентська республіка.
3. Конституційна монархія.
4. Абсолютна монархія.

70. Сполучені Штати Америки – це:

1. Унітарна держава.
2. Федерація.
3. Конфедерація.
4. Спілка окремих штатів.

71. Україна – це:

1. Конфедерація.
2. Федерація.
3. Унітарна держава.
4. Унія.

72. Тип політичного режиму, найхарактернішою ознакою якого є повний контроль за всіма сферами суспільного і навіть особистого життя громадян, називають:

1. Демократичним.
2. Тоталітарним.
3. Авторитарним.
4. Султаністським.

73. В рамках якого політичного режиму поліція, армія та спецслужби виконують функції як забезпечення правопорядку, так і каральних органів, але не проводять масових репресій?

1. Тоталітарного.
2. Демократичного.
3. Авторитарного.
4. Султаністського.

74. Політичний режим, який характеризується зосередженням необмеженої влади в руках окремої групи осіб, обмеженням політичних прав та свобод громадян називають:

1. Тоталітаризмом.
2. Авторитаризмом.
3. Демократією.
4. Цезаризмом.

75. За якого політичного режиму для громадян діє принцип: “Все, що не дозволено, заборонено”?

1. Тоталітарного.
2. Анархістського.
3. Авторитарного.
4. Соціалістичного.

76. Який політичний режим характеризується наявністю легальної опозиції, до якої держава ставиться терпимо, але постійно намагається звузити можливості для її діяльності?

1. Тоталітарний.
2. Анархістський.

3. Соціал-демократичний.
4. Авторитарний.

77. Якому політичному режиму притаманна мілітаризація суспільного життя?

1. Демократичному.
2. Тоталітарному.
3. Авторитарному.
4. Соціалістичному.

78. Політичний режим, який характеризується визнанням народу як єдиного джерела влади з невід'ємними його правами брати участь у вирішенні спільних державних справ, називають:

1. Тоталітаризмом.
2. Авторитаризмом.
3. Демократією.
4. Цезаризмом.

79. За умов якого політичного режиму головним правовим принципом для життєдіяльності громадян є: "Все, що не заборонено, дозволено"?

1. Тоталітаризму.
2. Авторитаризму.
3. Комунізму.
4. Демократії.

80. При демократичному політичному режимі головний правовий принцип для громадян є наступним:

1. "Все, що не дозволено, заборонено".
2. "Все дозволено".
3. "Все, що не заборонено, дозволено".
4. "Все, що не заборонено, колись дозволять".

81. При авторитарному політичному режимі діє головний правовий принцип для життєдіяльності громадян:

1. "Все, що не дозволено, заборонено".
2. "Все дозволено".
3. "Все, що не заборонено, дозволено".
4. "Все, що не заборонено, колись дозволять".

82. При демократичному політичному режимі головний правовий принцип для функціонування державних органів влади є наступним:

1. “Все, що не дозволено, заборонено”.
2. “Все дозволено”.
3. “Все, що не заборонено, дозволено”.
4. “Все, що не заборонено, колись дозволять”.

83. Термін “тоталітаризм” у перекладі з латинської мови означає:

1. Повний, всеохоплюючий.
2. Різноманітний, неоднаковий.
3. Новітній, сучасний.
4. Особливий.

84. Класичним тоталітарним режимом вважають:

1. Режим Володимира Путіна в Росії.
2. Нацистський режим в Німеччині.
3. Режим Олександра Лукашенка в Білорусії.
4. Режим Міклоша Горті в Угорщині.

85. До системи адміністративно-територіального устрою України не належать:

1. Автономна Республіка Крим.
2. Області.
3. Райони.
4. Райони в селах.

86. Доповніть речення: “Територіальний устрій України утворюють Автономна Республіка Крим, м.Київ і Севастополь та ... обласні утворення”:

1. Двадцять.
2. Двадцять чотири.
3. Двадцять п'ять.
4. Двадцять шість.

87. Як співвідносяться поняття "політична система" і "політичний режим"?

1. Це – синоніми.
2. Політичний режим – більш вузьке поняття, що відображає функціональний аспект політичної системи.
3. Поняття частково перетинаються.
4. Поняття "політична система" відбиває один з аспектів політичного режиму.

88. Соціальна держава – це:

1. Держава, яка бере на себе відповідальність за кожного громадянина і прагне забезпечити кожній людині гідні умови існування.
2. Сукупність взаємовідносин вільних і рівноправних індивідів в умовах ринкової економіки.
3. Держава, основними ознаками якої є зв'язаність правом, верховенство закону, правовий захист особи.
4. Держава, яка побудована на принципах рівності, лібералізму, ринкової економіки.

89. Держава, яка бере на себе відповідальність за кожного громадянина і прагне забезпечити кожній людині гідні умови існування, соціальний захист, співучасть в управлінні, має назву:

1. Правова держава.
2. Ліберальна держава.
3. Соціальна держава.
4. Тоталітарна держава.

90. Доповніть речення: “Економічними засадами громадянського суспільства є наявність у всій багатоманітності форм”.

1. Державної власності.
2. Акціонерної власності.
3. Особистої власності.
4. Приватної власності.

91. Які відносини не входять до структури громадянського суспільства?

1. Економічні відносини.
2. Релігійні відносини.
3. Мораль.
4. Міждержавні відносини.

92. Який був механізм регуляції суспільного життя до появи держави?

1. Деспотія.
2. Поліс.
3. Звичай.
4. Васалітет.

93. Громадянське суспільство – це:

1. Політичне суспільство, комплекс соціальних інститутів (у т.ч. держава й інші колективи).

2. Сукупність взаємовідносин вільних і рівноправних індивідів, їх соціальних, економічних, культурних, релігійних та інших асоціацій і структур, що розвиваються поза рамками держави.

3. Суспільство, у якому громадяни реалізують свої політичні права.

4. Суспільство, що складається тільки з громадян держави.

94. Добровільні формування людей, що виникають на основі їхнього свідомого волевиявлення відповідно до спільних інтересів, прав і свобод – це:

1. Громадські рухи.
2. Політичні партії.
3. Політичні клуби.
4. Демографічні групи.

95. Термін «партія» у перекладі з латинської мови означає:

1. Спілка однодумців.
2. Об'єднання громадян.
3. Частина.
4. Цілісність.

96. Організована група однодумців, яка виражає і представляє інтереси частини народу або певної соціальної групи чи кількох груп, діє згідно зі статутом і має на меті реалізацію та досягнення цих інтересів шляхом завоювання влади або участі в її здійсненні – це:

1. Громадські рухи.
2. Громадська організація.
3. Політична партія.
4. Політична асоціація.

97. Назвіть головну причину формування політичних партій сучасного типу (масових партій):

1. Запровадження загального виборчого права.
2. Високий рівень політичної культури.
3. Свідома участь громадян у політичному житті.
4. Поляризація суспільства.

98. Кадрові партії – це:

1. Партії, які мають інститут офіційного членства, а належність до партії визначається, наприклад, через голосування за її кандидатів на виборах.

2. Партії, які допускають колективне членство.

3. Партії, що орієнтуються на залучення до своїх лав якнайбільшої кількості членів для забезпечення шляхом членських партійних внесків фінансової підтримки своєї діяльності.

4. Партії, які об'єднують у своїх лавах невелику кількість професійних політиків, що мають значний вплив у суспільстві і спираються на фінансову підтримку привілейованих прошарків суспільства.

99. Масові партії – це:

1. Партії, які мають інститут офіційного членства, а належність до партії визначається, наприклад, через голосування за її кандидатів на виборах.

2. Партії, які об'єднують той чи інший прошарок суспільства.

3. Партії, що орієнтуються на залучення до своїх лав якнайбільшої кількості членів для забезпечення шляхом членських партійних внесків фінансової підтримки своєї діяльності.

4. Партії, які об'єднують у своїх лавах невелику кількість професійних політиків, що мають значний вплив у суспільстві і спираються на фінансову підтримку привілейованих прошарків суспільства.

100. Партії виборців – це:

1. Партії, які мають інститут офіційного членства, а головна мета їх діяльності – мобілізація якомога найбільшої кількості електорату для перемоги на виборах.

2. Партії, які об'єднують той чи інший прошарок суспільства.

3. Партії, що орієнтуються на залучення до своїх лав якнайбільшої кількості членів для забезпечення шляхом членських партійних внесків фінансової підтримки своєї діяльності.

4. Партії, які об'єднують у своїх лавах невелику кількість професійних політиків, що мають значний вплив у суспільстві і спираються на фінансову підтримку привілейованих прошарків суспільства.

101. Сукупність політичних партій, їхній взаємозв'язок і взаємодія між собою та іншими елементами політичної системи і суспільства в боротьбі за владу або при її здійсненні утворюють:

1. Партійну структуру.

2. Партійну систему.

3. Партійну коаліцію.

4. Партійну асоціацію.

102. Атомізована партійна система – це:

1. Партійна система, яка характеризується наявністю в суспільстві багатьох політичних партій, представництвом у парламенті лише деяких з них, формуванням уряду партіями центру, відсутністю позасистемної опозиції, демократичним політичним режимом.

2. Партійна система, яка характеризується наявністю в суспільстві багатьох партій, тривалою (понад 20 років) перемогою однієї партії на виборах і одноосібним формуванням уряду, демократичним політичним режимом.

3. Партійна система, яка характеризується наявністю великої кількості партій, які є малочисленими і мають незначну впливовість у суспільстві.

4. Партійна система, яка характеризується наявністю багатьох політичних партій, гостротою ідеологічного розмежування між ними, наявністю двосторонньої деструктивної опозиції.

103. Партійна система поляризованого плюралізму – це:

1. Партійна система, яка характеризується наявністю в суспільстві багатьох політичних партій, представництвом у парламенті лише деяких з них, формуванням уряду партіями центру, відсутністю позасистемної опозиції, демократичним політичним режимом.

2. Партійна система, яка характеризується наявністю в суспільстві багатьох партій, тривалою (понад 20 років) перемогою однієї партії на виборах і одноосібним формуванням уряду, демократичним політичним режимом.

3. Партійна система, яка характеризується наявністю великої кількості партій, які є малочисленими і мають незначну впливовість у суспільстві.

4. Партійна система, яка характеризується наявністю багатьох політичних партій, гостротою ідеологічного розмежування між ними, наявністю двосторонньої деструктивної опозиції.

104. Партійна система обмеженого плюралізму – це:

1. Партійна система, яка характеризується наявністю в суспільстві багатьох політичних партій, представництвом у парламенті лише деяких з них, формуванням уряду партіями центру, відсутністю позасистемної опозиції, демократичним політичним режимом.

2. Парти́йна система, яка характеризується наявністю в суспільстві багатьох партій, тривалою (понад 20 років) перемогою однієї партії на виборах і одноосібним формуванням уряду, демократичним політичним режимом.

3. Парти́йна система, яка характеризується наявністю великої кількості партій, які є малочисленими і мають незначну впливовість у суспільстві.

4. Парти́йна система, яка характеризується наявністю багатьох політичних партій, гостротою ідеологічного розмежування між ними, наявністю двосторонньої деструктивної опозиції.

105. Парти́йна система домінування – це:

1. Парти́йна система, яка характеризується наявністю в суспільстві багатьох політичних партій, представництвом у парламенті лише деяких з них, формуванням уряду партіями центру, відсутністю позасистемної опозиції, демократичним політичним режимом.

2. Парти́йна система, яка характеризується наявністю в суспільстві багатьох партій, тривалою (понад 20 років) перемогою однієї партії на виборах і одноосібним формуванням уряду, демократичним політичним режимом.

3. Парти́йна система, яка характеризується наявністю великої кількості партій, які є малочисленими і мають незначну впливовість у суспільстві.

4. Парти́йна система, яка характеризується наявністю багатьох політичних партій, гостротою ідеологічного розмежування між ними, наявністю двосторонньої деструктивної опозиції.

106. Згідно з Законом України «Про політичні партії в Україні» рішення про створення політичної партії має бути підтримано підписами:

1. Не менше 10 тисяч громадян України.
2. Не менше 100 тисяч громадян України.
3. Не менше 200 тисяч громадян України.
4. Не менше 5 тисяч громадян України.

107. Реєстрацію політичних партій в Україні здійснює:

1. Верховна Рада України.
2. Міністерство юстиції України.
3. Центральна виборча комісія України.
4. Верховний Суд України.

108. Яка кількість політичних партій і виборчих блоків отримала місця у Верховній Раді України за результатами виборів 2006 року?

1. П'ять.
2. Чотири.
3. Шість.
4. Сім.

109. Яке з наведених нижче положень розкриває сутність лобізму?

1. Централізована система влади.
2. Спосіб формування еліти.
3. Система впливу груп інтересів на органи влади.
4. Тип легітимної влади.

110. Визначите, який тип партійної системи не включає у свою типологію Джовані Сарторі.

1. Однопартійна.
2. З партією-гегемоном.
3. З домінуючою партією.
4. Двопартійна.
5. Двох з половиною партійна система.
6. Обмеженого плюралізму.
7. Радикального плюралізму.
8. Атомізована.

111. Яка основна мета політичних партій?

1. Добір і рекрутування політичних лідерів і еліт.
2. Інституціоналізація політичної участі громадян.
3. Боротьба за здобуття державної влади.
4. Політична соціалізація громадян.

112. Хто з учених першим встановив інституціональну залежність між способом голосування (виборчою системою) і конфігурацією партійної системи (числом значущих партій)?

1. Джовані Сарторі.
2. Кенет Джанда.
3. Отто Кірххаймер.
4. Моріс Дюверже.

113. Згідно з активним виборчим правом громадяни України мають право брати участь у виборах:

1. З 16-ти років.
2. З 18-ти років.
3. З 20-ти років.
4. З 17-ти років.

114. Згідно з пасивним виборчим правом народним депутатом України може стати громадянин України у віці не молодшому за:

1. 18 років.
2. 25 років.
3. 20 років.
4. 21 рік.

115. Мажоритарна виборча система, згідно з якою обирається вищий законодавчий орган влади, діє у:

1. Австрії.
2. Чехії.
3. Італії.
4. Великій Британії.

116. Виборча система, згідно з якою обирається вищий законодавчий орган США, називається:

1. Мажоритарною.
2. Змішаною.
3. Пропорційною.
4. Ліберальною.

117. Виборча система, згідно з якою обирається вищий законодавчий орган влади в сучасній Україні, називається:

1. Мажоритарною.
2. Пропорційною.
3. Змішаною.
4. Ліберальною.

118. Виборча система, згідно з якою обирається вищий законодавчий орган влади в Німеччині, називається:

1. Мажоритарною.
2. Пропорційною.
3. Змішаною.
4. Консервативною.

119. Змішана виборча система виборів вищого законодавчого органу влади діє у:

1. Німеччині.
2. Україні.
3. Австрії.
4. Великій Британії.

120. Абсентеїзм – це:

1. Активна участь в політичному житті суспільства.
2. Ідеологічна доктрина.
3. Байдужість населення до політичного життя, відмова від участі у голосуванні.
4. Принцип функціонування політичної системи суспільства.

121. Вперше 3 %-ий бар'єр прохідності діяв для політичних партій на виборах до Верховної Ради України у:

1. 1998 р.
2. 1994 р.
3. 2002 р.
4. 2006 р.

122. Верховна Рада УРСР прийняла “Декларацію про державний суверенітет України”:

1. 23 серпня 1991 р.
2. 28 червня 1991 р.
3. 16 липня 1990 р.
4. 16 липня 1991 р.

123. “Акт проголошення незалежності України” прийнято на засіданні Верховної Ради:

1. 28 червня 1990 р.
2. 24 серпня 1990 р.
3. 23 серпня 1991 р.
4. 24 серпня 1991 р.

124. Конституція України була прийнята на засіданні Верховної Ради:

1. 28 червня 1996 р.
2. 26 червня 1996 р.
3. 28 липня 1996 р.
4. 26 липня 1996 р.

125. Згідно з Законом України “Про вибори народних депутатів України” до Верховної Ради України обирається:

1. 450 народних депутатів.
2. 375 народних депутатів.
3. 400 народних депутатів.
4. 475 народних депутатів.

126. Імпічмент – це:

1. Процес висунення кандидатів у народні депутати.
2. Визначення чи підтвердження якогось права чи повноваження.
3. Спеціальні правила встановлені Конституцією щодо притягнення до відповідальності вищих посадових осіб у випадку порушення ними законів.
4. Ухвала, прийняття рішення способом голосування.

127. Який з перерахованих варіантів є різновидом прямої демократії?

1. Діяльність парламенту.
2. Діяльність органів місцевого самоврядування.
3. Місцевий референдум.
4. Діяльність Президента.

128. Який з перерахованих варіантів є різновидом прямої демократії?

1. Діяльність парламенту.
2. Діяльність органів місцевого самоврядування.
3. Загальні збори за місцем проживання.
4. Діяльність Президента.

129. Який з перерахованих варіантів є різновидом представницької демократії?

1. Загальні збори за місцем проживання.
2. Діяльність органів місцевого самоврядування.
3. Місцевий референдум.
4. Плебісцит.

130. Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності та:

1. Всезагальності.
2. Спеціалізації.
3. Прозорості.
4. Кваліфікації.

131. Найвищим органом у системі судів загальної юрисдикції є:

1. Конституційний Суд України.
2. Верховний Суд України.
3. Апеляційний Суд України.
4. Адміністративний Суд України.

132. Доповніть речення: “Повноваження Верховної Ради України не можуть бути достроково припинені Президентом України в останні строку повноважень Верховної Ради України або Президента України”:

1. Шість місяців.
2. Чотири місяці.
3. П'ять місяців.
4. Вісім місяців.

133. Якому органу вищої системи державної влади належить роль вищого арбітра у відносинах між гілками влади в Україні?

1. Адміністрації Президента.
2. Верховному Суду.
3. Конституційному Суду.
4. Національному банку.

134. До ідеологічних доктрин сучасності не відноситься:

1. Лібералізм.
2. Консерватизм.
3. Соціал-демократизм.
4. Позитивізм.

135. Процес, в результаті якого ідеологія певної сили, в руках якої зосереджена влада, починає проникати, як владарююча сила, у всі сфери життя суспільства, знищуючи на своєму шляху інші ідеології, називається:

1. Деідеологізацією.
2. Ідеологізацією.
3. Ідеологічною експансією.
4. Демократизацією.

136. Яка політична ідеологія відстоює пріоритети стабільності політичних відносин, традицій, лояльності до влади, релігійної віри, патріотизму?

1. Соціалізм.
2. Лібералізм.
3. Консерватизм.
4. Жодна з названих.

137. Яка ідеологія апелює до необхідності ринкової економіки, свободи особи й обмеженню державного регулювання?

1. Соціалізм.
2. Лібералізм.
3. Фашизм.
4. Жодна з названих.

138. Прихильників якої політичної ідеології називають "лівими"?

1. Соціалізму.
2. Лібералізму.
3. Консерватизму.
4. Фашизму.

139. Ідеологія, що проголошує своєю метою звільнення людини з-під гніта будь-якої влади:

1. Анархізм.
2. Консерватизм.
3. Лібералізм.
4. Соціалізм.

140. Ультраправа політична ідеологія:

1. Консерватизм;
2. Лібералізм;
3. Соціалізм;
4. Фашизм.

141. Доповніть загальновідомий вислів, який стосується національної політичної еліти: "Кожний народ має таких керівників.....":

1. Які здатні забезпечити динамічний розвиток суспільства.
2. Які є високоморальними людьми.
3. Які є професіоналами своєї справи.
4. Яких він заслуговує.

142. Що означає поняття «політична соціалізація»?

1. Втручання держави в суспільно-політичне життя.

2. Прилучення індивіда до політичних норм і цінностей, його включення в політичне життя в цілому.

3. Місце, положення індивіда у системі політичних відносин.

4. Оцінка соціальним оточенням різних видів політичної діяльності у відповідності до пануючих соціокультурних стандартів та цінностей.

143. Як називається включення людини в політичне життя, прилучення індивіда до політичних норм і цінностей?

1. Політична соціалізація.
2. Політична десоціалізація.
3. Політизація.
4. Деполітизація.

144. Функція політичного лідерства, що припускає узгодження й об'єднання різних інтересів, називається:

1. Інтегративна.
2. Комунікативна.
3. Мобілізаційна.
4. Соціального арбітражу і патронажу.

145. Як називається процес перетворення соціальних емоцій і очікувань, що надходять від громадян, у чіткі і визначені політичні цілі і вимоги?

1. Агрегування.
2. Соціалізація.
3. Комунікація.
4. Артикуляція.

146. Як називається відношення людини до тих чи інших політичних об'єктів (інститутів політичної системи, лідерів і т.д.), її суб'єктивна готовність поводитися певним чином стосовно цих об'єктів?

1. Політичні установки.
2. Політична ідентичність.
3. Політичні цінності.
4. Політичний міф.

147. Як називаються уявлення людини про ідеальні моделі політичної поведінки й кінцеві цілі діяльності, про досить абстрактні політичні ідеали часто не пов'язані з конкретним об'єктом чи ситуацією, уявлення про те, що бажано і необхідно?

1. Політичні установки.
2. Політична ідентичність.
3. Політичні цінності.
4. Політичний міф.

148. Хто з учених ввів у науковий оборот термін "політична культура"?

1. Габріель Алмонд.
2. Йоган Гердер.
3. Георг Гегель.
4. Клаус фон Бойме.

149. Визначте тип дій в політиці, що представлений такими методами комунікації як PR-технології і політична реклама?

1. Маркетинговий.
2. Мобілізаційний.
3. Дезінформаційний.
4. Популістський.

150. Яке поняття характеризує систему формування радянської правлячої еліти за принципом гільдій?

1. Плутократія
2. Партократія
3. Номенклатура.
4. Геронтократія

II рівень (2 або 3 правильні відповіді)

151. Доповніть речення: "Видатним представником теорії був англійський філософ Томас Гоббс. На його думку, в природному стані у відносинах між людьми діяв принцип: «людина людині – ...»":

1. Суспільного договору.
2. Правової держави.
3. Громадянського суспільства.
4. Вовк.
5. Собака.
6. Свиня.

152. Які з названих мислителів одні з перших обґрунтували необхідність розподілу єдиної влади на декілька окремих гілок?

1. Джон Локк.
2. Жан-Жак Руссо.

3. Томас Гоббс.
4. Освальд Шпенглер.
5. Шарль Луї Монтеск'є.

153. Згідно з концепцією розподілу влад, влада поділяється на три гілки:

1. Законодавча влада.
2. Демократична влада.
3. Виконавча влада.
4. Урядова влада.
5. Судова влада.
6. Конституційна влада.
7. Інформаційна влада.

154. Які з перерахованих ознак притаманні тоталітарному режиму?

1. Влада розподілена на незалежні одна від одної виконавчу, законодавчу і судову гілки.
2. Мілітаризація суспільного життя.
3. Функціонує багатопартійна система.
4. Наявність однієї ідеології та однієї політичної партії.
5. Контроль влади над усіма сферами суспільного життя.
6. Гарантія прав і свобод особистості.

155. Які з перерахованих ознак притаманні громадянському суспільству?

1. Наявність приватної власності в усій багатоманітності форм.
2. Відсутність розподілу влади на законодавчу, виконавчу та судову.
3. Доступ громадян до участі в державних і суспільних справах.
4. Гарантія прав і свобод особистості.
5. Мілітаризація суспільного життя.
6. Обмеження повноважень представницьких органів.

156. Відомий класик політичної науки Макс Вебер виділяв наступні історичні етапи становлення політичних партій:

1. Станові аристократичні угруповання.
2. Партії – общини.
3. Політичні клуби.
4. Партії – рухи.
5. Масові політичні партії.
6. Партії – союзи.

157. У відповідях під якими номерами неправильно вказані назви партійних систем за типологією Джовані Сарторі?

1. Однопартійна система.
2. Партійна система обмеженого плюралізму.
3. Двопартійна система.
4. Партійна система поляризованого плюралізму.
5. Трьохпартійна система.
6. Ліберальна партійна система.
7. Електоральна партійна система.

158. У відповідях під якими номерами правильно вказані назви партійних систем за типологією Джовані Сарторі?

1. Картельна партійна система.
2. Атомізована партійна система.
3. Демократична партійна система.
4. Система з домінуючою партією.
5. Авторитарна партійна система.

159. Основними засобами реалізації влади є:

1. Авторитет.
2. Суверенітет.
3. Насильство.
4. Менталітет.
5. Паритет.

160. За формою конституції поділяються на:

1. Писані.
2. Ліберальні.
3. Віртуальні.
4. Неписані.
5. Консервативні.

161. У відповідях під якими номерами правильно вказані теорії походження держави?

1. Патріархальна теорія.
2. Ліберальна теорія.
3. Теорія суспільного договору.
4. Мажоритарна теорія.
5. Психологічна теорія.
6. Постіндустріальна теорія.

162. Хто з перерахованих мислителів відноситься до представників договірної теорії походження держави?

1. Карл Маркс.
2. Джон Локк.
3. Роберт Філмер.
4. Томас Гоббс.
5. Жан-Жак Руссо.
6. Фрідріх Енгельс.
7. Євген Дюрінг.

163. Хто з перерахованих мислителів відноситься до представників класової (соціально-економічної) теорії походження держави?

1. Карл Маркс.
2. Гуго Гроцій.
3. Томас Гоббс.
4. Володимир Ленін.
5. Фрідріх Енгельс.
6. Євген Дюрінг.
7. Жан-Жак Руссо.

164. У відповідях під якими номерами правильно вказані форми державного правління?

1. Конституційна монархія.
2. Парламентська республіка.
3. Унітарна держава.
4. Федерація.
5. Президентська республіка.
6. Автаркія.

165. У відповідях під якими номерами правильно вказані назви політичних режимів?

1. Тиранія.
2. Авторитаризм.
3. Деспотія.
4. Демократія.
5. Тоталітаризм.
6. Меритократія.
7. Тимократія.

166. У відповідях під якими номерами правильно вказані форми державного устрою?

1. Монархія.
2. Федерація.
3. Республіка.
4. Конфедерація.
5. Тиранія.
6. Політія.
7. Унітарна держава.

167. Виборчі системи є:

1. Мажоритарні.
2. Асоціативні.
3. Пропорційні.
4. Унітарні.
5. Змішані.
6. Електоральні.
7. Регіональні.

168. З нижченаведених положень виберіть ті, які характеризують мажоритарну виборчу систему:

1. Обраним вважається депутат, який набирає абсолютну більшість голосів.
2. Виборець голосує за партійний список.
3. Пропорційний розподіл мандатів щодо кількості поданих голосів за ту чи іншу партію.
4. Обраним вважається депутат, який набирає відносну більшість голосів.
5. Наявність виборчого бар'єру.

169. З нижченаведених положень виберіть ті, які характеризують пропорційну виборчу систему:

1. Обраним вважається депутат, який набирає абсолютну більшість голосів.
2. Виборець голосує за партійний список.
3. Пропорційний розподіл мандатів щодо кількості поданих голосів за ту чи іншу партію.
4. Обраним вважається депутат, який набирає відносну більшість голосів.
5. Наявність виборчого бар'єру.

170. З нижченаведених положень виберіть ті, які характеризують парламентську республіку:

1. Уряд формується на парламентських засадах з представників однієї або кількох партій, які мають більшість у парламенті.
2. Відсутність посади Прем'єр-міністра.
3. Парламент не має права оголосити вотум недовіри урядові, а президент не має права розпустити парламент.
4. Президент може обиратися парламентом.
5. Президент обирається на загальнонаціональних виборах.
6. Перша особа в політичній ієрархії держави є Прем'єр-міністр.
7. Федеративний державний устрій.

171. З нижченаведених положень виберіть ті, які характеризують президентську республіку:

1. Уряд формується на парламентських засадах з представників однієї або кількох партій, які мають більшість у парламенті.
2. Відсутність посади Прем'єр-міністра.
3. Парламент не має права оголосити вотум недовіри урядові, а президент не має права розпустити парламент.
4. Президент обирається парламентом.
5. Президент обирається на загальнонаціональних виборах.
6. Перша особа в політичній ієрархії держави є Прем'єр-міністр.
7. Федеративний державний устрій.

172. З нижчевказаних положень виберіть ті, які характеризують марксистську теорію походження держави:

1. Появі держави передувало "природний стан", коли люди мали природні права і панувала злагода, або коли йшла війна всіх проти всіх.
2. Психологічна потреба людей у підпорядкуванні.
3. Держава виникає з поділом суспільства на класи.
4. Держава є машиною пригноблення одного класу іншим.
5. Передача влади внаслідок суспільного договору суверенному монархові.

173. З нижчевказаних положень виберіть ті, які характеризують договірну теорію походження держави:

1. Появі держави передувало "природний стан", коли люди мали природні права і панувала злагода, або коли йшла війна всіх проти всіх.
2. Психологічна потреба людей у підпорядкуванні.
3. Держава виникає з поділом суспільства на класи.
4. Виникнення держави пов'язується з боротьбою і насильством.

5. Держава є машиною пригноблення одного класу іншим.
6. Передача влади внаслідок суспільного договору суверенному монархові.
7. Державна структура стає формою держави переможців над переможеними.

174. З нижченаведених положень виберіть ті, які характеризують форму державного правління:

1. Форма державного правління вказує на те, як організована верховна влада в державі, в який спосіб формуються її центральні органи та яким чином вони підпорядковуються один одному.
2. Форма державного правління – це територіальна організаційна структура держави, яка визначає порядок ділення країни на складові частини, їх правовий статус, порядок відносин центральних і місцевих органів влади.
3. Форми правління виокремлюють наступні: монархія, республіка.
4. Форми правління бувають авторитарними і демократичними.
5. Форма правління – це форма організації і функціонування політичної системи, яка визначає конкретні процедури і способи організації установ влади, відносини між громадянами і державою, стиль ухвалення рішень тощо.
6. Конфедерація – це одна із форм правління.

175. З нижченаведених положень виберіть ті, які характеризують форму державного устрою:

1. Форма державного устрою вказує на те, як організована верховна влада в державі, в який спосіб формуються її центральні органи та яким чином вони підпорядковуються один одному.
2. Форма державного устрою – це територіальна організаційна структура держави, яка визначає порядок ділення країни на складові частини, їх правовий статус, порядок відносин центральних і місцевих органів влади.
3. Форми державного устрою виокремлюють наступні: унітарна держава, федерація, конфедерація.
4. Демократія – це один із видів державного устрою.
5. Форма державного устрою – це форма організації і функціонування політичної системи, яка визначає конкретні процедури і способи організації установ влади, відносини між громадянами і державою, стиль ухвалення рішень тощо.

6. Форми державного устрою є наступні: унітарна держава, демократична держава, федеративна держава.

7. Конфедерація – це одна із форм державного устрою.

176. З нижченаведених положень виберіть ті, які характеризують політичний режим:

1. Політичний режим вказує на те, як організована верховна влада в державі, в який спосіб формуються її центральні органи та яким чином вони підпорядковуються один одному.

2. Політичний режим – це територіальна організаційна структура держави, яка визначає порядок ділення країни на складові частини, їх правовий статус, порядок відносин центральних і місцевих органів влади.

3. Розрізняють наступні види політичних режимів: деспотичний, тиранічний, демократичний, тоталітарний.

4. Розрізняють наступні види політичних режимів: авторитарний, демократичний, тоталітарний.

5. Політичний режим – це форма організації і функціонування політичної системи, яка визначає конкретні процедури і способи організації установ влади, відносини між громадянами і державою стиль ухвалення рішень тощо.

6. Абсентеїзм – це один із видів політичного режиму.

7. Демократія – це один із видів політичного режиму.

177. Серед перерахованих країн вкажіть ті, де формою правління є республіка:

1. Бразилія.

2. Україна.

3. Швеція.

4. Бельгія.

5. Японія.

178. Серед перерахованих країн вкажіть ті, де формою правління є монархія:

1. Австрія.

2. Фінляндія.

3. Грузія.

4. Данія.

5. Іспанія.

179. Серед перерахованих країн вкажіть ті, де функціонує унітарна форма державного устрою:

1. Фінляндія.
2. Швейцарія.
3. Росія.
4. Україна.
5. Франція.

180. Серед перерахованих вкажіть держави з федеративною формою державного устрою:

1. Угорщина.
2. Німеччина.
3. Росія.
4. Франція.
5. Індія.
6. Чехія.

181. Кого з перерахованих мислителів відносять до авторів елітарної концепції демократії?

1. Гаetano Моску.
2. Джеймса Менсбриджа.
3. Вільфреда Парето.
4. Роберта Даля.
5. Девіда Рісмена.
6. Девіда Трумена.
7. Крофорда Макферсона.

182. Серед перерахованих варіантів вкажіть різновиди прямої демократії:

1. Діяльність Президента.
2. Діяльність органів місцевого самоврядування.
3. Референдум.
4. Загальні збори за місцем проживання.
5. Діяльність парламенту.

183. Серед перерахованих варіантів вкажіть різновиди представницької демократії:

1. Діяльність Президента.
2. Діяльність органів місцевого самоврядування.
3. Референдум.
4. Загальні збори за місцем проживання.

5. Діяльність парламенту.

184. Встановіть відповідність між теоріями та вченими, які їх розробляли:

1. Джон Локк.	А. Теорія розподілу влад.
2. Іммануїл Кант.	Б. Теорія правової держави.
3. Георг Гегель.	В. Теорія громадянського суспільства.
1. 1А. 2. 1Б. 3. 2Б. 4. 2В. 5. 3В. 6. 3А. 7. 3А.

185. Встановіть відповідність між зазначеними теоріями походження держави і їх авторами:

1. Томас Гоббс.	А. Класова теорія.
2. Карл Маркс.	Б. Психологічна теорія.
3. Габріель Тард.	В. Договірна теорія.
1. 1А. 2. 1В. 3. 2А. 4. 2Б. 5. 3Б. 6. 3В.

186. Встановіть відповідність між формами правління і державами, для яких вони є притаманними:

1. Монархії.	А. Бразилія, Аргентина.
2. Парламентські республіки.	Б. Іспанія, Швеція.
3. Президентські республіки.	В. ФРН, Австрія.
1. 1Б. 2. 1В. 3. 2А. 4. 2В. 5. 3Б. 6. 3А.

187. Встановіть відповідність між поняттями та їх тлумаченням:

1. Політичний режим.
влади в державі.	А. Спосіб організації верховної
влади.
2. Форма державного
правління.	Б. Територіально-організаційна
структура держави.
3. Форма державного
устрою.	В. Сукупність засобів, методів
організації та реалізації політичної
влади.

1. 1В. 2. 1Б. 3. 2А. 4. 2В. 5. 3В. 6. 3Б.

188. Вкажіть категорії осіб, які, згідно з законом «Про політичні партії в Україні» не можуть бути членами політичних партій:

1. Працівники національного університету.
2. Працівники обласної державної адміністрації.
3. Судді.
4. Військовослужбовці.
5. Співробітники СБУ.

6. Співробітники Кабінету Міністрів України.

189. Президент України має право припинити повноваження Верховної Ради України, якщо:

1. Протягом одного місяця у Верховній Раді не сформовано коаліцію депутатських фракцій, яка утворює парламентську більшість.

2. Протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів України.

3. Протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися.

4. Протягом одного місяця у Верховній Раді не сформована опозиція.

5. Протягом п'ятнадцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися.

6. Після оголошення імпічменту Президенту України.

190. Президентом України може бути обраний громадянин України, який має право голосу:

1. Досяг тридцяти років.

2. Досяг тридцяти п'яти років.

3. Проживає в Україні протягом останніх десяти років перед днем виборів.

4. Проживає в Україні протягом останніх п'яти років перед днем виборів.

5. Володіє державною мовою.

6. Володіє державною мовою зі словником.

7. Має вищу освіту

191. Народним депутатом України може бути громадянин України, який на день виборів:

1. Досяг двадцяти одного року.

2. Досяг двадцяти п'яти років.

3. Має право голосу.

4. Проживає в Україні протягом останніх п'яти років.

5. Проживає в Україні протягом останніх трьох років.

6. Володіє державною мовою.

192. Доповніть речення: “Згідно Конституції Україна є суверенною і незалежною, ..., ..., правовою державою”:

1. Демократичною.
2. Ліберальною.
3. Соціальною.
4. Позаблоковою.
5. Європейською.

193. Які з перелічених політичних сил не представлені у Верховній Раді України внаслідок результатів парламентських виборів 2006 року:

1. Комуністична партія України.
2. Виборчий блок «Наша Україна».
3. Політична партія «Реформи і порядок».
4. Соціалістична партія України.
5. Блок Юлії Тимошенко.
6. Прогресивна соціалістична партія України.
7. «Віче».

194. Які з перерахованих політичних сил утворили антикризову коаліцію у Верховній Раді України в 2006 році:

1. Комуністична партія України.
2. Партія регіонів України.
3. Політична партія «Реформи і порядок».
4. Соціалістична партія України.
5. Блок Юлії Тимошенко.
6. Прогресивна соціалістична партія України.
7. «Віче».

195. Що з перерахованого не входить до системи місцевого самоврядування в Україні:

1. Територіальна громада.
2. Виконавчі органи районної ради.
3. Сільська, селищна, міська рада.
4. Виконавчі органи обласної ради.
5. Органи самоорганізації населення.
6. Сільський, селищний, міський голова.

196. Французький політолог Моріс Дюверже виділяв наступні типи політичних партій:

1. Кадрові.
2. Всеохоплюючі.
3. Картельні.

4. Масові.
5. Електоральні.

197. Вкажіть конкуруючі політичні партії, які формують двопартійну систему США:

1. Ліберальна партія.
2. Лейбористська партія.
3. Республіканська партія.
4. Комуністична партія.
5. Консервативна партія.
6. Демократична партія.
7. Християнсько-демократична партія.

198. Вкажіть конкуруючі політичні партії, які формують двопартійну партійну систему Великої Британії:

1. Ліберальна партія.
2. Лейбористська партія.
3. Республіканська партія.
4. Комуністична партія.
5. Консервативна партія.
6. Демократична партія.
7. Християнсько-демократична партія.

199. За характером ідеології політичні партії поділяють на:

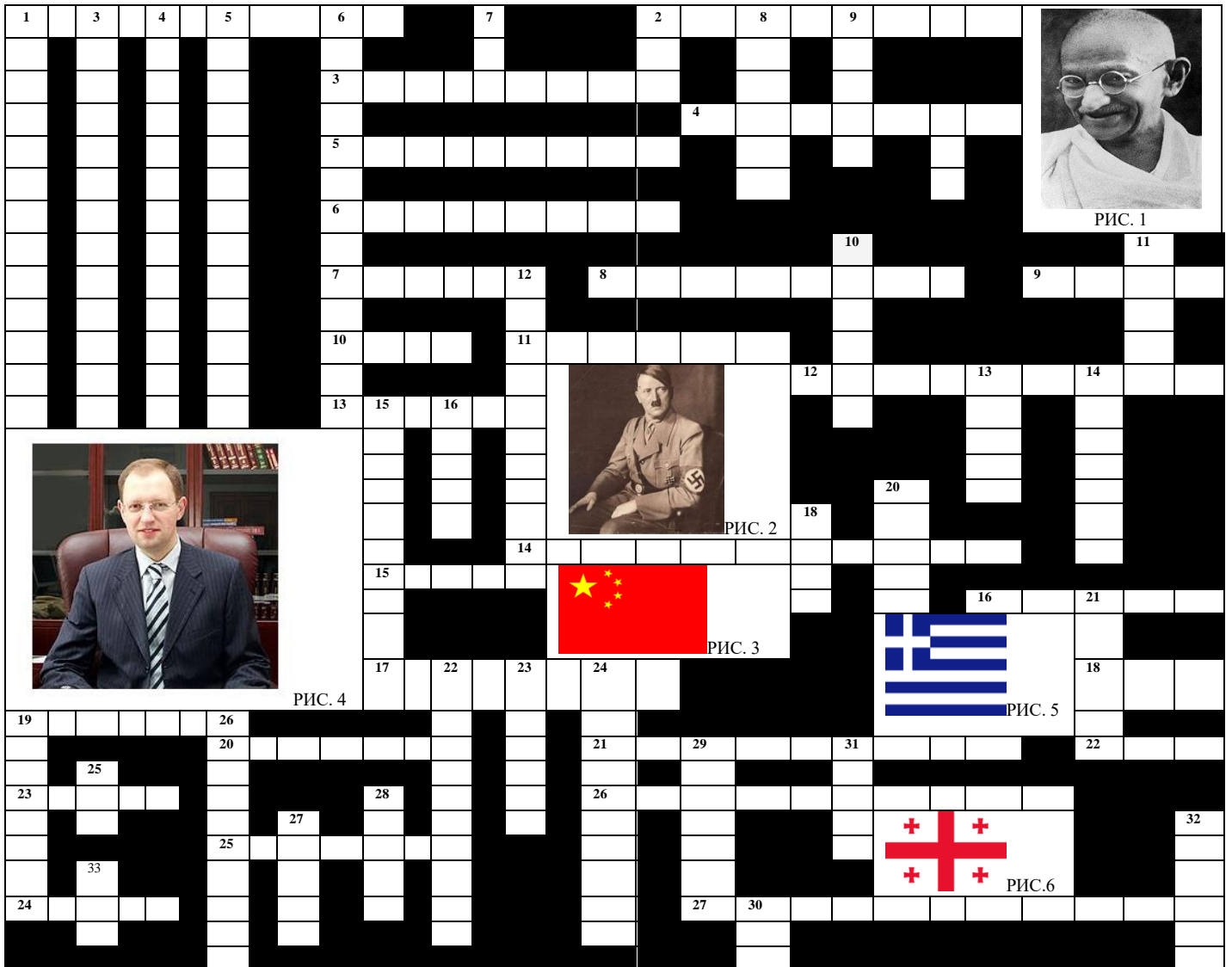
1. Селянські.
2. Ліберальні.
3. Буржуазні.
4. Консервативні.
5. Пролетарські.

200. Німецький дослідник-енциклопедист та класик політичної науки Макс Вебер виділяв наступні типи політичного лідерства:

1. Авторитарний.
2. Демократичний.
3. Традиційний.
4. Тоталітарний.
5. Харизматичний.
6. Раціонально-легальний.
7. Світовий.

ПОЛІТОЛОГІЧНІ КРОСВОРДИ

Кросворд № 1

Завдання:

По горизонталі:

1. Форма правління в державі, при якій влада належить народу.
2. Люди, які внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками расової, національної належності тощо залишають місце свого проживання.
3. Найвищий законодавчий представницький орган конституційної держави.
4. Перетворення, зміна, нововведення в якій-небудь сфері суспільного життя.
5. Прагнення держави до захоплення нових територій, колоній, ринків

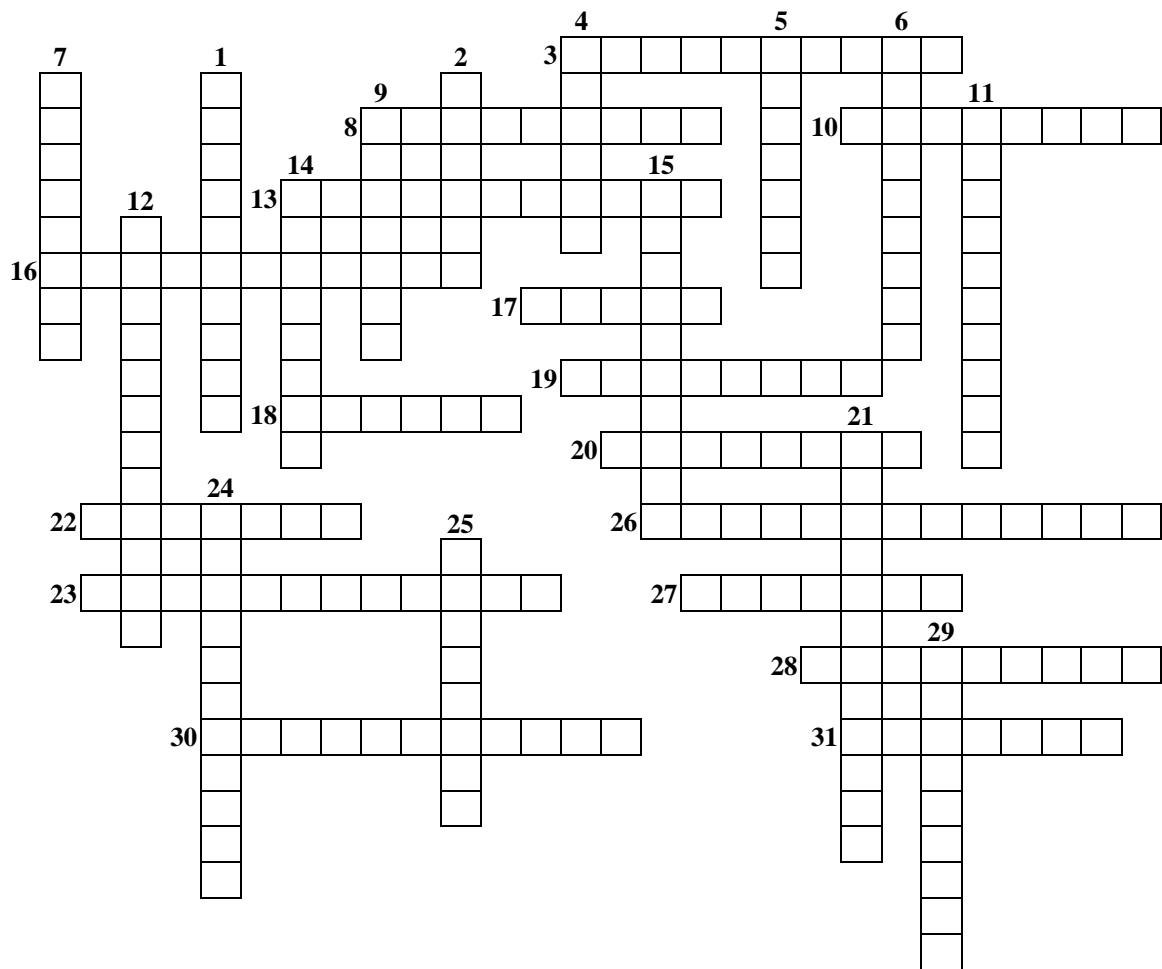
збуту в інших країнах. **6.** Процес утворення етнічної спільності, походження народів. **7.** Малий державний герб незалежної України від 1991 р. **8.** Крайній вияв націоналізму. **9.** Право керувати державою. **10.** Встановлені законом умови, необхідні для права брати участь у виборах представницьких органів державної влади. **11.** Видатний, блискучий успіх, перемога. **12.** Докорінний переворот у житті суспільства. **13.** Рис.4. **14.** Становище держави, яка не бере участі у війні, зберігає мирні відносини з воюючими країнами. **15.** Одна з країн Балтії. **16.** Рис. 5. **17.** Писане звернення політичної партії або громадської організації, яке має програмний характер. **18.** Організація Північноатлантичного договору. **19.** Перший масовий політично-оформлений пролетарський революційний рух; виник в Англії у 30-х рр. 19 ст. **20.** Особи без громадянства. **21.** Титул найвищої посадової особи держави, зазвичай з республіканською формою правління. **22.** Найвищий однопалатний законодавчий орган державної влади Польщі. **23.** 44-й президент США. **24.** Економічна ...– відносно надвиробництво товарів, які не знаходять збуту внаслідок обмеженості платоспроможного попиту населення. **25.** Екс-лідер профспілки «Солідарність», 2-й президент Польщі. **26.** Форма державного правління. **27.** Політичний режим, що характеризується відсутністю демократичних свобод, диктатурою і повним контролем держави над усіма сферами життя суспільства.

По вертикалі:

1.Здобуття колонією державності. **2.** Блок Юлії Тимошенко. **3.** Орган місцевого самоврядування. **4.** Ідеологія світового громадянства, яка надає пріоритетне значення загальнолюдським цінностям і другорядне — національним проблемам. **5.** Ухилення від участі у політичному житті. **6.** Здійснення, виконання державою міжнародних правових норм. **7.** Українська Повстанська Армія. **8.** «Столиця світу». **9.** Населення держави. **10.** Рис. 2. **11.** Рис. 1. **12.** Вітчизна. **13.** Мартін ... Кінг. **14.** Давньоримський політичний діяч, автор «Про державу», «Про закони». **15.** Система керівництва й організації, за якої місцеві органи підпорядковані центральній владі. **16.** Спільнота громадян певної держави. **17.** Державний адміністративний орган, що здійснює охорону громадського порядку в країні. **18.** Символ Канади. **19.** Державний службовець. **20.** Рис. 3. **21.** Спільнота людей (плем'я, народність, нація), що історично склалася та має соціальну цілісність і оригінальний стереотип поведінки. **22.** Голландія. **23.** Ідеологія культу сильної особистості, агресивного шовінізму та расизму. **24.** Політичний рух національних меншостей, скерований на

відокремлення від державного цілого й утворення самостійної держави. **25.** Грошова одиниця Латвії. **26.** Державний секретар Флоренції, політичний мислитель, автор «Володар». **27.** Люди, що вирізняються з-поміж інших своїм суспільним становищем, розумом, здібностями. **28.** Військовий уряд у деяких країнах, який прийшов до влади внаслідок державного перевороту. **29.** Вивіз товарів або капіталів за кордон. **30.** Об'єднані Арабські Емірати. **31.** Найбільше місто Об'єднаних Арабських Еміратів. **32.** Рис. 6. **33.** Угода сторін, що воюють між собою, про припинення воєнних дій.

Кросворд № 2

Завдання:

По горизонталі:

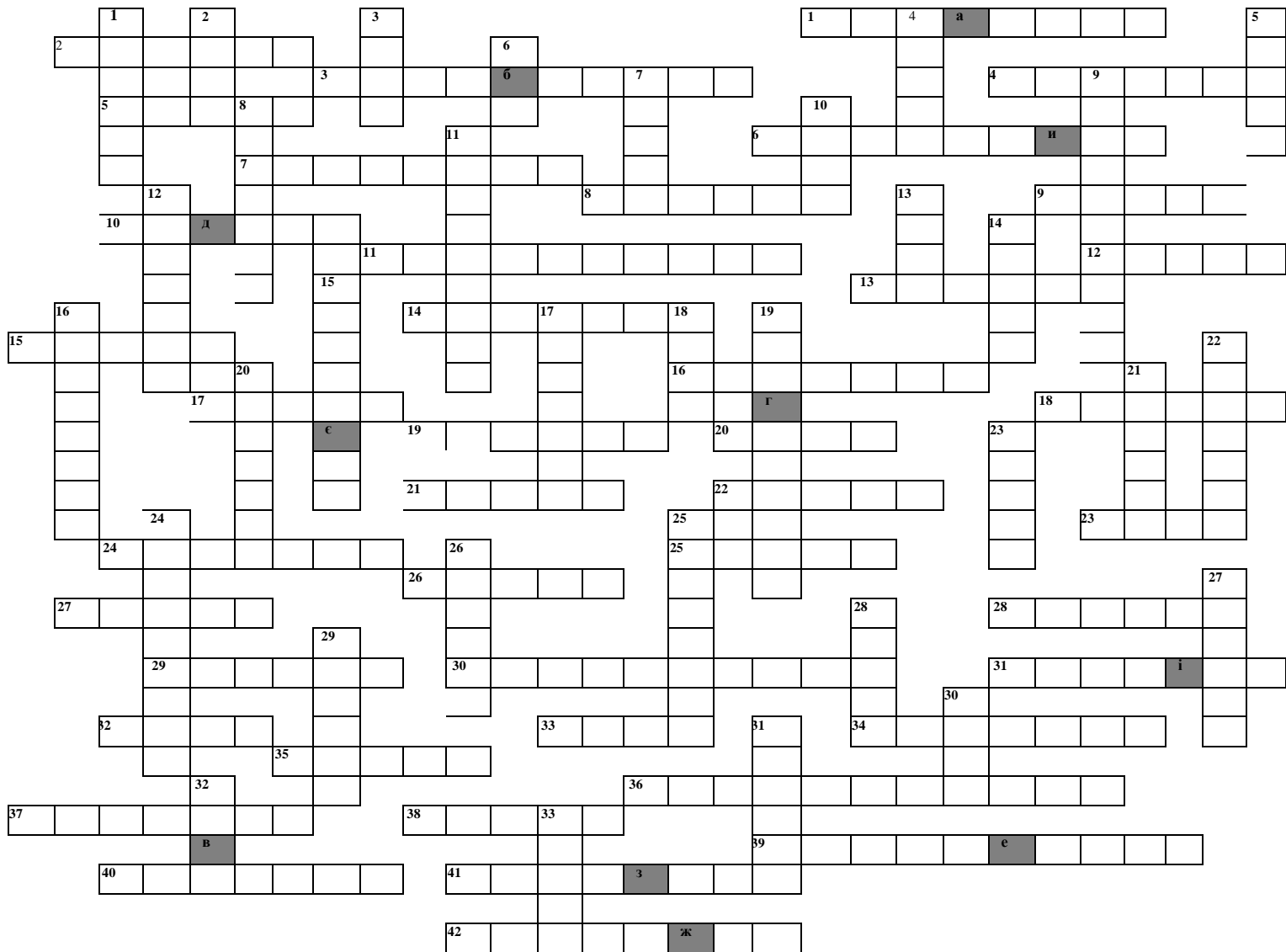
3. Форма расової і національної дискримінації, яка полягає у відокремленні якої-небудь групи населення. **8.** Припинення політичного розвитку, крах політичної системи суспільства. **10.** Оскарження ухвали, постанови нижчої інстанції перед вищою. **13.**

Основний закон держави. **16.** Сучасна культура, прогрес, освіта (третій ступінь у розвитку людської культури). **17.** Право та можливість розпоряджатися, керувати ким-, чим-небудь та здійснювати свою волю. **18.** Обрання шляхом голосування депутатів у представницькі органи держави, службових осіб і т.ін. **19.** Крайне загострення суперечностей сторін. **20.** Особа, яка має урядові повноваження для зносин з іншими державами. **22.** Група депутатів – членів якої-небудь партії в парламенті, яка організовано проводить установки своєї партії. **23.** Течія, спрямована проти здійснення державою активної політики на міжнародній арені. **26.** Виборний орган у системі місцевого самоврядування. **27.** Член органу державної влади, обраний виборцями. **28.** Активне проникнення в яку-небудь сферу. **30.** Захист та виправдання якого-небудь вчення, ідеї, суспільного ладу. **31.** Неспровокований збройний напад однієї держави на іншу.

По вертикалі:

1. Засіб досягнення етнічної однорідності. **2.** Група осіб, об'єднаних спільністю яких-небудь політичних та економічних інтересів. **4.** Правове становище громадян, державних і громадських органів, міжнародних організацій тощо. **5.** Повне або часткове знищення окремих груп населення за расовим, етнічними, релігійними мотивами. **6.** Процедура усунення посадових осіб від обов'язків і повноважень до завершення терміну їх повноважень. **7.** Використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення. **9.** Утвердження, дозвіл на щось вищою інстанцією або примусовий захід, застосований до порушників певної норми. **11.** Прихильне ставлення до влади. **12.** Політичний режим, який виключає роль представницьких інститутів влади. **14.** Самостійна військова сила в Україні в XIII – XVIII ст. **15.** Рух за приєднання території одної держави до території іншої. **21.** Форма державного правління, за якої вся влада перебуває в руках заможної родової знаті. **24.** Панування розвинених країн над залежними територіями поза їх межами. **25.** Людина, яка внаслідок побоювань стати жертвою переслідувань залишають свою країну. **29.** Найвищий виборний законодавчий представницький орган.

Кросворд № 3 на тему: «Персоналії в політичній науці»

Ключове слово:

а	б	в	г	д	е	є	ж	з	и	і
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Завдання:

По горизонталі:

1. Хто із засновників «змагального елітизму» надавав демократії суто технічного значення? **2.** Американський політолог, який запропонував найвідомішу класифікацію політичних культур, виділивши їх 4 типи: англо-американську, континентально-європейську, доіндустріальну, тоталітарну. **3.** Вкажіть прізвище засновника політичної науки в Україні, котрий розробив ідею конституційного

проекту – перетворення Російської імперії на децентралізовану федерацію, де українці створюють громаду «Вільна спілка». **4.** Хто відкрив закон, що управляє всіма соціальними організаціями і назвав його «залізним законом олігархії»? **5.** Хто поділяє лідерів за мірою їхнього впливу на суспільство – на реальних і менеджерів? **6.** Хто з прибічників фашизму висунув ідею про те, що гноблення італійських робітників італійськими капіталістами поступається перед тим гнобленням, якого зазнає «нація-пролетарка» з боку іноземних держав? **7.** Хто є автором теорії конвергенції двох суспільно-політичних систем? **8.** Вкажіть прізвище одного з прихильників революційно-демократичного утопічного соціалізму. **9.** Кому належить праця «Владна еліта» (1956), автор якої представляє еліту у трьох площинах: єдність, однорідність та аристократизм еліти? **10.** Хто з прихильників фашизму проголошував: «Ми звертаємося до величезної армії людей, які настільки бідні, що їхнє власне існування не є найвищим у світі багатством»? **11.** Хто висунув концепцію колективної соборності правління християнською церквою, засновану на ідеї рівності всіх людей перед Богом? **12.** Хто з англійських мислителів, обґрунтовуючи державний устрій, вважав можливими лише 3 форми його існування: монархію, демократію і аристократію? **13.** Кому з мислителів Давньої Греції належать такі дві ідеї – принцип законності і принцип верховенства знань та інтелекту в управлінні державою? **14.** Хто визначив коефіцієнт еліти як відношення високоінтелектуальної частини населення до загальної кількості письменних? **15.** Хто першим дав визначення суверенітету як найважливішої ознаки держави? **16.** Хто з французьких мислителів найкраще сформулював концепцію громадянського суспільства, базовим елементом якого вважав общину? **17.** Вкажіть прізвище французького дослідника психології мас, котрий поділив народ на лідерів і масу, а також вважав, що натовп завжди шукає вождя і сам прагне до підпорядкування. **18.** Хто з українських суспільно-політичних мислителів кін. ХІХ–поч. ХХ ст. з позицій марксизму дає аналіз тогочасного капіталізму в багатьох своїх статтях: «Хто є робітник?», «На кого працюємо?», «Про соціалізм»? **19.** Кому з українських мислителів належить книга «Про єдність церкви Божої», головною тезою якої є критика православної церкви через пихатість константинопольських патріархів, тиранію візантійських імператорів, шлюби духовенства? **20.** Хто з німецьких мислителів у своїх роздумах про поведінку людей у суспільстві використовував «категоричний імператив»? **21.** Хто поклав початок протестантському віросповіданню і чітко розмежує сферу релігійну і сферу закону,

яка належить до компетенції держави? **22.** Вкажіть прізвище американського політолога, котрий разом з Г. Алмондом виокремлював три «чисті типи» політичної культури: патріархальну, підданську і активістську. **23.** Кому належить така типологія політичних партій: політична партія як представник одного класу; політичні партії, які створені виключно для участі у виборах; парламентські партії; політичні клуби? **24.** Хто розробив наступну класифікацію політичних систем: однопартійна система; система з партією гегемоном; система з домінуючою партією; двопартійна система; поміркованого плюралізму; поляризованого плюралізму; атомізована партійна система? **25.** Представник старшинського роду, котрий 17 квітня 1610 року уклав договір зі старшиною й запорожцями так званий як «Пакти і Конституція законів та вольностей Війська Запорозького». **26.** Вкажіть прізвище німецького соціолога і філософа, який виділяє 3 типи легітимного панування: легальний, традиційний і харизматичне панування. **27.** Хто з психологів вважав, що лідерство – це певний вид божевілля як наслідок неврозу? **28.** Вкажіть ім'я автора літопису «Повість временних літ». **29.** Кому з українських мислителів належить твір «Націоналізм» 1926 року? **30.** Християнський богослов, віднесений до лику святих, котрий ідеальною формою держави вважав монархію, владу одного, тобто намісника Бога на землі? **31.** Вкажіть прізвище професора політичних наук Університету Мейсона, згідно з концепцією якого починається «кінець історії» і планетарне існування людства, коли регіони планет почнуть переструктуровуватися, орієнтуючись на найбільш могутні економічні ядра-центри. **32.** Хто є засновником школи інституціоналізму у правознавстві, котрий вважав, що більшість правових інститутів не тільки є результатом юридичної техніки, а представляє собою елемент організації суспільства? **33.** Хто з прихильників критично-утопічного соціалізму був переконаний у тому, що майбутні суспільства складатимуться з мережі фаланг чисельністю до 2 тисяч кожна? **34.** Кого з українських політиків 1 грудня 1991 року було обрано Президентом України? **35.** Вкажіть ім'я російського політичного і державного діяча, вождя і одного із головних ідеологів Жовтневої революції 1917 року в Росії. **36.** Хто став першим президентом Академії наук України, котрий у розв'язанні «українського питання» вважав, що саме дефіцит взаєморозуміння є тим окислювачем, що постійно руйнує українсько-російські будівлі? **37.** Кому з представників чиказької школи належить заслуга розробки типології політичних особистостей і визначення типів політиків? **38.** Хто з учасників дисидентського руху у праці

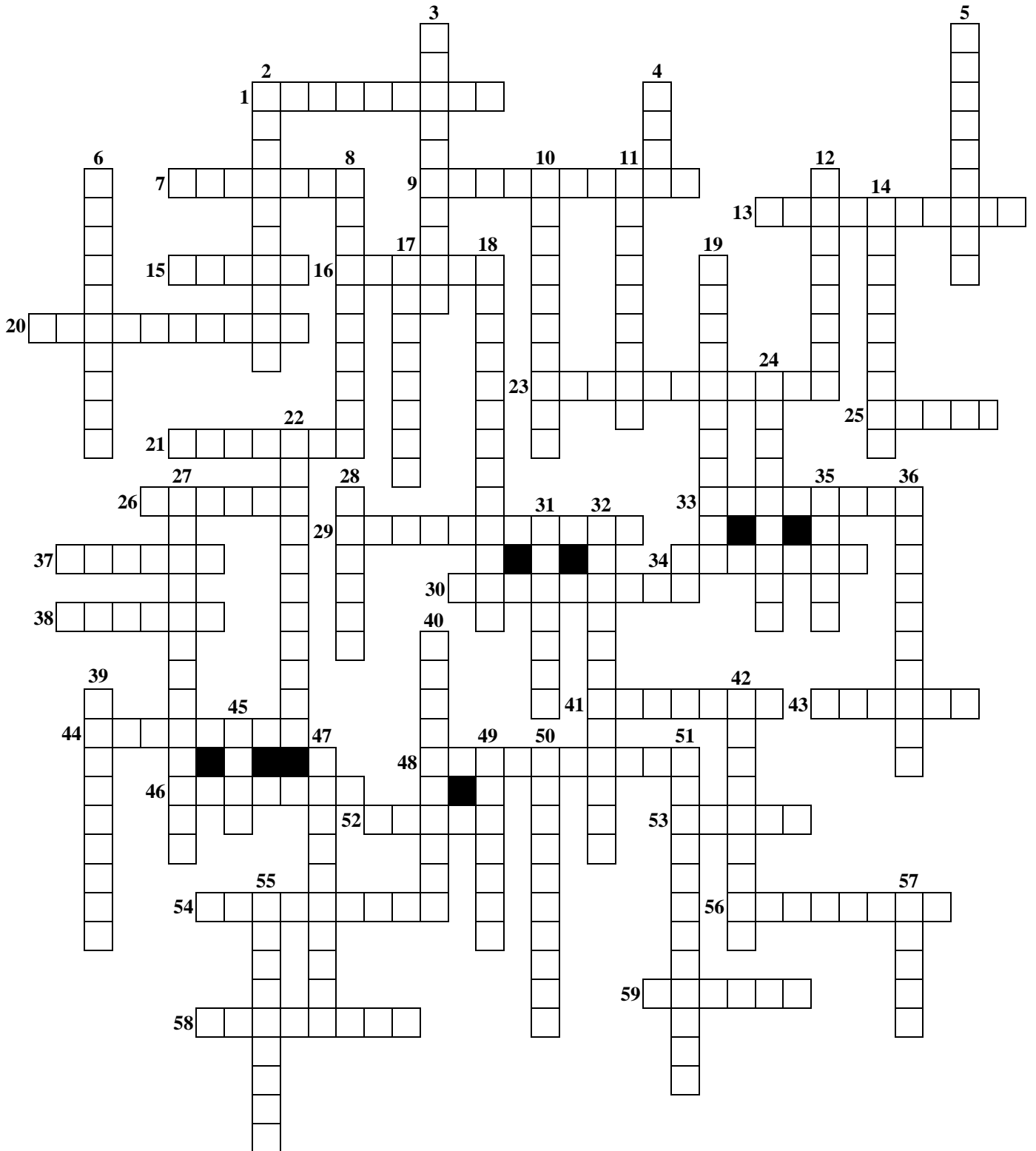
«Інтернаціоналізм чи русифікація» показав невідповідність настанов Леніна та суспільно-політичної практики СРСР? **39.** Хто з мислителів вважав, що найкращою формою держави є політія, тобто «золота середина»? **40.** Вкажіть прізвище німецького юриста і політичного мислителя, котрому належить праця «Загальне вчення про державу» 1890 року? **41.** Кому з французьких суспільних мислителів належить змістовне обґрунтування проблеми взаємовідносин між індивідом і колективом, індивідом і суспільством, раціональне співіснування індивідів? **42.** Ким була запропонована концепція послідовників, згідно з якою феномен лідерства пояснюється наявністю у лідера послідовників, а в ширшому плані – конститuentів (прихильників, виборців)?

По вертикалі:

1. Хто з античних мислителів обґрунтував концепцію ідеальної держави? **2.** Кого вважають основоположником філософсько-політичної системи класичного лібералізму? **3.** Англійський мислитель, теоретик консерватизму, який вважав, що суспільство слід реформувати задля його збереження. **4.** Кого з мислителів пов'язують з виникненням теорії наукового соціалізму (комунізму)? **5.** Кому належить обґрунтування концепції еліт, яке викладено у праці «Панівний клас»? **6.** Англійський мислитель, котрий є родоначальником утопічного соціалізму, а також автором праці «Утопія». **7.** Хто з німецьких мислителів, розвиваючи свою теорію лідера-надлюдини вважав, що лідер – це вищий біологічний тип людини, який ігнорує встановлені мораль, культуру і політичні цінності? **8.** Назвіть одного із прихильників марксистської теорії виникнення держави. **9.** Хто з американських політологів виділяє 8 таких цивілізацій: сінську, японську, індуїстську, ісламську, православну, західну, латиноамериканську, африканську? **10.** Вкажіть прізвище представника критично-утопічного соціалізму, у поглядах якого центральним є вчення про характер людини. **11.** Хто є засновником сучасної соціал-демократії? **12.** Хто з українських політичних діячів відстоював ідею демократизації церкви, захищав право світських людей на участь у духовних справах, вважав незаконним втручання Папи Римського у світські справи? **13.** Вкажіть прізвище президента Югославії, від імені якого походить назва такої модифікації марксистсько-ленінської доктрини як титоїзм. **14.** Хто є лідером Соціалістичної партії України? **15.** Хто з політичних діячів вважав, що демократія – це правління народу, вибране народом і для народу? **16.** Хто з мислителів висунув патерналістсько-патріархальну

концепцію? **17.** Вкажіть прізвище французького мислителя, який є творцем загальної теорії політичних партій і автором праці «Політичні партії» (1951)? **18.** Польський політолог, який виокремлює такі типи політичної культури: традиційну, буржуазно-демократичну, політичну культуру соціалістичної демократії. **19.** Вкажіть прізвище італійського мислителя, який висунув положення про те, що «мета виправдовує будь-які засоби її досягнення». **20.** Хто ввів у V ст. до н. е. термін «демократія» і сказав, що це держава побудована на рівності? **21.** Хто із засновників теорії еліт поділив еліти на «левів», які використовують силу в управлінні, та «лисиць», які застосовують хитрощі та різного роду спекуляції? **22.** Хто із засновників світового анархізму пропонував замість держави створити взірцеве громадянське суспільство, де не на словах, а на практиці реалізуються принципи самоврядування та загальної рівності? **23.** Вкажіть прізвище американського політолога, котрий є автором книг «Політична система» і «Рамки політичного життя», які написані в 50–60-ті роки. **24.** Кому з німецьких соціологів належить твір «Клас та класовий конфлікт в індустріальному суспільстві» (1957), у якому суспільство аналізувалося з позиції теорії конфліктів? **25.** Французький просвітител, котрий виокремив 3 правильні форми держави – демократія, аристократія і монархія, а також одну неправильну – деспотія. **26.** Вкажіть прізвище одного із основоположників сучасної політичної науки, засновника чиказької школи політичних досліджень, котрий вважав, що реальні політичні процеси відтворюються в різних точках земної кулі. **27.** Італійський суспільно-політичний мислитель, теоретик марксизму – засновник і керівник Італійської компартії (1921), котрому належать рукописи «Тюремні зошити». **28.** Кому з мислителів належить праця «Шлях до рабства» 1944 року, в якій описані перші теоретичні дослідження з проблем тоталітаризму? **29.** Вкажіть прізвище англійського мислителя, котрий розвивав уявлення про науку і суспільство як еволюціонізуючі системи? **30.** Хто з політичних мислителів вважав, що влада А над владою Б є здатність А досягти того, щоб Б зробив те, що він ніколи б не зробив без впливу А? **31.** Хто з англійських політичних діячів у своїй першій науковій праці «Фрагменти про владу» стисло виклав політичну концепцію утилітаризму? **32.** Хто з політологів у праці «Постіндустріальне суспільство» розробив концепцію, згідно з якою головною рушійною силою розвитку суспільства виступає науково-технічний прогрес? **33.** Хто з політичних діячів розглядає 2 категорії лідерів: перетворювачів та ділків?

Кросворд № 4

Завдання:

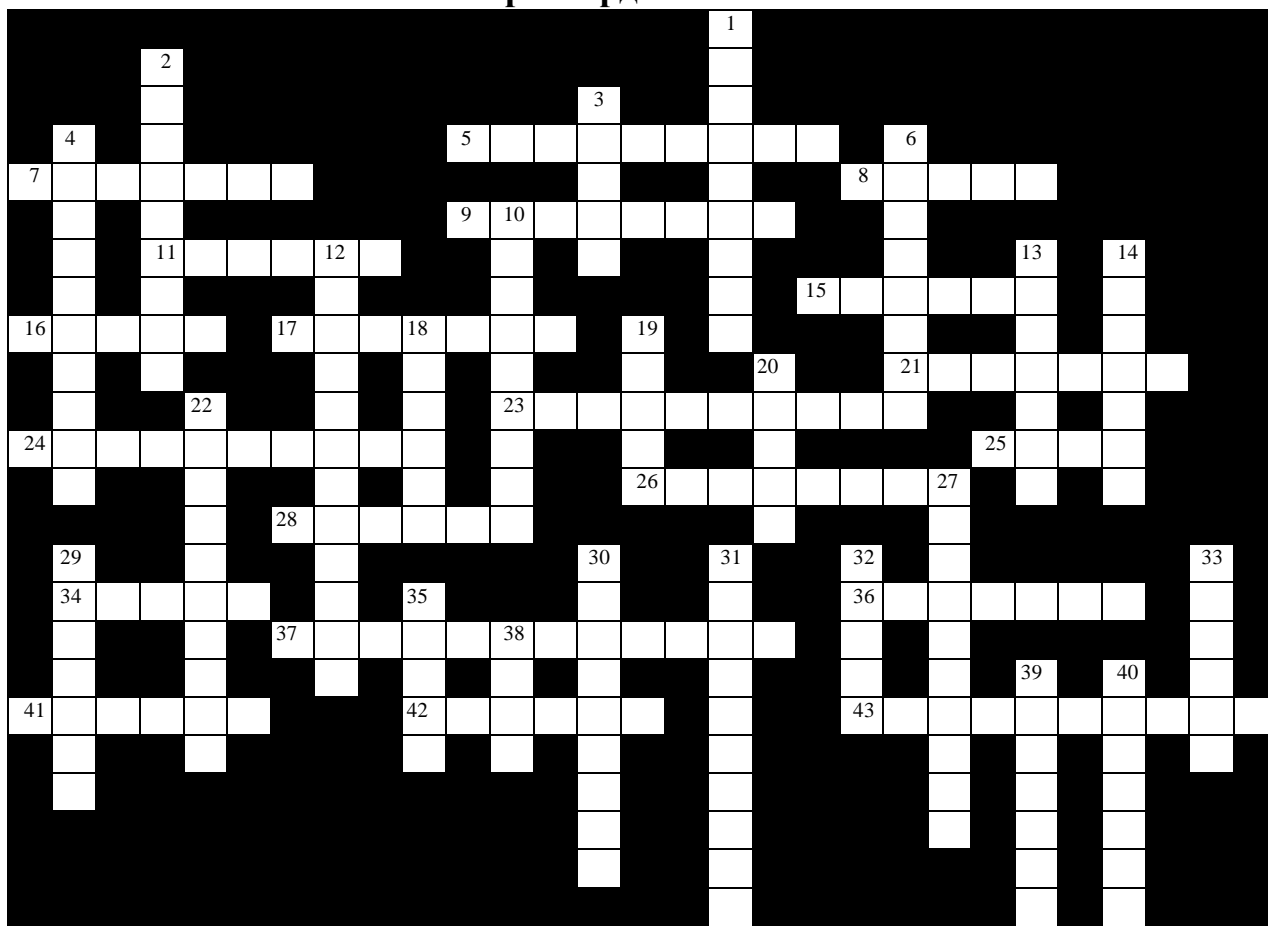
По горизонталі:

1. Широке внутрішнє самоврядування національно-територіального утворення в рамках єдиної держави. 7. Повне або часткове знищення окремих груп населення за расовим, національним, релігійним мотивами. 9. Основа політичної діяльності, що передбачає відсутність субстанційних моментів у політичному житті, абсолютизацію якісної нестабільності явищ. 13. Примусове переселення особи. 15. Група осіб, що організують змову з метою захоплення влади і встановлення диктатури. 16. Діяльність соціальних груп, які відстоюють свої особливі політичні інтереси; групи тиску на органи законодавчої та виконавчої влади. 20. Рух за територіальне відокремлення частини держави з метою створення нового державного утворення. 21. Утвердження, дозвіл на щось вищою інстанцією або примусовий захід, застосований до порушників певної норми. 23. Політичний режим, в якому влада належить інженерно-технічному фахівцю. 25. Образ, що цілеспрямовано формується й покликаний справити емоційно-психологічний вплив на певних осіб з метою популяризації та політичної реклами. 26. Держава, оточена територією іншої. 29. Процес швидкого зростання старих і появи нових міст та підвищення їхньої ролі в економічному й культурному житті суспільства. 30. Домінуюче становище певного суспільного угруповання щодо інших подібних угруповань. 33. Здійснювання, застосовування терору. 34. Політика активного втручання держави у всі сфери суспільного, економічного життя. 37. Форма боротьби, яка полягає в колективному відмовленні робітників і службовців від праці з пред'явленням вимог. 38. Обрання шляхом голосування депутатів у представницькі органи держави, службових осіб. 41. Велика імперіалістична держава, що має колонії. 43. Правове становище громадян, державних і громадських органів, міжнародних організацій тощо. 44. Протидія, опір певній політиці. 46. Система державного нагляду за друком та засобами масової інформації. 48. Всенародне голосування з метою виявлення громадської думки. 52. Право та можливість розпоряджатися, керувати ким-, чим-небудь та здійснювати свою волю. 53. Короткий вислів, гасло, що висловлює провідну політичну ідею. 54. Припинення політичного розвитку, крах політичної системи суспільства. 58. Гострі дебати, дискусія. 59. Наказ виборців своєму депутату та надання йому повноважень, обов'язків, прав.

По вертикалі:

2. Форма правління, за якої верховна влада повністю належить одній особі. 3. Форма управління за якої верховна влада належить народові. 4. Правовий акт президента. 5. Незаконне захоплення влади в країні або привласнення чужих прав на що-небудь. 6. Стиль поведінки, який відповідає нормам права і моралі. 8. Засіб здійснення зовнішньої політики держави. 10. Державного устрій, що дає громадянам політичні права в залежності від розмірів їхнього майна. 11. Процедура усунення посадових осіб від обов'язків і повноважень до завершення терміну їх повноважень. 12. Оскарження ухвали, постанови нижчої інстанції перед вищою. 14. Докорінний переворот у житті суспільства. 17. Людина, яка внаслідок побоювань стати жертвою переслідувань залишають свою країну. 18. Виборний орган у системі місцевого самоврядування. 19. Зберігання мирних відносин з воюючими країнами і не надання жодній з них воєнної допомоги. 22. Сучасна культура, прогрес, освіта (третій ступінь у розвитку людської культури). 24. Форма державного правління, за якої політична влада належить духівництву. 27. Політика, спрямована на те, щоб певна держава не втручалась в боротьбу з іншими. 28. Законодавча, виконавча, гілки влади. 31. Насильне приєднання якоюсь державою іншої країни або частини її території. 32. Течія, спрямована проти здійснення державою активної політики на міжнародній арені. 35. У політиці виступає мірою можливої, очікуваної поразки. 36. Сукупність психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних і т. ін. особливостей мислення особи. 39. Суспільний лад, оснований на державній власності. 40. Одна з трьох основних субстанцій, що утворюють природний світ, де живе людина. 42. Нововведення. 45. Умови допущення особи до користування тими або іншими політичними правами. 47. Рух за приєднання території одної держави до території іншої. 49. Група депутатів – членів якої-небудь партії в парламенті, яка організовано проводить установки своєї партії. 50. Форма державного правління, за якої верховні органи державної влади обираються на певний строк. 51. Вдосконалення ідей для їх актуальності в сучасності (осучаснення). 55. Постанова суду, що звільняє підсудного від покарання. 56. Схильність безкорисливо служити будь-якій справі, відданість високим моральним ідеалам. 57. Нормативно-правовий акт, що має вищу юридичну силу.

Кросворд № 5

Завдання:

По горизонталі:

5. Особливий порядок і встановлена законом процедура притягнення до відповідальності за грубі порушення закону вищих посадових осіб до завершення терміну одержаних ними внаслідок виборів повноважень. **7.** Політико-територіальна, суверенна організація публічної влади, що володіє спеціальним апаратом, і яка здатна зробити свою волю обов'язковою для населення всієї країни. **8.** Американсько-канадський політолог, що вперше в політології застосував системний аналіз до вивчення політичного життя суспільства. **9.** Оскарження будь-якої постанови шляхом звернення до вищої інстанції, що має право перегляду суті справи. **11.** Священна книга зороастрійців. **15.** Діяльність соціальних груп, які відстоюють свої особливі політичні інтереси; групи тиску на органи законодавчої і виконавчої влади. **16.** Сукупність збройних сил держави. **17.** Необхідність і виправдання активного втручання держави в економіку. **21.** Політичний діяч, один з основоположників марксизму,

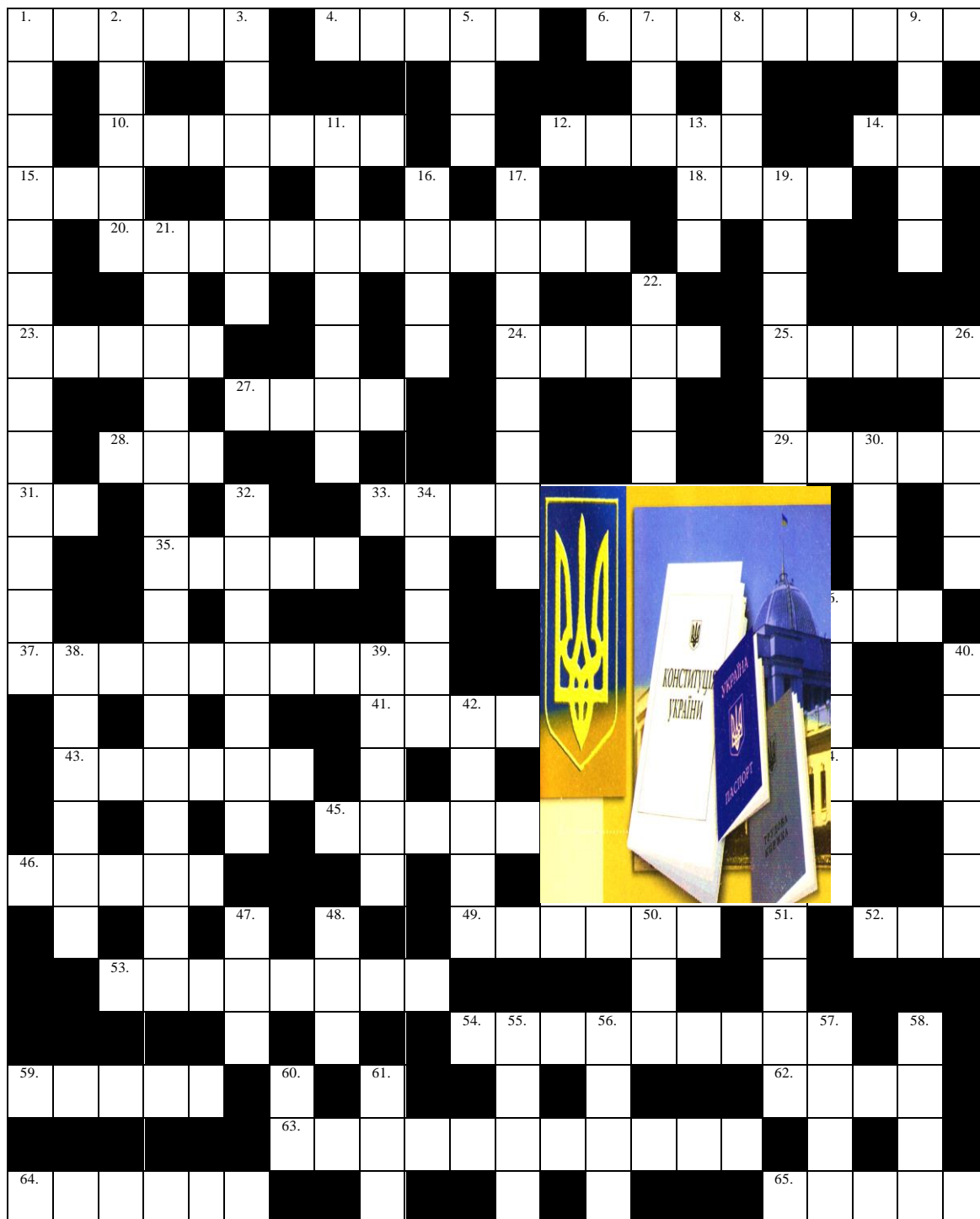
автор праць «Роль насильства в історії», «Походження сім'ї, приватної власності і держави» та ін. **23.** Офіційна заява від імені уряду або партії, урочисте проголошення основних принципів зовнішньої або внутрішньої політики держави, програмних положень політичних партій, а також документ, в якому вони викладені. **24.** Політична та ідеологічна течія, що об'єднує прихильників парламентського ладу, вільного підприємництва та демократичних свобод. **25.** Ставлення до дійсності, продиктоване глибокою прихильністю до політичного ідеалу. **26.** Течія суспільно-політичної думки у новітній історії, що має у своїй основі класичну німецьку філософію, англійську політичну економію та французький утопічний соціалізм. **28.** Документ, що стверджує повноваження даної особи. **34.** Історична спільність людей, яка склалася на певній території та володіє стабільними особливостями мови, культури і психічного складу, а також усвідомленням своєї єдності і відмінності від інших. **36.** Примусове приєднання однією державою території (чи її частини території) іншої держави. **37.** Політична течія, спрямована проти здійснення державою, регіоном активної політики на міжнародній арені, поза власними межами. **41.** Німецький філософ, котрий поділяє історію на три етапи: давньосхідний, грецький та германський. **42.** Український публіцист, автор ідеології «інтегрального» націоналізму. **43.** Наука, що вивчає взаємовідносини між розміром та розподілом населення з одного боку і владою та політикою – з іншого.

По вертикалі:

1. Короткий виклад основ християнського віровчення у формі запитань відповідей. **2.** Панівний клас власників основних засобів виробництва у капіталістичному суспільстві, які мають головним джерелом доходу додаткову вартість, отримувану шляхом використання найманої праці. **3.** Англійський філософ, економіст, суспільно-політичний мислитель та діяч; автор праць «Система логіки», «Про свободу», «Утилітаризм» та інших. **4.** Народовладдя; форма правління в державі, при якій влада належить народу. **6.** Одна із можливих організаційних форм розробки і прийняття конституції тієї чи іншої держави. **10.** Глава держави в Україні. **12.** Форма політичного режиму, що характеризується відсутністю демократичних свобод, диктатурою і повним контролем держави над усіма сферами життя суспільства. **13.** Велика держава, утворена шляхом включення до свого складу територій інших держав, колоніальних володінь. **14.** Найвищий керівник козацького війська на Україні. **18.** Збірник релігійних трактатів, у яких закріплено

ідеологічні, релігійно-правові та культові уявлення іудаїзму феодального періоду. **19.** Одна з найпоширеніших світових релігій поряд з християнством та буддизмом. **20.** Німецький мислитель, економіст, автор праці «Капітал». **22.** Давньогрецький філософ і вчений-енциклопедист, автор праць «Політика», «Афінська політія», «Етика» та ін. **27.** Вміння та адміністративні навички в організації ефективної роботи апарату управління. **29.** Діяльність людей, суспільства, держави та світового співтовариства народів щодо виявлення, запобігання, послаблення, усунення і відвернення різноманітних загроз. **30.** Український мандрівник-філософ, у творчості якого центральною є проблема людини, її природа, щастя, самопізнання, рівність та свобода. **31.** Переважання пропозиції робочої сили над попитом на неї, характерне для ринкової економіки. **33.** Зібрання різночасових і різнохарактерних творів VIII ст. до н.е. – II ст. н. е., у якому знайшли відбиття різноманітні соціально-політичні, філософські та етичні погляди, що лягли в основу догматики іудаїзму та християнства. **32.** Багатопланове поняття, найчастіше в цей термін вкладається значення «етнос». **35.** Здатність та можливість здійснювати свою волю, чинити вирішальний вплив на діяльність, поведінку людей за допомогою певних засобів (авторитету, права, насильства тощо). **38.** Умови допуску чи обмеження участі осіб у здійсненні певних політичних, конституційних виборчих прав, прийняті в конституціях та виборчих законах держав. **39.** Усі види і форми незаконного збройного нападу, застосування сили однією державою чи групою держав проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої країни, народу (нації). **40.** Місто-престольна держава в центрі Риму.

Кросворд № 6

Завдання:

По горизонталі:

1. Штат у США. 4. Нормативно-правовий акт, що приймається з ключових питань суспільного, державного життя і має вищу юридичну силу.	6. Особливий порядок і встановлена законом

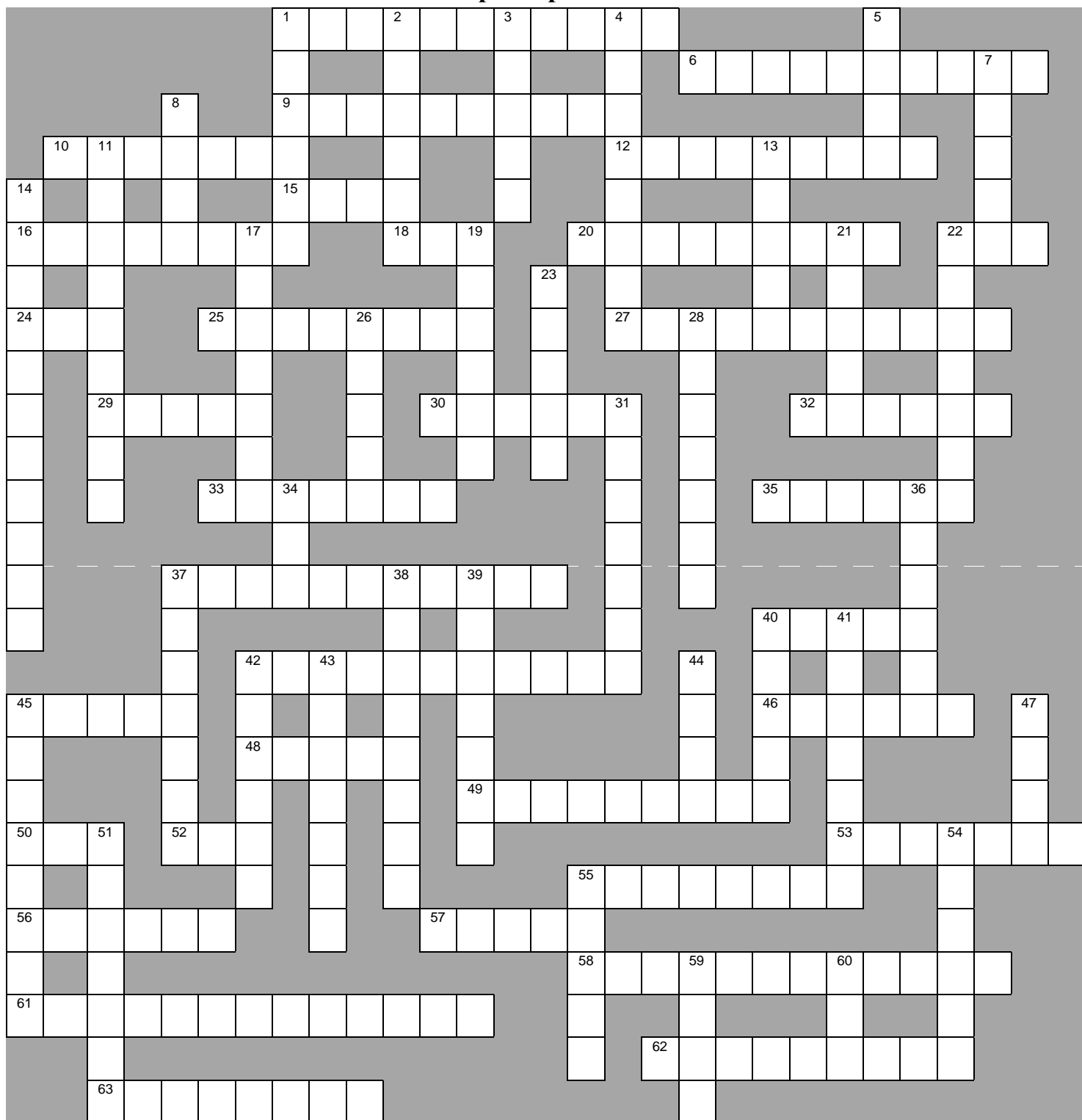
процедура притягнення до відповідальності вищих посадових осіб за грубі порушення закону до завершення терміну їх повноважень. **10.** Безвладдя. **12.** Народні збори в Стародавній Греції. **14.** Арабська Республіка Єгипет (аббревіатура). **15.** Рабовласницький або феодальний, або капіталістичний **18.** Правовий акт держави, президента. **20.** Філософсько-політологічна концепція, що охоплює весь комплекс питань, що складають зміст проблеми людини в координатах універсальних законів буття і універсальних принципів людської діяльності. **23.** Позачасова, позадержавна, позатериторіальна спільнота людей, об'єднаних спільним походженням, культурою, мовою, історією, традиціями. **24.** Одноосібний правитель, дії якого ґрунтуються на свавіллі та насиллі. **25.** ... особи – єдиновладдя тоталітарного типу, що означає раболіпство, сліпе поклоніння божеству. **27.** Частина світу. **28.** Округ в Стародавньому Єгипті. **29.** Одна з найпоширеніших світових релігій. **31.** ... Цзи-Шень – китайський політичний діяч у першій половині ХХ ст. **33.** Тимчасове домінування в політичному житті суспільства натовпу, юрби, «маси», що суттєво доповнює кризові політичні режими. **35.** Релігійна община, що відкололася від панівної церкви. **36.** Персидський цар 558-529 до н. е. **37.** Період в розвитку первіснообщинного ладу, коли керівна роль в хазяйстві та суспільному житті відводилася жінці. **41.** Верховна ... України – орган державної влади. **43.** Іспанія, Італія, Аргентина, США . **44.** Однопалатний вищий орган державної влади в Польщі. **45.** Збройна боротьба між державами чи суспільними класами. **46.** Столиця європейської держави. **49.** Країна на Далекому Сході, де є імператор. **52.** Козацький табір. **53.** Громадянин, що добровільно або примусово виїхав зі своєї держави в іншу на тривале проживання. **54.** Посадова особа, яка контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері дотримання прав людини. **59.** Вождь пролетаріату. **62.** Колишній Радник Президента США Кондоліза **63.** Насильницьке втручання однієї чи декількох держав у справи іншої держави. **64.** Повноваження, наказ, право, обов'язок. **65.** Лідер Соціалістичної Партії України.

По вертикалі:

1. Сучасна політична течія, різновид традиційної ліберальної ідеології і політики. **2.** Політичне панування класу, який здійснює керівництво суспільством. **3.** Залп якого крейсера дав початок зміні політичного ладу в Росії у 1917 р. **5.** Організація Об'єднаних Націй (аббревіатура). **7.** ... Цзедун - видатний політичний діяч КНР ХХ ст. **8.** Країна на Близькому Сході, з якою США розв'язало війну на початку ХХІ ст. **9.**

Встановлені державою обов'язкові правила і порядок загального характеру, покликані сприяти регулюванню політичних відносин, забезпеченню їх змін та розвитку. **11.** Велика держава, утворена шляхом включення до свого складу територій інших держав, колоніальних володінь. **13.** Народний ... України – партія. **16.** Родова община в ірландців та шотландців. **17.** Особа, яка поширює політичні ідеї і лозунги з метою впливу на суспільну свідомість і настрої народних мас. **19.** Примусове приєднання, захоплення однією державою території або частини території іншої держави. **21.** Сучасна політична течія, що пристосовує традиційні цінності консерватизму до реалій постіндустріального суспільства. **22.** Політична ... світу. **26.** Середньоазійський полководець і завойовник, ще відомий як Тамерлан. **30.** Представники певних верств, які прагнуть впливати на органи влади чи окремих державних чиновників з метою прийняття або відхилення тих чи інших інтересів у власних інтересах. **32.** Країна в Європі. **34.** Група осіб, що організують змову з метою захоплення влади і встановлення диктатури. **36.** Посадова особа, яка є постійним представником в іншій державі й захищає правові та економічні інтереси власної держави та її громадян. **38.** Державне утворення, частина території однієї держави, оточена територією іншої або інших держав. **39.** Організоване і кероване політичною владою суспільство, яке утворює державу. **40.** Заява, виступ держави, партії, політичного руху, висловлені на адресу інших держав, органів влади, посадових осіб із висловленням підтримки чи протесту. **42.** Королівство в Європі. **47.** Влада монголо-татарських завойовників. **48.** Об'єднані Арабські Емірати (аббревіатура). **50.** Одна з найбільших річок в Індії. **51.** Тоні ... – колишній прем'єр-міністр Великобританії. **55.** Засіб спілкування. **56.** Ящик на виборах. **57.** Військово-політичний блок. **58.** Столиця Норвегії. **60.** Соціалістичний Інтернаціонал (аббревіатура). **61.** Штат у США.

Кросворд № 7

Завдання:

По горизонталі:

1. Віра в законність існуючої влади. **6.** Представник інтелігенції. **9.** Революційна доктрина, що передбачала насильне повалення

царського режиму в Росії і встановлення диктатури пролетаріату. **10.** Спеціальний статус громадян інших країн, які внаслідок різноманітних причин змушені були покинути свою Батьківщину і попросили притулку в країні перебування. **12.** Посадова особа в деяких державах, яка контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері дотримання прав людини. **15.** «Фронт ...» – політична сила А.Яценюка. **16.** Особливе політичне явище, що ґрунтується на засадах інспіраційного лідерства. **18.** Світова організація торгівлі. **20.** Посада М.Саакашвілі. **22.** Обласна державна адміністрація. **24.** Колиска українського козацтва, впливовий політичний гравець у XVI-XVII ст. – Запорізька ... **25.** Прихильники політичного напрямку, що передбачає парламентську форму держави, вільне підприємництво і демократичні свободи. **27.** Форма влади, коли на чолі держави знаходяться представники науково-технічної еліти. **29.** Організована і привілейована меншість суспільства, яка, як правило, бере участь у здійсненні державної влади. **30.** Розподіл влади за Монтеस्क'є – законодавча, виконавча і ... **32.** Посвідчення депутата. **33.** ... міністрів – офіційна назва уряду в багатьох країнах. **35.** Особа, яка отримала владу у спадок і здійснює її одноосібно. **37.** Президент Української Народної Республіки. **40.** «Дуче» в перекладі з італійської мови. **42.** Наука про політику. **45.** «... про права». **46.** Англійський мислитель, автор праці «Фрагменти про владу». **48.** Постулат вчення, теорії. **49.** Титул Октавіана Августа, Наполеона Бонапарта, Петра I. **50.** Міжнародна організація, діяльність якої спрямована на підтримку миру у всьому світі. **52.** Фінансова організація в Україні, яка має великий вплив на політику держави. **53.** Захід, спрямований на покращення становища в деякій галузі шляхом введення змін. **55.** Одна з найвпливовіших течій суспільно-політичної думки в XIX – XX столітті. **58.** Система поглядів, на якій ґрунтувалися нацизм і фашизм, а також виникли явища апартеїду і сегрегації. **57.** Державна ... - умисне діяння, вчинене на шкоду державі. **58.** Визначний український політичний діяч середини XVII століття. **61.** Помірковане ставлення до позиції іншої особи. **62.** Український мандрівний філософ. **63.** Прем'єр-міністр України у 2002-2004 і 2006-2008 рр.

По вертикалі:

1. Група тиску на органи виконавчої і законодавчої влади. **2.** Союз між державами для досягнення спільних цілей у певний час. **3.** ... світовий економічний порядок. **4.** Військовий при владі. **5.** Народне зібрання на Русі, де вирішувалися найважливіші питання. **7.** Джерело влади за Ж...-Ж. Руссо. **8.** Один із атрибутів влади монарха. **11.** Процедура по

усуненню президента від влади. **13.** Відомий французький просвітитель, автор «Енциклопедії». **14.** Незалежний ... на виборах. **17.** ... виборча система – виборча система завдяки якій формувався Парламент України в попередній редакції Конституції. **19.** У Стародавньому Римі представник плебеїв у Сенаті. **21.** Загальноприйнятне, встановлене державою правило поведінки. **22.** Багатій, що має владу. **23.** Одним з представників критичного соціалізму був А. Сен -... **26.** Адміністративно - територіальна одиниця України. **28.** Винятковий дар, особливий талант, що притаманний лідеру. **31.** Незаконне приєднання території однієї держави іншою. **34.** 43-й президент США. **36.** «... правда» або «Правда Ярославичів» є першим кодифікованим збірником законів на Русі. **37.** В Речі Посполитій і Литві так називали найвищого воєначальника. **38.** Сукупність обставин, за яких відбувається певне явище. **39.** Територія або держава, яка залежить від іншої держави - метрополії. **40.** Видатний німецький політолог, соціолог та економіст, який запропонував поділ влади на традиційну, харизматичну та раціональну. **41.** Співробітник силових структур у Франції у 50-х рр. XX ст. **42.** Згода на виконання особою певних дій для інших осіб з метою задоволення корисних цілей. **43.** Прихильники політичної школи, яку заснував Шан Ян. **44.** Визначний німецький філософ, один із засновників німецької класичної філософії. **45.** Чиновник, представник державного апарату, який найкраще виконує свої обов'язки (М.Вебер). **47.** Законодавчий орган у Литві. **51.** Засіб примусу, монопольне право на застосування якого має лише держава. **54.** Першою Конституцією у світі були «Пакти і Конституції» Пилипа ... **55.** Найвідоміший анархіст. **59.** Англійський філософ, прихильник думки про те, що суспільний договір створювався для того, щоб захистити і зберегти власність. **60.** Назва монарха у Московській державі.